

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

For andet Fjordingaar 1891.

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT.

ANDEN RÆKKE.

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK-NORSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE.

VED

H. W. HARBOU.

6. BINDS 2^{DET} HEFTE.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS OTTO B. WROBLEWSKI.

1891.

Fire Hefter udgjøre et Bind.

Bidrag til Familien Rosenkrantz's Historie

i det 16de Aarhundrede

af **A. Heise.**

(Fortsættelse).

V. Stensballe-Linierne.

A.

Axel Nielsen Rosenkrantz til Langtind, Stensballe og Rydhave. 1472—1551.

Hr. *Niels Timmesen (Rosenkrantz)* til *Stensballegaard* efterlod sig i sit Ægteskab med den rige Fru *Inger Nielsdatter (Gyldenstjerne)* til *Langtind* ved sin Død o. 1485 kun én Søn, **Axel Nielsen Rosenkrantz**, der var født 17. Marts 1472¹⁾. Han var saaledes endnu et umyndigt Barn, da Faderen døde. Moderen, der indtil sin Død kaldes „Fru Inger af Stensballegaard“, synes imidlertid at have været en kraftig Kvinde, der selv styrede Ejendommene²⁾. Selv forekommer Axel Nielsen første Gang i Aaret 1492, da han, altsaa den Gang 20 Aar gammel, som kgl. Hofsinde laa i Borgeleje med to Heste i Tvis Kloster³⁾. 1497 var han som kgl. Hofsinde med paa Toget til Sverig⁴⁾. 13. Oktober 1504 stod hans Bryllup i Horsens med *Berete Knob*, der var født paa Gjordslev 1490 og Datter af Lavrids Knob til Gyllebo i Skaane og Tale Arildsdatter (Baad). Det nygifte Par synes at have taget Bolig paa *Langtind*; i Aaret 1511 blev saaledes „Axel af Langtind“ udskrevet til Krigstog med 3 Heste, medens hans Moder, „Fru Inger til Stensballe“, maatte yde 2 Ryttere; i Aaret 1518 frikjøbte derimod „Axel Nielsen paa Langtind“ sig med 20 Gylden for den Rejse, „han nu skulde have gjort min Herres Naade (∴ Kristiern II) udi Sverig“⁵⁾.

¹⁾ Jævnf. Familien Rosenkrantzes Hist. I, S. 215—22.

²⁾ En Proces mellem hende og Ribe Kapitel om Gods til Ejsing Sognekirke ved Langtind i Aaret 1500 omtales i Hofmans Fundat. IV, 633.

³⁾ Dsk. Mag. 4. R. II, 274.

⁴⁾ Har medbeseglet et i Kalmar ¹⁴/₉, 1497 udstedt Brev (Rigsarkivet, Mors Nr. 3.)

⁵⁾ Dsk. Mag. 4. R. II, 298. Sulms Nye Saml. I, 3, 290.

I samme Aar nævnes han som Ejer af *Rydhave*, uden at det dog vides, hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, dog rimeligvis efter Moderen, siden Rydhave ogsaa tidligere havde staaet i Forbindelse med Langtind¹⁾.

Paa denne Tid synes Fru Inger at være død. I et Brev af 29. Marts 1522 kaldes Axel Nielsen ogsaa „*til Langtind*“ og i et Brev af 29. Marts 1523 ligeledes „*til Stensballe*“²⁾. I ethvert Tilfælde er hun død inden 23. Februar 1526, da Borgmester Esge Kristensen i Skive udstedte Kvittering til Axel Nielsen til Langtind for noget Gods, som dennes afdøde Moder Fru Inger havde opbaaret³⁾. Men for øvrigt synes Axel Nielsen paa denne Tid at have staaet i Fare for at miste *Stensballegaard*. I et Udkast til Klageposterne mod Kristiern II omtales nemlig, at „*Fru Abel til Stensballe*“ havde solgt Stensballe Gaard og Gods til Niels Ludvigsen (Rosenkrantz) til Palsgaard; men Kristian II stævnede Niels Ludvigsen til Kjøbenhavn, og fradømte ham mod Rigsraadets Vilje hans Kjøb. „*Fru Abel til Stensballe*“ antages ellers for at være Axel Nielsens Farnoder; hun havde været gift med Hr. Timme Nielsen, der med hende antages at have faaet Stensballe; hun antages ellers for at have været den anden af hans tre Hustruer og at være død inden 1449! Dette er imidlertid tvivlsomt; hun kan jo muligvis have været hans tredie Hustru og have overlevet ham i en længere Aarrække, helt ind i Kristiern II's Tid, men kan i saa Tilfælde neppe have været Niels Timmesens Moder. Dernæst er det ogsaa muligt, at der ikke er Tale om hele Stensballe Gaard og Gods, men kun om Andel deri; thi alle Hr. Timme Nielsens tre Hustruer synes at have haft Andel i Stensballe, og dertil kommer tilsidst den Omstændighed, at vedkommende Sted i Udkastet til Klageskriftet atter er overstreget og ikke indført i de trykte Klageskrifter, saa der

¹⁾ Dansk Atlas V, 815 ff. „Danske Herregaarde“, Bind 20 (Rydhave).

²⁾ Hvass, Meddelelser om Fam. Hvas, IV, 51. — Fred. I's Reg. ved Erslev og Møllerup, S. 2.

³⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. I, 219; II, Dipl. Nr. 58. Som et Kuriosum bemærkes, at den i det bekjendte Reformationsskrift: „Samtale mellem Peder Smed og Adser Bonde“ nævnte „Lars Foged i Skive“, i hvis Stue Samtalen foregaar, nævnes i dette Retsdokument som Vidne.

rimeligvis er noget urigtigt i Angivelserne¹⁾. Nogen Taknemmelighed fra Axel Niensens Side for denne Afgjørelse af Kristiern II kan man heller ikke spore. 26. Marts 1523 har han som „Væbner“ medbeseglet Frederik I's i Viborg udstedte Haandfæstning, og 29. samme Maaned fik han i Viborg af Frederik I tildømt sig „de to Gaarde, som Hr. Niels Timmesen fik af Kronen til sig og Arvinger“. Formodentlig menes herved „Værholm“ og en anden Gaard i Vær Sogn, Vor Herred, som Hr. Niels Timmesen havde faaet ved Mageskifte med Kong Hans. Der maa fra Kronens Side være gjort Indsigelse mod Godheden af det Gods, Hr. Niels Timmesen havde givet til Vederlag, og formodentlig har Kristiern II benyttet sig heraf til atter at lægge Gaardene under Kronen²⁾.

Axel Nielsen kaldes i de ovennævnte Breve „vor Mand og Tjener“; han maa vel saaledes have været i Besiddelse af en eller anden lille Forlening. For øvrigt tog han kun liden Del i Tidens Begivenheder. 10. Juli 1531 fik „Axel Nielsen, vor Mand og Tjener“, Kongebrev om at holde sig rede med sine Svende, da Kongen har erfaret, at der er et mærkeligt Antal Krigsfolk samlet i Frisland (Kristiern II); men rimeligvis menes hermed Axel Nielsen Arnfeld til Palsgaard³⁾. Derimod søgte Axel Nielsen til Stensballe Dec. 1532 at faa Biskop Ove Bilde til at overlade sig en Klokke i Helligaandskirken i Horsens, hvilket Biskoppen dog ikke vilde have med at gjøre. Det var nemlig paa denne Tid, at Kirkerne maatte af med deres Klokker, for at der kunde støbes Kanoner deraf; men Klokkerne kunde kjøbes tilbage. For øvrigt opholdt Axel Nielsen sig i Reglen paa Langtind, hvorimod hans Sønner efterhaanden fik de øvrige Gaarde til Bopæl og under deres Styrelse. Under Grevefejden skal han have forsvaret Langtind med stor Tapperhed mod Bønderne og saa-

¹⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. II, 125; jfr. I under „Hr. Timme Nielsen“ og „Hr. Niels Timmesen“.

²⁾ Fred. I's Registranter, S. 2; jævnt. Fam. Rosenkrantz's Hist. I, Dipl. Nr. 158, S. 160. Om Værholm se senere under Folmer Rosenkrantz til Stensballe og Klavs Glambek til Rask.

³⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. II, Dipl. Nr. 90.

ledes reddet Gaarden¹⁾. Til Rigsdagen 1536 indkaldtes han sammen med sin Søn Niels Axelsen, der allerede nu kaldes „til Stensballe“; begge have ogsaa medundertegnet Recessen af 30. Oktober; ligeledes indkaldtes han til Kristian III's Kroning 1537²⁾.

Med sine Naboer, navnlig med Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup og dennes Enke, Fru Ingeborg Drefeld, og øvrige Arvinger havde Axel Nielsen som Ejer af Stensballe en Mængde Stridigheder om Stensballe Birk, hvilket dog her forbigaaes, lige saa vel som en Del Arveskifter med Gyldenstjerne fra Tim. Han døde 79 Aar gl. den 4. Februar 1551 paa Langtind og blev den 20. i samme Maaned fulgt i Døden af sin Hustru *Berete Knob*. De bleve begge begravede i Ejsing Kirke ved Langtind, hvor der findes en Gravsten med deres Billeder³⁾.

Axel Nielsen Rosenkrantz havde 5 Sønner:

- 1) **Niels Axelsen Rosenkrantz** til *Rydhave* og Halkjær, født $\frac{29}{9}$ 1505, der senere vil blive omtalt (**B**).
- 2) **Thønes (Timme)**, f. $\frac{11}{10}$ 1508. Det er vel snarere denne Thønnys Rosenkrantz end den under Hevringholm-Linien omtalte Timme Styggesen, der i Juli 1535 fik Pas af Kristian III for at begive sig fra Sjælland til Jylland. Han synes død tidlig; thi i Aaret 1547 stævnedes Borgmester Oluf Skriver (i Kjøbenhavn?) Axel Rosenkrantz til Langtind for nogen „Gjæld“, som hans Søn Thønes laante af ham. I Skiftebreve fra 1549 omtales kun de tre Sønner Niels, Folmer og Erik, saa han i hvert Fald paa den Tid var død⁴⁾.
- 3) **Lars**, f. $\frac{22}{6}$ 1513, skal være død ung.
- 4) **Erik Axelsen Rosenkrantz** til *Langtind* m. m., f. $\frac{1}{5}$ 1516, omtales senere (**C**).
- 5) **Folmer Axelsen Rosenkrantz** til Stensballegaard, f. $\frac{29}{3}$ 1523, omtales senere (**D**).

¹⁾ Hofman, Fundat. IV, 627.

²⁾ Dansk Mag. 3. R. VI, 55 ff., 129 ff.

³⁾ Hofmans Fundat. IV, 627. Dsk. Atlas V, 815 ff.

⁴⁾ Dansk Mag. 4. R., I, 369; IV, 157.

B.

Niels Axelsen Rosenkrantz til Rydhave og Halkjær
(1505—1581) og hans Slægt.

Niels Axelsen Rosenkrantz, Axel Nielsens ældste Søn, var født 29. September 1505 og blev 1528 indskreven ved Universitetet i Wittenberg¹⁾. Som ovenfor omtalt kaldes han allerede 1536 „til Stensballe“ og har formodentlig faaet denne Gaard i Brug af sin Fader ved sit Giftermaal med *Maren Ovesdatter Lunge*, Datter af den tidligere omtalte rige Rigsraad Ove Vincentsen Lunge († 1540). I den følgende Tid omtales han hyppig i Anledning af forskjellige Hverv, der overdroges ham. I Kroningen 1537 deltog „Niels Axelsen“ som kgl. Hofsinde; for øvrigt nævnes han ligesom Faderen fra 1536 af med Navnet „Rosenkrantz“. 1539 fik han Brev paa at beholde det *Birk* ved Stensballe, som hans Fader og Forfædre tidligere havde haft. I Aaret 1542 fik han for en Sum af 1500 Daler Pantebrev paa *Tisted* Gaard i Ty, hvilken Gaard han dog ikke kom i Besiddelse af, og Maj 1543 for 1000 Daler Pantebrev paa den tidligere Bispegaard *Halkjær* i Ejdrup Sogn, Aars Herred, Viborg Stift, hvilken Gaard han 1544 købte af Kronen for 11,724 Mark²⁾, ligesom han i disse Aar sammen med Faderen og efter dennes Død alene førte de langvarige Retstrætter med Peder Ebbesen Galt, der optraadte paa Kongens Vegne. Det er svære Beskyldninger, der rettes mod Niels Axelsen, og de synes at vise, hvor hensynsløs og voldsom han kunde være. Han havde nemlig i Stridens Hede „bundet og fanget Stiftets og Præstens Tjenere (∴ Fæstere) i Vær By og sat dem i Stok og Jern“³⁾.

Efter Faderens Død 1551 skiftede de tre efterlevende Brødre hans Ejendomme imellem sig saaledes, at *Stensballe* tilfaldt den yngste af Brødrene, *Følmer Rosenkrantz*; *Langtind* tilfaldt *Erik Rosenkrantz*; *Rydhave* tilfaldt *Niels Rosenkrantz*. Med Hensyn til Skovene og Engene mellem Langtind og Rydhave foretoges

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 463.

²⁾ Danske Kancelliregistranter 1535—50, 253; 268.

³⁾ Dansk Mag. 3. R. VI *passim* og 4. R. I, 283—86.

11. November 1555 et Skifte mellem Niels og Erik Rosenkrantz¹⁾. Men ogsaa i Forhold til Brødrene viste Niels Axelsen sit halsstarrige Sindelag; i Aaret 1557 stævnedes han saaledes af sin Broder Folmer, fordi han, den Tid de skiftede deres Fædrenegods, havde givet Folmer Brev paa at ville udlægge ham noget Jordegods, men ikke holdt sit Brev²⁾, og 1569 lod han sin Broder Erik tiltale paa Ginding Herredsting for nogen Gjæld; men da Erik beviste, at de paa Kyndelmisse Dag samme Aar vare blevne forligte om al Gjæld, som havde været dem imellem, saa blev Niels Rosenkrantzes Fordring afvist³⁾.

At en saa stridbar og raa Landjunker som Niels Rosenkrantz maatte faa adskillige Retstrætter, følger af sig selv. I Aaret 1573 klagede han saaledes i et Brev til Kansler Niels Kaas over, at Niels Mikkelsen (Tornekrans) til Kyø havde opkrævet Sandemænd, som skulde gjøre Sandemandstog mellem Kyøs og Halkjærs Ejendomme; nogle havde da haft en af Skjelstenene oppe og borttaget Kul og Flint; Niels Rosenkrantz havde da talt med Superintendenten, Mester Peder (Tøgersen), om et *Bandsbrev* til Sognepræsterne i begges Sogne, hvilket denne ogsaa havde lovet ham; men siden havde Niels Mikkelsen forbudt Mester Peder at give noget Bandsbrev ud; Niels Rosenkrantz beder da nu Niels Kaas om dennes Medvirkning til, at han kunde faa kongelig Stadfæstelse paa sine Ejendomme⁴⁾. Udfaldet af denne ejendommelige Sag kjendes ikke; men atter i Aaret 1577 maatte der udgaa Befaling til Lensmanden om at hjælpe Stiftsskriveren i Viborg Stift at indkræve resterende Tiendekorn hos Adelen i Aalborg Len, og deriblandt nævnes ogsaa Niels Rosenkrantz til Halkjær og hans Søn *Vincens*, der ogsaa ellers viser sig som en temlig ustyrlig Herre. Saaledes udstedtes der 1568 Brev til Holger Rosenkrantz (som Statholder i Nørrejylland), at Thomas Pedersen i Rodsted havde

¹⁾ Rigsarkivet, Rydhave Nr. 4 (vigtigt i topografisk Henseende); jfr. „Danske Herregaarde“, Bind 20 (Rydhave).

²⁾ Tegn. 1557, 321.

³⁾ Rigsarkivet, Voss's Perg., Danmark Fasc. 21 c., Gjældsbreve 80.

⁴⁾ Rigsark., Dsk. Saml. Nr. 604, 46 b.

klaget over, at to af hans egen Husbond *Kristoffer Lykkes* Svende og *Vincens Rosenkrantz*s Karl ved Nattetide vare komne til hans Gaard, havde opslaget hans Dør, overfaldet og ihjelslaget hans Søn uden al Skyld og Brøde, og han havde forgjæves søgt sin Ret hos Kristoffer Lykke; da Kongen „over slig Mord og Manddrab ingen Behagelighed haver“, skal Holger Rosenkrantz ifølge sin Stilling i Nørrejylland hjælpe Thomas Pedersen til sin Ret¹⁾.

I det offentlige Liv tog Niels Rosenkrantz derimod saa godt som ikke Del. 1555 var han dog blandt de Adelsmænd, der i Forening med Stiftslensmanden Otte Krumpen skulde ordne Kirkeforholdene i Viborg Stift, og træffe Forberedelser til de saakaldte „Klemmebreve“²⁾. Nogle enkelte, dog temlig ubetydelige Magelæg, hvorved han samlede Gods om Halkjær, forekomme ogsaa. I Aaret 1565 var han blandt de Adelsmænd, der maatte gaa i Borgen for Frederik II for 40,000 Daler til at lønne de tyske Lejetropper med, og som herfor fik Underpant i Malmøhus, og ved det store Laan, som Adelen atter 1568 maatte forstrække Kongen med til Krigsfolkets Lønning, sattes han, ligesom sine Brødre, til 1000 Daler, saa han maa have været en rig Mand³⁾.

Niels Axelsen Rosenkrantz døde i Aaret 1581 og blev begravet d. 30. August⁴⁾, formodentlig i Ejdrup Kirke ved Halkjær. Han havde i det mindste ni Børn, deriblandt 4 Døtre, hvis Aldersrække efter Skifteprotokollen, som endnu tildels er bevaret, var følgende:

- 1) **Anna Nielsdatter Rosenkrantz**, gift med *Kristoffer Lykke* til Buderupholm, Søn af Iver Lykke Joakimsen og Olivia Krabbe (Datter af Rigsmarsk Tyge Krabbe og Anne Rosenkrantz). Efter Faderens Død (1555) arvede Kristoffer Lykke baade *Hessel* og *Buderupholm*, hvis Hovedgaard han synes at have opført. Ved Mageskifte med Frederik II fik han 1581 *Grinderslev* Kloster i Salling for sin Mødrenegaard Skovgaard

¹⁾ Tegn. 1568, 107; 1577.

²⁾ Rørdam, Kirkelove. I, 481.

³⁾ 1565, Tegn. 321; Reg. 374. Tegn. 1569, 78—79.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml., V, 375.

(Vester Flakkebjerg Herred, Sjælland). Fru *Anne Rosenkrantz* synes død tidlig; thi allerede 1588 giftede han sig anden Gang med Edel Mogensdatter (Harbou). En Datter af første Ægteskab, Olivia Lykke, ægtede 1597 paa Hessel Iver Jul. Efter Kristoffer Lykkes Død (henimod 1614) kom Hessel til hans Søn med Anne Rosenkrantz, Iver Lykke, hvorimod Buderupholm allerede 1614 var i Johan Brokkenhus Besiddelse (se nedenfor)¹⁾.

- 2) **Tale Nielsdatter Rosenkrantz**, gift 4. August 1588 paa Halkjær med *Klavs Nielsen* (Tornekrans), Søn af Niels Mikselsen (Tornekrans) til Kyø og Anne Klavs datter Dyre fra Boller (i Vendsyssel). Han deltog oftere i Bryllupsfester ved Hove; ligeledes var han tilsagt til de store Festligheder ved Kristian IV's Krøning 1596, hvor han havde den Forretning tillige med tre andre Adelsmænd at „bære Mader frem for de meinsiske (∴ sachsiske) Gesandter“, medens hans Svoger Axel Rosenkrantz „stod for Bordet“²⁾. Han synes saaledes at have været lidt finere vant end adskillige af de tidligere her nævnte Personer fra denne Egn; dette har maaske bidraget til, at hans Formuesomstændigheder og barnløse Ægteskab bleve meget uheldige. Med sin Hustru havde han faaet *Langdal* Gaard og Gods i Blære Sogn, Aars Herred, i Nærheden af Halkjær. Gaarden eller Byen, der tidligere havde været Bispegods, er vistnok ved den Lejlighed bleven oprettet til Hovedgaard; til denne Gaard benævnes han ogsaa i Mønstringslisterne fra Aarene 1592 og 1595; men han solgte efterhaanden sin Hustrus Gods, og da dette stred mod Loven, fordi Ægteskabet var barnløst, nedlagde Svogeren, Axel Nielsen Rosenkrantz til Halkjær, Indsigelse herimod, hvorpaa Klavs Nielsen i Aaret 1603 paa sin adelige Tro og Love maatte forpligte sig til, herefter ikke at afhænde eller pantsætte noget af sin Hustrus Gods, og

¹⁾ Danske Herregaarde, Bind 17 (Buderupholm). Jydske Saml. VII, 190.

²⁾ Fynske Saml. VI, 370 (Ejler Brokkenhus's Optegn.). — Sjæll. Tegn. 1592, 335 ff.; 1592 p. 562 ff.

dette Brev blev aarlig indtil 1606 læst paa Aars Herredssting. Alligevel solgte Klavs Nielsen Langdal omtr. Aar 1606 til Axel Galt til Ryomgaard, som atter i Aaret 1609 solgte Gaarden og Godset til Stygge Høg til Vang. Axel Nielsen Rosenkrantz stævnedes da alle Parter for Kongens Retterting, idet han erklærede, at Klavs Nielsen havde solgt saa godt som alt sin Hustrus Gods og nu tilsidst Langdal, uden i nogen Maade at sørge for hende „med Hus eller Værested“. — „Ja han skal være fra hende dragen og hende udi saa Maade i Elendighed have forladt“, hedder det i Kongedommen af 23. Marts 1610, „og ladet hende se sig selv paa andre Steder om Hus og Væresteder.“ Kun Stygge Høg mødte paa de indstævntes Vegne, og Dommen gik ham fuldstændig imod; Kjøbet erklæredes for ugyldigt, da Loven formelder, at Bonde ej maa afhænde Konejord, uden han har andet Gods at hæfte med og har Børn med hende¹⁾. — Fru Tale fik saaledes Langdal tilbage. Det synes at fremgaa af Dommen, at Klavs Nielsen den Gang ikke længere har haft Andel i *Kyø*, som hans eneste Broder, Mikkel Nielsen (Tornekranz), havde Bolig paa; men det staar maaske i Forbindelse med disse Forhold, at Mikkel Nielsen omtrent paa denne Tid solgte *Kyø* til Jørgen Due, der atter omtrent 1611 solgte *Kyø* til Fru Tales Broder, Axel Nielsen til Halkjær²⁾. Klavs Nielsen døde imidlertid ogsaa omtrent paa denne Tid; thi 8. Juni 1613 maatte Fru Tales Broder Axel paa hendes Vegne føre en Sag ved det kgl. Retterting mod Jørgen Fris til Favrskov, som havde ladet sig indføre i Fru Tales Gaard Langdal for hendes afdøde Husbonds Gjæld, og ved denne Lejlighed omtales Klavs Nielsen som død; hun havde desuden, hedder det i Dommen, siden han afhændede hendes Gods, været adskilt fra ham i langsommelig Tid og i Armod holdt sig for sig selv. Axel Nielsen Rosenkrantz mente, at Gjælden ej burde udlægges af hans

¹⁾ Klev. Dok. Beskr. efter Herredagsdombog, fol. 121 b; jfr. Secher, Rettertingsdomme 1605—17, S. 329; 334.

²⁾ Herredagsdom af ²⁰/₈ 1615 (Klevenf., Fam. Tornekranz).

Søsters Gods; men efterdi Gjælden var gjort udi fælles Bo og til fælles Nytte, da Klavs Nielsen ikke havde andet Gods at hægte ved, saa blev Indførselen kjendt ved Magt¹⁾. Fru Tale boede der endnu 24. Maj 1624, da hun til Aalborg Skole skjænkede en Kapital paa 50 Sletdalere, hvis Renter aarlig skulde uddeles til Papir til Disciplene²⁾.

- 3) **Kirsten Nielsdatter Rosenkrantz**, gift 17. Juli 1591 paa Halkjær med *Johan Brokkenhus* til Tostrup (i Øls Sogn ved Hobro?), Søn af Oluf Brokkenhus til Sebber Kloster og Else Sten; han studerede 1570 i Wittenberg, var 1588 blandt de Adelsmænd, som gjorde Tjeneste ved Frederik II's Begravelse i Roskilde, deltog 15. Februar 1596 i Bryllupsfesten paa Koldinghus (Johan Brokkenhus „til Thostrup“) og ejede 1614 Buderupholm, der tidligere havde tilhørt hans Svoger Kristoffer Lykke (se ovenfor). Efter Faderen († 1608) og Moderen († 1616) arvede han Sebber Kloster og døde selv barnløs o. 1619. Buderupholm var senere i hans Svoger Axel Nielsen Rosenkrantzes Eje, og Sebber Kloster gik over til en anden Linie af Brokkenhuserne³⁾. Før sin Død havde Johan Brokkenhus dog formaaet sine Slægtninge til at give Fru Kirstine Rosenkrantz Livsbrev paa Sebbergaard; dette gav Anledning til en Retstrætte 1621, hvori man bestred Johan Brokkenhuses Farbroderdatter, Jfr. Alhed Brokkenhuses, Ret til som ugift Kvinde at udstede et saadant Brev; dette gav ogsaa det kgl. Retterting Medhold; men Fru Kirstine vedblev at have Sebber Kloster i en Slags Forlening eller i Brug, vistnok til sin Død. Endnu i Aaret 1627 nævnes hun „til Sebber Kloster“ i en Fortegnelse paa den Kornskat, Adelen havde bevilliget Kongen⁴⁾.

¹⁾ Secher, Rettertingsdomme 1605—17, S. 457.

²⁾ Hofmans Fundat. IV, 124.

³⁾ Hist. Tidsskrift, 4. R. IV, 444 ff., V, 215; Sjæll. Tegn. 1588, p. 28, 29; p. 45 ff.; Fynske Saml. VI, 390 (Ejler Brokkenhuses Optegn.); Sjæll. Tegn. 1595, p. 472 ff.; Jydske Saml. V, 73.

⁴⁾ Dom af $\frac{18}{6}$ 1621, Klevenf. Dok. Saml., Brokkenhus, jfr. Hist. Tidsskr. 4. R. V, 184—85. — Bruuns Danske Saml. 2. R. III, 134.

- 4) **Inger Nielsdatter Rosenkrantz**, om hvem der 11. Marts 1589 udgik Brev fra Regeringsraadet i Kristian IV's Mindreaarighed til Abbedissen i Maribo Kloster (Jfr. Sofie Gyldenstjerne), om de vilde annamme hende til Søster i deres Konvent og lade hende nyde samme „Besked“ som andre Søstre og Jonfruer, da hun havde begjæret det og der nu var en Plads ledig¹⁾. Hun skal have levet endnu 1615.

Af *Sønner* havde Niels Axelsen Rosenkrantz fem, nemlig:

- 1) **Lavrids Nielsen Rosenkrantz**, der d. 20. Oktober 1565 faldt i Slaget ved Svarteraa, hvor han tjente i den skaanske Fane²⁾.
- 2) **Ove**, der skal være død ung. Af Ligtalen over Broderen Axel Nielsen, ses, at han i lang Tid opholdt sig i Tyskland sammen med sine Brødre Axel og Timme.
- 3) **Vincens Nielsen Rosenkrantz**, der var den ældste af de tre Sønner, der overlevede Faderen. Han omtales allerede 1568 og 1577 paa en saadan Maade, at han maa antages allerede da at have haft sin egen Gaard (ovenfor S. 102), og har formentlig allerede den Gang været gift med *Maren Lykke*, Søster til hans ovenfor omtalte Svoger Kristoffer Lykke til Buderupholm. Efter Faderens Død ejede han *Gundersted Gaard* i Slet Herred; denne Gaard var 1499 af Niels Maltesen (Viffert) bleven solgt til Viborg Bispestol og derpaa ved Reformationen bleven Krongods; hvorledes den senere er kommen i Niels Rosenkrantzes eller maaske snarere i hans Hustru Maren Lunges Eje, vides ikke. I Aaret 1583 solgte Vincens Rosenkrantz imidlertid sin Hovedgaard *Gundersted Gaard* med en Mølle og en Gaard, der kaldes *Brusgaard* (ligeledes i *Gundersted Sogn* i *Slet Herred*) til Movrids Stygge til *Holbækgaard*. Men da Vincens Rosenkrantz allerede straks 1581 ved Skiftet efter Faderens Død havde forpligtet sig til ikke at sælge eller bortpante noget af det Gods, der var eller blev tilskiftet ham efter Fader eller

¹⁾ Kall Rasmussen, *Musse Herred I*, 192 (Fynske Tegn. 1589, p. 43).

²⁾ Rørdam, *Hist. Kildeskr. II*, 536—38; *Personahist. Tidsskr. I*, 126.

Moder uden til sin Broder Timme, hvem han skyldte Penge, hvis denne vilde give lige saa meget derfor som en anden, saa medførte dette Salg en langvarig Proces, hvori ogsaa Morbroderen, Iver Lunge til Tirsbæk, var indviklet, da han havde afkjøbt Timme Rosenkrantz dennes Fordringer paa Broderen. Det staar aabenbart i Forbindelse hermed, at Maren Lunges anden Broder, Ove Lunge (til Odden), 10. Apr. 1585 fik Kongebrev om „at antage sig Værgemaalet for Fru Maren Lunge, der klagelig har givet til Kjende, hvorledes hendes ældste Søn Vincens Rosenkrantz, som skulde være hendes Væрге, ikke alene ikke tilbørligen og som en Søn hende og hendes Gods og Lejlighed skal ville eller kunne forestaa, men og selv skal gjøre og bevise hende adskillige ulidelige Stykker, hvorfor hun underdanigst har begjæret, at Kongen vilde tilskikke hende en Væрге¹⁾“. Ved en Rettertingsdom af 30. Marts 1587 blev dog Iver Lunges Forsøg paa at hindre Movrids Stygges Ret til at erhverve Laasebrev paa Gundersted Gaard afvist; men for øvrigt henviste Retten Spørgsmaalet om Erstatning for Iver Lunge og Timme Rosenkrantz til en privat Voldgiftskjendelse²⁾. Paa Mønstringssedlen for 1586 skrives Vincens Rosenkrantz ogsaa „til Borup“ (ligeledes i Gundersted Sogn); efter Dommen af 1587 havde han taget Bolig paa „Vestergaard“ (Farsø Sogn, Gislum Herred). Fru Maren Lykke ejede senere *Skaregaard* paa Mors; i Aaret 1590 lod hun opsætte Prædikestolen i Draaby Kirke, forsynet med hendes og Vincens Rosenkrantzes Vaaben. Han var den Gang død³⁾.

- 4) **Timme Nielsen Rosenkrantz** til *Rydhave* († 1592). Hans Fødselsaar er ukjendt; det maa dog falde før 1552, da han var ældre end sin i dette Aar fødte Broder Axel. Ligesom denne og Broderen Ove tilbragte han en Del af sine Ungdomsaaar i Tyskland. Kort efter Tilbagekomsten fra Tyskland synes han at have sat Bo paa *Rydhave*; thi ved Møn-

¹⁾ Jydske Tegn. 1585, p. 18.

²⁾ Klevenfelts Saml. efter Rigens Domb. 1586—88, fol. 19 b.

³⁾ Rigsarkivet, Dske Saml. Nr. 395, 20 ff. — Dsk. Atlas V, 565; 588.

stringen 1574 over Adelen i Ribe Stift sættes Timme Rosenkrantz „for sig og sin Fader“ til fem Heste¹⁾. 1576 blev han tilsagt at møde i Roskilde d. 12. Maj for at ledsage Kongen udenlands; 1580 var han blandt de Adelsmænd, der gav Møde ved Lenshyldingen i Odense, og 10. Oktober s. A. var „Themme Rosenkrantz til Rydhave“ tilsagt til at ledsage Kongen til Hertug Hanses Begravelse²⁾. 1588 deltog han i Frederik II's Begravelse i Roskilde og har den 6. Juni underskrevet („Tønne Rosenkrantz“) den menige Adels Begjæring til Rigsraadet³⁾. 1591 var han blandt de indbudne til den kgl. Hofsinde Jørgen Worms Bryllup paa Dronningborg d. 14. Februar og ligeledes til Ditlev Holcks Bryllup paa Kronborg 1. Aug. s. A. sammen med sin Frue⁴⁾. Timme Rosenkrantz havde nemlig ægtet *Karen Viffert*, Datter af Kristoffer Maltesen (Viffert) og Bodild Fris, vistnok omtrent 1574, da han satte Bo paa *Rydhave*, hvilken Gaard tilskiftedes ham endelig efter Faderens Død 1581, ligesom han maaske ogsaa en Tid har haft Del i *Gundersted* Gaard (se ovenfor under Vincens Rosenkrantz); meget senere end 1574 kan Brylluppet i al Fald ikke have fundet Sted, da hans eneste Barn, *Birgitte*, allerede 1593 ægtede Niels Kaas til Starupgaard. Med Fru Karen Viffert fik han *Brunbjerg* Gaard, Bording Sogn, Ginding Herred, hvortil han skrives 1583⁵⁾, og formodentlig *Lindtorp*, Asp Sogn, Hjerm Herred. Han døde 11. Oktober 1592 og efterlod sig kun eet Barn:

Birgitte Rosenkrantz Timmesdatter til *Rydhave*, der 4. November 1593 paa Rydhave ægtede *Niels Kaas* til Starupgaard, Søn af Bjørn Kaas († 1581) og Kristence Rotfeld⁶⁾.

¹⁾ Rigsark., Danske Saml. Nr. 395, 4.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1576, 134; 1579, 99; 239 ff.; 1580, p. 374. Lign. Hverv 1581, p. 490 ff.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1584, p. 28 ff.; p. 45 ff.; Rigsraadsbreve Nr. 31.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1591, p. 8; 61 ff.

⁵⁾ Rigsark., Danske Saml. Nr. 395 (Fortegn. over Herregaarde). Herredagsdombog 1586—89, fol. 58, Dom af 8. Juli 1586 mellem Timme Rosenkrantz og Fru Karen Vifferts Søkende.

⁶⁾ Ejl. Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 404.

Han nævnes 1588 ved Frederik II's Begravelse og flere lignende Lejligheder, saaledes ogsaa ved Bryllupsfesterne paa Koldinghus 16. Februar 1596 og ligeledes ved Kroningen i August s. A.¹⁾ Strax efter Brylluppet kom Niels Kaas i Strid med sin Svigermoder, Fru Karen „Maltisdatter“ til Brunbjerg, om Delingen af Gjælden efter Timme Rosenkrantz. Af Kongen beskikkedes Sten Maltesen Sehested til Hollungaard, Embedsmand paa Kronborg, til at føre Sagen for Fru Karen. Hun paastod, at den Kontrakt, der 17. April 1594 var gjort mellem hende og hendes „Søn“ Niels Kaas, skulde forstaas saaledes, at Niels Kaas skulde betale Halvdelen af den Gjæld, hun og hendes afdøde Husbond var i; Niels Kaas vilde derimod forstaa Kontrakten saaledes, at hun ene skulde overtage den Gjæld, hun var kommet i ved at skulle overdrage ham Bygningen paa *Rydhave* fri, ved at bestride Brylluppet og hendes Mands Begravelse, medens hun ifølge Kontrakten skulde have Bygningerne paa *Brunbjerg* og *Lindtorp* fri, samt den halve Have og Gaard i Viborg. Niels Kaas tabte Sagen ved en Rettertingsdom af Maj 1595, og et Forsøg, han senere gjorde paa at faa Gjælden paa Rydhave Bygning skudt over paa hende, mislykkedes²⁾. — *Niels Kaas* døde allerede d. 20. April 1597³⁾ og efterlod sig kun en Datter, *Anne Kaas*. — Nu begyndte Processernes Tid atter. 24. Dec. 1597 overdroges Værgemaaliet for Fru Birgitte Rosenkrantz og hendes umyndige Barn til Jakob Sefeld, da hun havde klaget over, at der paaførtes hende Trætte af hendes Husbonds Moder og Søskende, „dem som billigen skulde vide og ramme hendes Barns Bedste“⁴⁾. — Hvori disse Stridigheder bestod, vides

¹⁾ Tegn. og Reg. — En meget kostbar Kjæde, som Niels Kaas til Starupgaard havde pantsat til sin „Vært“ i København, medførte i Aarene 1590 og 91 flere Processer, se nærmere Rosenvinge, Gl. Domme, IV, 220; 308.

²⁾ Sjøll. Tegn. 1595, p. 426. Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 1—2; jfr. S. 44; 110 (Dom af 18. Juni 1596; Niels Kaas var hende den Gang skyldig 2780 $\frac{1}{2}$ Daler, deriblandt 1800 Daler *Fæstens-* og *Morgengare* og 622 Daler for Udlæget til *Brylluppet*).

³⁾ Jydske Saml., V. 77.

⁴⁾ Jydske Tegn. 1597, p. 59. — 1598, 14. Nov. indløste Kongen af hende

ikke; men det var næppe uden Grund, at Mandens Slægt var hende ilde sindet. Den 9. Juli 1601 fødte nemlig Fru *Birgitte* paa Halkjær hos sin Farbroder Axel Rosenkrantz et Barn, „hende og Forældre til Hjertesorg“, som det hedder i en gammel Optegnelse¹⁾, og til en frygtelig Forargelse og Tort for to af de mest ansete Adelslægter, Kaaserne og Rosenkrantzerne. Hun maatte nemlig bekjende, at Faderen til Barnet var hendes Mands Fætter, *Gjord Eriksen Kaas* til Taarupgaard (som han 1594 havde arvet efter sin Farbroder, den berømte Kansler Niels Kaas), og at hun ogsaa tidligere havde faaet et Barn med ham, inden han den 13. April 1600 var bleven gift med sin nuværende Hustru, Ermegaard Gyldenstjerne til Bjørnsholm, Enke efter Truid Bjørnsen. Efter den bestaaende Retsorden betragtedes dette som „Kætti“ (Blodskam), fordi Gjord Kaas var Fætter til den afdøde Niels Kaas; deres Fædre vare Brødre. Forholdet var blevet røbet allerede inden Barnets Fødsel, og Fru Birgitte var derfor bleven anholdt. Gjord Kaas havde søgt at skaffe en Kvindeperson, der havde opsnuset Forholdet, til Side; men dette mislykkedes saa vel som et Forsøg paa ved et falsk Brev at faa en anden udgivet for Barnefaderen. Saasnart Fru Birgitte blev anholdt, flygtede Gjord Kaas skyndsomst ud af Landet; allerede d. 1. Juli, altsaa ni Dage før Barnets Fødsel, havde han skjødet Taarupgaard til sin Broder Niels Kaas til Birkelse²⁾. Heraf synes at frengaa, at Fru Birgitte er bleven „anholdt“ før Barnets Fødsel, og naar denne foregik paa Halkjær, maa det vel forklares saaledes, at hun har været holdt i Forvaring der, idet det da, efter den bestaaende Retsorden, er blevet paalagt hendes daværende Værge, hendes Farbroder Axel Nielsen Rosenkrantz til Halkjær, at indestaa for hendes Forbliven. Og nu begyndte de store Retsforfølgelser. Fru

det Gods, hendes afdøde Svigerfader, *Bjørn Kaas* til Starupgaard († 1581), har haft i Pant i Salling af Kongen (Jydske Tegn. 1598, p. 88).

¹⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml., VI, 450.

²⁾ Secher, Rettertingsdomme 1605–14, S. 227..

Ernegaard Gyldenstjerne stævnedes sin Mand Gjord Kaas for Viborg Tamperret og forlangte Skilsmisse, da Fru Birgitte Rosenkrantz for gode Mænd, som Fru Ernegaard havde sendt til Halkjær, havde bekjendt d. 30. Septbr. 1601, at Gjord Kaas var Fader til hendes sidst fødte Barn. Paa Gjord Kaases Vegne mødte hans Brødre, Niels Kaas til Birkelse og Mogens Kaas til Støvringgaard, der fremlagde en Skrivelse fra den flygtede Gjord Kaas, dateret „Horne“ d. 28. Aug. 1602, hvori han med den største Frækhed benægtede Gjerningen og skildrede Fru Birgitte som i et og alt et løst Fruentimmer, der ogsaa, før han drog af Landet, „var berøgtet af Misdædere, som er gangne til Døde derpaa, at hun skulde med været udi Raad og Daad at forraade hendes egen Husbond Niels Kaas med Trolddomsgjerninger“, hvorfor han mente, at hendes letfærdige og løgnagtige Snak ikke burde komme ham til Skade. Da Fru Ernegaard imidlertid fremlagde meget kompromitterende Skrivelser fra Gjord Kaas til Fru Birgitte, og Fru Birgitte, der selv var tilstede, gjentog sin Tilstaaelse, opsatte Viborg Kapitel (15. Dec. 1602)¹⁾ Sagens Afgjørelse, indtil den verdslige Domstol havde paakjendt Spørgsmaalet om de i Brevene indeholdte Beskyldninger. Paa en Herredag, som holdtes i Kjøbenhavn i Juni 1603, afgjordes derpaa alle Sagerne. 21. Juni dømtes *Gjord Kaas* for hans grove Gjerninger til at være æreløs og straffes paa Livet, „ihvor han herefter kan betrædes“. 25. Juni fik Fru *Ernegaard Gyldenstjerne* Gjord Kaases Brev af 28. Aug. 1602 dømt magtesløst, saa at Kapitlet nu kunde afsige Skilsmisdommen, og 27. Juni fældedes endelig Dommen over Fru *Birgitte Rosenkrantz* selv. Sagen mod hende førtes, ligesom mod Gjord Kaas, paa Embedsvegne efter kongelig Ordre af Stiftslensmanden i Viborg Stift, Rigsraad Kristian Holck til Højgaard. Axel Rosenkrantz til Halkjær, som førte Sagen paa Broderdatterens Vegne, der ogsaa selv gav Møde, an-

¹⁾ I den endelige Herredagsdom i Rigsarkivet sættes Kapitlets Opsættelsesdom til „Anno 1602, Tamperonsdag før Kristi Fødsel“, d. 15. Dec. 1602.

raabte om, at Kongen ikke vilde lade nogen Dom overgaa hende, før hendes Skademand ogsaa var tilstede, og Fru Birgitte selv, der atter afviste Gjord Kaases Beskyldninger mod hende for almindeligt løsagtigt Levned, bad om at maatte benaades paa Livet og tilbød at rømme Kongens Riger og Lande, hvis han vilde det, eller ogsaa blive hos sin stakkels bedrøvede Moder. — Alt dette hjalp dog ikke. Rigsraadet, der var mødt fuldtalligt, afsagde følgende Dom:

„Efterdi *Birgitte Rosenkrantz* haver bekjendt først for gode Mænd, siden for Kapittel udi Viborg, saa vel som og her for os, at hun haver levet udi et slemt forargeligt Levned og Blodskam med Gjord Kaas, som var hendes afgangne Husbond i det andet Led forvant, Gud almægtigste til Fortørnelse, menige Mand til Forargelse og den adelige Stand til Beskæmmelse, og slig Blodskam brugt med ham, som var en Ægtemand, ikke aleneste een Gang, men udi langsommelig Tid, saa de havde avlet to Børn sammen efter hendes egen Bekjendelse, og efterdi Ordinansen¹⁾ formelder, at intet Ægteskab maa tilstedes udi tredje Led, paa det der maa holdes den Høviskhed og naturlige Blusomhed til Slægten, som af vore Forfædre haver været holden, sammelidis den Forordning, vor kjære Herre Fader om Trolovelse gjort haver²⁾, forbyder nogen at troloves udi første, andet og tredje Led, som er Søskende, Søskendebørn og Næstsøskendebørn, og lige som der forbydes de, som ere udi Blod og Byrd forvante, at troloves tilsammen, saa tilstedes og ikke Husbonden at muc (∴ maatte) troloves med sin Hustrus eller Hustruen med sin Husbonds Slægt og blodsforvante udi samme forbudne Led, fast mindre at leve med hverandre uden Ægteskab i Blodskam, da sagde vi der paa saaledes af for Rette, at Fru *Birgitte Rosenkrantz* haver sig derudi groveligen forset og bør at straffes paa hendes Liv“³⁾.

¹⁾ ∴ Kirkeordinansen af 1537.

²⁾ ∴ Fred. II's Forordning af 19. Juli 1582 om Trolovelse m. m.

³⁾ Dommene ere meddelt i Sechers Retterlingsdomme 1595—1609, S. 430—33; 439—444.

Dommen blev straks fuldbyrdet; Fru *Birgitte Rosenkrantz* blev allerede halshugget i Kjøbenhavn d. 29. Juni. — *Gjord Kaas* var saa uforsigtig, 13 Aar senere at vove sig ind i Landet; i Foraaret 1616 blev han greben i Han Herred paa Foranstaltning af Lensmanden, Manderup Parsberg, og sendt til Kjøbenhavn, hvor han blev halshugget¹⁾. — Fru Birgittes Datter med Niels Kaas, *Anne Kaas*, der senere blev gift med Albert Rostrup, arvede Rydhave, der 1615 solgtes til Fru Anne Lykke, Enke efter Klavs Maltessen Sehested til Højris, og saaledes gik ud af den Slægts Eje, der i saa lang Tid havde besiddet det (*Niels Timmesen Rosenkrantz*, † o. 1485, og maaske allerede dennes Fader Hr. *Timme Rosenkrantz*, *Axel Nielsen Rosenkrantz*, † 1551, *Niels Axelsen Rosenkrantz*, † 1581, *Timme Nielsen Rosenkrantz*, † 1592 og hans Datter *Birgitte Rosenkrantz*, † 1603). — Fru Birgittes to Børn med Gjord Kaas vare *Kristoffer Kaas*, død 1667 som Ejer af Overklit (Vennebjerg Sogn), og *Anne Kaas*, om hvem det hedder, at hun skikkede sig ilde²⁾.

- 5) **Axel Nielsen Rosenkrantz** til *Halkjær* (f. 1552 paa Rydhave, † 14. Dec. 1623 paa Buderupholm) var Niels Axelsen Rosenkrantz's og Fru Maren Lunges yngste Søn, men utvivlsomt den mest ansete og fremtrædende af dem. Da han var 10 Aar gammel, kom han i Huset hos sin Moster *Kristence Lunge*, gift med Niels Juel til Aaberg, og blev holdt til Skole i tre Aar sammen med deres Børn, altsaa omtrent til 1565. Da hans Brødre *Ove* og *Timme*, der havde været i Tyskland, atter rejste derved, fulgte han med dem og var omtrent et halvt Aar sammen med dem, hvorpaa han i en lang Aarrække havde Tjeneste hos forskellige tyske Fyrster, deltog i Krigene i Frankrig og i Nederlandene og først vendte hjem i Aaret 1581 efter Faderens Død³⁾. I Aaret 1577 havde han dog i kort Tid været i Besøg i

¹⁾ Bruuns danske Saml. 2. R. II, 260. — Jydske Saml. V, 82.

²⁾ Hvas, Meddelelser om Fam. Hvas, V, 45.

³⁾ Kristen Hansens Ligprædiken, holdt 1624, udkom 1625.

Hjemmet; thi man har endnu den Orlov, som Kurfyrst August af Sachsen, Frederik II's Svoger, hos hvem han den Gang tjente, i den Anledning udstedte til ham¹⁾. Efter Faderen udlagdes ham *Halkjær* Hovedgaard „med Badstuen og anden hendes fri Fiskeri“, samt Hedegaard, en større Gaard, der efter Bevilling blev inddragen under Hovedgaardens Taxt, 16 Gaarde og 4 Gadehuse i Skjærbæk, to Afbyggergaarde i Halkjær Mark, nemlig Elbækgaard og Kjærsgaard, samt en Del Strøgods dels i Omegnen, dels paa forskjellige Steder i Jylland²⁾. Han levede paa Halkjær sammen med sin Moder, Maren Lunge, der synes at have haft Livsejebrev paa Gaarden eller i al Fald Part deri; thi paa Mønstringslisterne fra 1586 og 87 opføres de endnu begge som Ejere af Halkjær. I Aaret 1588, 18. Aug., ægtede han imidlertid paa Sønderskov (Folding S., Malt Herred) Jfr. *Ellen Juel*, Datter af Jens Juel og Fru Anne Skram til Alsted, altsaa faa Dage efter, at hans Søster *Tale* havde haft Bryllup paa Halkjær med Klavs Nielsen (Tornekran)³⁾. Ved Skifter efter hendes Forældre af 13. Juli 1589 fik Axel Rosenkrantz en Del Strøgods⁴⁾. Tillige med sin Hustru nævnes han ved forskjellige Bryllupsfester og Hoffester under Kristian IV's Mindreaarighed, ligeledes ved Kroningen 1596, hvor Axel Rosenkrantz til Halkjær „stod for Bordet“ i den Sal, hvor de sachsiske Sendebud beværtedes, formodentlig gamle Bekjendte af ham fra den Tid, han var i sachsisk

¹⁾ Klevenfeld, Fam. Krafse.

²⁾ Efter et Uddrag af en Skifteprotokol om Arven efter Niels Rosenkrantz (og maaske ogsaa Fru Maren Lunge), meddelt mig af Dr. O. Nielsen; Begyndelsen og Slutningen mangler, saa Aaret ikke kan ses. De andre Arvinger vare: Timme Rosenkrantz, Kristoffer Lykke paa sine Børns Vegne (se ovenfor), Klavs Nielsen (Tornekran) paa Fru Tales Vegne, Johan Brokkenhus paa sin Hustru Kirstens Vegne og Jfr. Inger Rosenkrantz. Da Johan Brokkenhus først blev gift 17. Juli 1591 (se ovf.), maa Protokollens Affattelse falde efter dette Aar og formodentlig staa i Forbindelse med et Skifte efter Fru Maren Lunges Død, men inden Timme Rosenkrantzes Død ^{11/10} 1592.

³⁾ Ejler Brokk., Fynske Saml. VI, 370; 371.

⁴⁾ Rigsarkivet, Alsted H. Nr. 1.

Tjeneste. For øvrigt nævnes han i den følgende Tid mest i Anledning af de store Stridigheder, hans Søskenes og Svogres Forhold medførte, og som ere nævnte i det foregaaende. I Aarene 1601—3 falder saaledes Historien med Broderdatteren Birgitte Rosenkrantz, hvilket jo netop til Dels foregik paa Halkjær. I Aaret 1603 døde Fru *Ellen Juel*, hvorpaa han sad som Enkemand i 5 Aar, indtil han Septbr. 1608 i en Alder af 56 Aar ægtede *Anne Høg*, Datter af Stygge Høg til Vang og Anne Ulfstand, født 19. Aug. 1583, altsaa da 25 Aar gl.; Brylluppet stod paa Papegøjegildets Hus i Aalborg, og Stygge Høg gav i den Anledning 10 Rdlr. til Gildet¹⁾. I Aarene 1610—13 falde derpaa de store Retstrætter med Svogeren Klavs Nielsen (Tornekranz) angaaende dennes Forhold til Fru Tale Rosenkrantz og Salget af *Langdal* og efter Klavs Nielsens Død (før 1613) Sagerne med dennes Kreditorer, navnlig Jørgen Fris til Farskov, der havde ladet sig indføre i Langdal²⁾. I det hele taget synes Axel Rosenkrantz i Modsætning til de fleste af sine Slægtninge at have været en holden Mand. Han maatte ofte forstrække dem og andre med Penge, hvilket af og til gav Anledning til forskellige Retstrætter. *Kyø* købte han saaledes af Jørgen Due, der atter havde købt denne Gaard af Klavs Nielsens Broder Mikkell Nielsen (Tornekranz), før Kalmarkrigen begyndte, altsaa i det seneste i Aaret 1611³⁾, ligesom han ogsaa 1614 nævnes til *Kjølkegaard* (Hallund S., Dronninglund H.), en gammel Bispegaard, der havde tilhørt Børglum Biskopper og 1574 af Kronen var bleven mageskiftet til Enken efter Jost Høg til Vang, Sidsel Bille, og fra hende saaledes er kommen til Sønnen Stygge Høg og derpaa ved Giftermaalet med Anne Høg til Axel Rosenkrantz⁴⁾. Da hans Svoger Johan Brokkenhus o. 1619 døde barnløs, til-

¹⁾ Dansk Mag., 3. R. I, 99. Thiset, Stam. o. Høgerne, Adelsaarb. 1885.

²⁾ Se ovenfor.

³⁾ Fremgaar af en Rettertingsdom af $\frac{20}{3}$ 1615.

⁴⁾ Brev af $\frac{3}{10}$ 1614, Voss Perg. Saml., Kjær H. Nr. 34, Rigsark. — Erslev, Lensmænd, S. 133.

faldt endelig *Buderupholm* Axel Rosenkrantz¹⁾, der i al Fald skrives dertil 1621. Dette blev næst efter Halkjær hans vigtigste Ejendom, hvor han tog Bolig. Her døde han d. 14. December 1623 efter nogen Tids Sygelighed af Næseblod og blev d. 13. Januar 1624 bisat („nedsat“) i Budolfi Kirke i Aalborg, hvor Biskop Kristen Hansen Riber holdt Ligprædikenen, som udkom i Trykken 1625.

Med *Ellen Juel* havde *Axel Nielsen Rosenkrantz* til Halkjær og *Buderupholm* kun eet Barn, nemlig Sønnen

Niels Axelsen Rosenkrantz til *Buderupholm*, der blev en i Kristian IV's Tjeneste ikke helt ukjendt Skibshøvedsmand. 25. Juli 1610 kvitterer han for Modtagelsen af 100 Daler, som Kongen har skjænket ham, sin tidligere Livdreng, efter at have gjort ham væragsig. Han har vel den Gang været en 19—20 Aar (Forældrenes Bryllup stod 1588). Allerede 1612 nævnes han under Kalmarkrigen som Skibshøvedsmand og blev da sendt til Norge for at udtage Baads-mænd i Bohus og Akershus Len. I Aaret 1614 solgte han en Gaard i Vrads Herred til Jens Juel til Kjeldgaard. April 1618 sendtes han som Kaptajn paa Skibet *Fides* tilligemed Henrik Vind til Færøerne og Island og Nord om Norge for at krydse efter Fribyttere og forebygge al ulovlig Sejlads og Fiskeri i disse Farvande. Efter sin Tilbagekomst herfra sendtes han samme Aar som Skibschef med Ove Gjedde til Cejlon og Trankebar og kom først tilbage herfra 1622²⁾. I Juli 1623 sendtes han med Skibet *Marekatten* til Elben og Weseren for at holde Justits i disse Farvande. I Sept. laa han endnu i Wesermundingen. Decbr. 1623 var han tilstede ved Faderens Dødsleje, der overdrog Omsorgen for de mindre Børn til ham. I Aaret 1624 sendtes han som Chef for Skibet *Victor* til Spanien³⁾. Senere deltog han med Kri-

¹⁾ Se ovenfor.

²⁾ Kr. 4's egenh. Breve ved Bricka og Fridericia, 1610, S. 33 (og de der anførte Kilder), 138; 320. Rigsark., Vrads H., Nr. 90, dat. Viborg ²⁴/₁, 1614.

³⁾ Danske Adelsbr. Fasc. 52, Rigsarkivet.

stian IV i Trediveaarskrigen og faldt her (ved Lutter am Barenberg?) 1626. Han var trolovet med *Rigborg Arnfeld* (f. 17. Marts 1600), Datter af Hans Arnfeld til Rugaard og Anne Marsvin; hun ægtede senere Axel Nielsen Juul til Bjørns-holm. — *Buderupholm* havde Niels Rosenkrantz ejet sammen med sin Stifmoder *Anne Høg*, der 1634 solgte Gaarden til sin Broder, Mogens Høg til Kjærgaardsholm¹⁾.

Med *Anne Høg* havde *Axel Nielsen Rosenkrantz* ifølge Ligprædikenen „syv dejlige Børn“, af hvilke dog et døde strax efter Fødselen; de øvrige vare: *Erik*, *Henning*, *Folmer*, *Ove* og *Holger* samt en Datter *Ellen*. — **Folmer Axelsen Rosenkrantz** nævnes paa Stamtavler til *Hallejær* (denne Gaard besad dog ifølge den tidligere omtalte Kornfortegnelse Mandrup Due allerede 1627). Han var gift med Anne Skade til Katrup, men efterlod sig ingen Børn, saa at denne Linie af Ætten uddøde med ham. **Ove Axelsen Rosenkrantz** levede endnu 1664 paa *Raakilde*, det senere Annerup i Ellidshøj Sogn; men hverken han eller hans øvrige Brødre synes at have efterladt sig Arvinger. En nærmere Omtale af disse Personer hører imidlertid ikke herhen. — Fru *Anne Høg* levede endnu 1655 som Enke paa *Kyø*²⁾.

C.

**Erik Axelsen Rosenkrantz til Langtind m. m. (1516—91).
og hans Slægt.**

Erik Axelsen Rosenkrantz til Langtind, *Axel Nielsen Rosenkrantzes* og *Berete Knobs* næstældste efterlevende Søn, var født d. 4. Maj 1516. Medens Axel Niensens to øvrige efterlevende Sønner, *Niels* og *Folmer*, temlig tidlig forekomme og endnu i Faderens Levetid nævnes som Besiddere af Stensballe og Langtind, hører man intet om *Erik*, før han i 1549 nævnes som Samfrænde sammen med sin Fader og sine to Brødre i Anledning af et Skifte efter Hr. Oluf Pedersen (Gyldenstjerne)³⁾. Dette turde

¹⁾ Jydske Saml. VII, 190.

²⁾ Jydske Saml. VII, 190. Suhms Gl. Saml. II, 2, 174.

³⁾ Dansk Mag. 4. R. IV, 157.

ligge i, at Erik Rosenkrants havde tilbragt hele sin Ungdom i Tyskland. Det er nemlig rimeligvis dog ham, og ikke hans samtidige Navne, Erik Rosenkrantz Ottesen, der „fra sin Ungdom af“ havde tjent ved den bekjendte Kurfyrst Johan af Sachsens Hof, efter dennes Død (1532) i hans Søn Kurfyrst Johan Friederichs Kammer og senere hos dennes Svoger, Hertug Ernst af Brunsvig-Lüneburg. Senere tjente han atter hos Kurfyrst Johan Friederich; thi efter det uheldige Slag ved Mühlberg, hvor Kurfyrsten toges til Fange, har denne d. 7. Juli 1547 fra den kejserlige Lejr ved Schwabach udstedt et Vidnesbyrd om, at „Erik Rosenkrantz“ nu havde faaet Afsked af hans Tjeneste, da det paa Grund af Kurfyrstens Fangenskab ikke længere var Erik Rosenkrantzes Lejlighed at tjene ham, hvorfor han beder alle om at lade ham frit passere¹⁾.

Efter Faderens Død i Aaret 1551 udlagdes *Langtind* til Erik Axelsen Rosenkrantz. 11. November 1555 blev der foretaget et nærmere Skifte af Skovene og Engene mellem Rydhave og Langtind. Tillige foretoges en nærmere Udjævning af Rydhaves og Langtinds Ejendomme saaledes, at Erik Rosenkrantz udlagde til sin Broder Niels Rosenkrantz til Rydhave en Gaard i Salling som Vederlag for „hvad som *Langtind* med de 4 Gaarde, der vare tillagte, var bedre for min Broderlod end Rydhave med de 7 Gaarde, som der vare tillagte“²⁾. I Aaret 1557 udstedte ogsaa Folmer Rosenkrantz til Stensballe Kvittering til sin Broder Erik til Langtind for at have modtaget Vederlag for Skovskifterne og andet, hvori han var bleven brøsthølden ved Skiftet³⁾. Mellem disse to Brødre var der saaledes opnaaet Enighed; med sin Broder Niels havde Erik endnu Retstrætte i Aaret 1569, saaledes som det er omtalt under denne.

¹⁾ Familien Rosenkrantzes Hist. II, Dipl. Nr. 182. Jævnf. Hist. Tidsskr. 5. R. VI 73 ff. (Fam. Rosenk. i 16. Aarh., 2den Saml., S. 241 ff), hvor jeg har ment at kunne henhøre dette til Erik Ottesen Rosenkrantz; men det synes bedre at passe til Erik Axelsen, da Erik Ottesen nævnes i Danmark eller i Norge baade 1530, 1536 og 1542.

²⁾ Rigsark., Rydhave Nr. 4, Perg.

³⁾ Rigsark., Skiftebreve Nr 37, Voss's Pergamentsaml.

Omtrent i Aaret 1551 havde *Erik Rosenkrantz* indgaaet et rigt og lovende Giftermaal, der skulde skaffe hans Børn og Efterkommere store Besiddelser, nemlig med Jfr. *Margrete Ulfstand*, Datter af *Børge Jensen Ulfstand* til de berømte gamle skaanske Herregaarde *Glimminge* og *Ørup* og Fru Magdalene Krabbe Tygesdatter fra Bustrup. Da Børge Ulfstand derpaa døde i Aaret 1558 og kun efterlod sig denne ene Datter, tilfaldt baade Glimminge og Ørup, dog maaske først efter Fru Magdalene Krabbes Død, hende og Erik Rosenkrantz, som saaledes fik betydeligt Gods i Skaane og Halland, hvor han for øvrigt i Forvejen besad Gods, der var tilfaldet ham efter hans Moder, Birgitte Knob. Han ejede saaledes sammen med Peder Rud, Niels Andersen Drehjerg og Johan Knob nogle Gaarde og Jorder udenfor Halmstad, og da de agtede at lade deres Jorder bebygge, tage dem fra Byen og sætte Folk derpaa, som kunde give aarlig Landgilde deraf, Byen til Skade, erhvervede Kongen sig disse Gaarde og Jorder ved Magelæg med Krongods i Laholm Len¹⁾. Ved Breve af 18. og 22. Maj 1557 var Erik Rosenkrantz derpaa bleven forlenet med *Silkeborg*, som han beholdt til 1560; hertil laa den Gang Hjerm, Lysgaard og Hids Herreder samt Tvilum og Krarup Birker²⁾. 13. Dec. 1558 fik han derpaa Brev paa at maatte indløse det saakaldte *Ranes Gods* i Kalø Len fra de der-værende Panthavere, α : Otto Rud og Knud Ruds øvrige Arvinger. Han beholdt det til 1565, da Otto Rud fik Tilladelse til atter at indløse det fra Erik Rosenkrantz³⁾. 13. Sept. 1560 fik Erik Rosenkrantz derpaa Kongetienden af *Ejsing Sogn* ved Langtind uden Afgift. Ogsaa i *Kjøbenhavn* ejede han en Gaard⁴⁾.

¹⁾ Tegn. 1557, 8. Febr.; jvfr. Vedel Simonsen, Ruderne, II, 127. Adelsbreve. Rosenkr. Fasc. 53, Rigsarkivet. Alle de her nævnte Mænd vare Børnebørn (eller Svigerbørn) af Lavrids Knob til Gyllebo og Tale Baad.

²⁾ Jvfr. Kancelliets Brevbøger under disse Datoer. Det originale Følgebrev med Paategning om at være læst paa de forskjellige Ting findes i Adelsbr., Rosenkrantz, Fasc. 53. — Erslev, Lensmænd, S. 40. — Rigsarkiv, Silkeborg Nr. 1.

³⁾ Kancelliets Brevbøger. Erslev, S. 119. Vedel Simonsen, Ruderne, II 98; 101.

⁴⁾ Kancelliets Brevbøger 1558, ¹²/₉.

Erik Rosenkrantz indtog saaledes nu en meget betydelig social Stilling; han benyttedes ogsaa oftere ikke blot til forskjellige mere lokale Hverv, men ogsaa ved større Lejligheder. 1562 var han saaledes blandt de Raader og Lensmænd, der stævnedes til Kjøbenhavn til d. 2. November „med Guldkjeder og bedste Klæder“ i Anledning af fremmede (svenske?) Sende-buds Ankomst. 17. Juni 1563 skulde han møde i Kolding med alle sine Svende og Heste, bedste Klæder og Guldkjeder for at følge Kongen til „Holsten“, og da Syvaarskrigen nu var ved at udbryde, udstedtes 29. Maj 1563 Brev til ham om at forstrække Kongen med et Laan af den for de Tider meget betydelige Sum af 10,000 Daler, hvilket tilstrækkelig beviser, hvor rig han var; desuden skulde han forhandle med Adelen og de fornemste Borgere i sit Len om Penge til kgl. Majestæts Behov¹). Under *Syvaarskrigen* sendtes Erik Rosenkrantz „paa vor og Rigens Rejse ind udi Sverig“, hvorfor det forbydes alle og enhver at arge paa hans Gods i Danmark, saa længe han har Forfald²). Mening er dog vist kun, at han deltog i Felttoget, hvor han ogsaa i Aaret 1565 gjorde Tjeneste under den jyske Fane, der anførtes af Frans Banner til Kokkedal. I Slaget ved Svarteraa d. 20. Oktober 1565 blev han saaret³), dog vistnok kun let; thi allerede d. 26. November s. A. fik han Ordre til at overtage Befalingen over Fanen og i den Anledning begive sig til Malmø, hvor den havde Kvartér, da Kongen vilde bruge sin Ritmester, Frans Banner, „udi nogen vor Bestilling“. 25. Januar 1566 fik han derpaa følgende Ordre af Kongen: „Vid, at vi forfare, at Fjenderne dennem skulle stærket og have gjort et Indfald ind i Gyngø Herred, og er fornøden dennem at gjøre Modstand i Tide. Da efterdi vi forfare, at der er ingen Ritmester eller Løjtnant

¹) Tegn. 1562—63. I det sidstnævnte Brev (Tegn. o. a. L., p. 376) betegnes han ikke nærmere; men der kan dog vel næppe herved menes Erik Ottesen Rosenkrantz i Bergen.

²) Brevet (Adelsbreve Fasc. 53) har Paategninger fra 1564 fra Viborg Lands-ting, Hald, Lisbjerg, Hoylbjerg, Ginding, Hjerm og Vor Herredsting, fra 1565 og 66 fra Sønderlyng, Rødding og Middelsom Herreder.

³) Rørdams Hist. Kildeskr. II, 536—38; Dansk Mag. 3. R. II, 88 ff.; jævnf. S. 93 ff.

'hos de vore Ryttere, udi Malmø ligge, bede vi dig og ville, at du strax iligen uden al Forsømmelse, Dag og Nat usparet, giver dig ind udi fornævnte Malmø, der tagendes til dig alle fornævnte vore Ryttere, der findes, og med dennem drager til Væ til de Ryttere, der forsamlet ere, og siden tilhjælper at gjøre Fjenderne Modstand, efter som vi dig tiltror“. Atter den 28. April s. A. fik Erik Rosenkrantz, da Kongen havde givet Frans Banner Ordre til i Forening med andre af sine Raader at holde Mønstringer over Krigsfolket, og han derfor ikke saa snart kunde komme til sine Ryttere, Befaling til at være tilstede under Frans Banners Fraværelse og have Tilsyn med Rytterne¹⁾. 25. Juni 1568 udstedtes Brev til Erik Rosenkrantz til Langtind ligesom til mange andre Adelsmænd om at forstrække Kongen med en Sum Penge til Krigsfolkets Lønning: han sættes ligesom sine to Brødre til en Sum af 1000 Dalere²⁾. Senere paa Aaret synes han at have opholdt sig paa Langtind, thi under 24. Juli fik han Ordre til i Forening med flere andre Adelsmænd at dømme i en Trætte angaaende Åulum Kirke³⁾.

I nogle Aar hører man nu ikke videre til Erik Rosenkrantz. I Aaret 1574 foretog han et Mageskifte om skaansk Gods med Fru Gisele Ulfstand, Enke efter Knud Gyldenstjerne til Lyngby, hvorved han blandt andet afstod fire Gaarde i Vester Lyngby i Villands Herred, som hans Hustrus Fader, Børge Ulfstand, havde udlagt hende⁴⁾. I Aaret 1575 blev han med sin Hustru og hendes Jomfruer indbudt til at overvære en Del adelige Bryllupper, som Kongen 2. Oktober fejrede paa Frederiksborg, deriblandt Klavs Glambecks med hans Broder Folmers Datter Birte⁵⁾. Fru *Margrete Ulfstand* synes endnu paa denne Tid at have været i Live, men døde vistnok ikke ret længe derefter, i ethvert Tilfælde inden 14. Juni 1582. 23. Septbr. 1576 fejrede han derpaa i Malmø sin egen Datter *Birgittes* Bryllup med *Mogens Juel* til

¹⁾ Adelsbreve Fasc. 53, Rigsarkivet.

²⁾ Det originale Brev i Adelsbr. Fasc. 53; jævnf. Tegn o. a. L. 1568, p. 78 ff.

³⁾ Tegn. p. 123.

⁴⁾ Rigsark., Färs Herred, Nr. 3, Perg.

⁵⁾ Adelsbreve Fasc. 53 (Rosenkrantz); jævnf. Sjæll. Tegn. 1575, p. 75.

Pallesbjerg og Strandet, og til denne udlagdes ved Skiftet efter Fru Margrete Ulfstand *Assertorp* Hovedgaard i Skaane, som Børge Ulfstand i sin Tid havde erhvervet sig, og som i Aaret 1577 var bleven tildømt Erik Rosenkrantz. Dette fremgaar af en Dom af 1587, da Mogens Juel tog Laas paa Ejendommen, og ved samme Lejlighed kan det ses, at Mogens Juel paa denne Tid har været i Besiddelse af *Glimminge*¹⁾. Ogsaa til Kristian IV's Daab 2. Juni 1577 blev Erik Rosenkrantz indbudt med „sin Hustru“ og hendes Jomfruer og tillige bedt til Fadder²⁾. I Aarene 1577 og 1578 foretog Erik Rosenkrantz ogsaa nogle Magelæg med skaansk Gods, navnlig til Assertorp, og i Aaret 1578 udgav Hans Mogensen, tidligere Professor ved Universitetet, nu Præst til Lyngby i Bara Herred i Skaane, paa Opfordring af Erik Rosenkrantz nogle oversatte Smaaskrifter af Luther³⁾. Endnu 14. Juni 1582 stævnedes *Erik Rosenkrantz* til Langtind selv Brødrene Tyge og Glob Krabbe samt deres Søskende for nogen Rettighed, de tilholdt dem til Rosenkrantzernes gamle Gaard *Bjørnholm* i Jylland, der efter den ugifte *Kristoffer Nielsen Rosenkrantzes* Død var bleven delt mellem mange Arvinger. Erik Rosenkrantz beraabte sig paa et Brev, hans *afgangne Hustrus* Moder, Fru Magdalene Krabbe, i Aaret 1567 havde givet ham paa ikke at skulle afhænde noget af sit Gods uden hans Vilje, hvorimod hendes ovennævnte Brodersønner, Hr. Erik Krabbes Børn, beraabte sig paa et i Aaret 1570 udstedt Brev af samme Fru Magdalene, hvem Gaarden var tilfalden efter hendes Broder Niels. I Aaret 1582 blev der ikke fældet nogen endelig Dom; Sagen afgjordes først i Aaret 1586, da Kongen d. 2. Juni forligte Sagen saaledes mellem *Mogens Juel* til Strandet paa hans Hustrus Vegne og dennes Brødre *Axel Rosenkrantz* til *Glimminge* og *Børge Rosenkrantz* til *Ørup* paa den ene og Krabberne paa den anden Side, „at alt det Gods, som Hr. Erik Krabbes Børn undt, skødet og opladt er af fornævnte Fru Magdalene Krabbe, skal

¹⁾ Ejler Brokkenhus i Fynske Saml. VI, 327; Rosenvinge, Gl. Domme IV. 102 ff.

²⁾ Adelsbreve Fasc. 53; jævnf. Sjæll. Tegn. 1577, p. 266 ff.

³⁾ Rørdam, Universitetets Hist. II, 504.

herefter med al Rettighed angerløst være og blive hos fornævnte Hr. Erik Krabbes Børn og Arvinger efter hendes Gavebrevs Lydelse¹⁾).

Erik Rosenkrantz havde saaledes afstaaet alle sine skaanske Besiddelser til sine Børn, og i Grunden havde han aldrig selv haft dem i Eje, i al Fald kun i kort Tid, ligesom han heller aldrig i de mange Breve, hvori han forekommer, benævnes efter dem, men altid efter Langtind. Han havde nemlig maattet udlægge Mødrenearven til Børnene, fordi han imidlertid i sin høje Alder selv havde indgaaet et nyt Ægteskab, nemlig med *Maren Juel*, Datter af Iver Juel til Stubbergaard († 1556) og Fru Mette Munk, i ethvert Tilfælde inden 1586, da han paa Mønstringssedlen for dette Aar foruden til Langtind ogsaa opføres som Ejer af *Rybjerg* i Velling Sogn, Hind Herred, Ribe Stift, en Gaard, der tidligere havde tilhørt Ribe Bispedømme, men som 1543 var overdragen til Iver Juel²⁾. I samme Sogn ligger *Vønnergaard*, som da tilhørte Thomas Fasti; 24. November 1586 udstedtes derfor et Brev til begge disse Mænd om at antage Jens Rejsener til deres Sognepræst i Velling Sogn³⁾. I Aaret 1589 forlenedes Erik Rosenkrantz efter sin Svigermoder Mette Munk med *Kjærsgaard* i Bølling Herred⁴⁾. I disse Aar blev han desuden forlenet med en Del Tiender i disse Egne, saaledes 1586 med Kongetienderne af Sal Sogn i Ginding Herred, af Lem og „Kjeren“ (Skjern?) Sogn i Bølling Herred. Ligeledes var han forlenet med Korntienden af Haderup Sogn i Ginding Herred⁵⁾.

Erik Rosenkrantz døde i Marts 1591 og blev altsaa 75 Aar gammel. Han blev d. 21. Marts begravet i sin Sognekirke Ejising ved Langtind⁶⁾. Allerede under d. 11. Marts havde hans Efter-

¹⁾ Herredagsdombog 1582 ff., fol. 11; 1586 ff., fol. 26, jævnf. Familien Rosenkrantz's Hist. II, 281. Atter 1598 førtes Proces herom (Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 170 ff.) med samme Resultat.

²⁾ Rigsark. Dsk. Saml. 395, 20 ff. Trap, Beskrivelse af Danmark VI, 388.

³⁾ Jydske Tegn. 1586, p. 110. 1589 en Proces mellem Erik Rosenkr. og Thomas Fasti, Herredagsdombogen fol. 134.

⁴⁾ Erslev, Lensmænd, S. 139.

⁵⁾ Jydske Regist. 1586, p. 159; 1587, p. 303.

⁶⁾ Ejl. Brokk., Fynske Saml. VI, 387.

leverske, Fru *Maren Juel*, faaet Brev paa at beholde *Kjærsgaard* kvit og frit et Aar, hvilket 1592 forandredes til 5 Aar; ligeledes fik hun Brev paa Tienderne af Ejsing og Haderup Sogne¹⁾ og i det hele paa de Sognetiender, hendes Mand havde haft. I Aaret 1598 har hun ladet sit og Erik Rosenkrantz's Navne opsætte paa Ejsing Kirkes Altertavle, som hun vel saaledes har bekostet, og i Aaret 1602 paa et Par Kirkestole i Velling Kirke ved Rybjerg. Hun ligger begravet i Sevel Kirke ved Stubbergaard, hvor der findes en Ligsten med en Kvindefigur og Indskrift, hvorpaa hun kaldes: Fru Maren „Jul“ til Rybjerg, salig Erik Rosenkrantz's Efterleverske. Aarstallet mangler²⁾.

I sit Ægteskab med *Margrete Ulfstand* havde Erik Rosenkrantz foruden en Datter **Inger**, der skal være død ugift, de tidligere nævnte tre Børn³⁾, nemlig:

- 1) **Axel Eriksen Rosenkrantz** til *Glimminge*, f. 1552, † 1630, gift 26. Juli 1584 i Ystad med Jfr. *Mette Grubbe*, hvorpaa han omtrent paa denne Tid synes at have overtaget Glimminge. Han forekommer hyppig ved Hoffester og lignende Lejligheder i Frederik II's sidste Aar og under Kristian IV's Mindreaarighed og synes tidlig at have indtaget en anset Stilling; men da han levede langt ind i det følgende Aarhundrede og desuden blev Stamfader til en rig og anset Slægt, hører en nærmere Skildring af ham ikke herhen.
- 2) **Børge Eriksen Rosenkrantz** til *Ørup*, gift 9. Aug. 1584 (altsaa faa Dage efter Broderen) i Viborg med *Margrete Juel*, Datter af Landsdommer Palle Juel til Strandet og Pallesbjerg og Anne Lykke og Søster til hans nedenfor nævnte Svoger

¹⁾ Jydske Reg. 1591, p. 185; 212, 230; 1592, p. 260—61; 320. Jævnf. Erslev, Lensmænd, S. 139.

²⁾ Hofmans Foundationer IV, 627; Dansk Atlas V, 840. Abildgaards Tegn., Oldn. Museums Arkiv.

³⁾ Muligvis har han dog haft flere Sønner end de to paa Stamtavlerne opførte; thi i Aaret 1571 skrev han fra Ørup til Birgitte Gjø, at han gjerne vilde have „en af sine smaa Dreng“ i Herlufsholm Skole. Da *Axel* den Gang var o. 19 Aar gl., kan der næppe tænkes paa ham, og han synes da paa den Tid at maatte have haft flere smaa Sønner end *Børge* alene. I Brevet sender Fru *Margrete* Hilsen til Birgitte Gjø, saa hun altsaa har levet endnu den Gang (Klevenf. Dok. Beskr.).

Mogens Juel, hvorpaa han omtrent samtidig overtog Ørup og blev Stamfader til en rig og anset endnu levende Slægt, der lige ned til vore Dage har været i Besiddelse af Ørup. Ligesom Broderen forbigaas han derfor her.

- 3) **Birgitte Eriksdatter Rosenkrantz**, der som ovenfor omtalt 23. September 1576 ægtede *Mogens Juel* til Pallesbjerg og Strandet, Søn af ovennævnte Landsdommer Palle Juel og Fru Anne Lykke, født 15. Januar 1548 paa Udstrup, som havde tilhørt hans Farfader, Mogens Juel til Udstrup; da han blev saa stor, at han kunde læse noget i Bogen, hedder det om ham i Biskop Niels Lavridsen Arctanders Ligprædiken, blev han sat til en Dannemand, som boede ved Pallesbjerg, ved Navn Hr. Peder i Husby. 11 Aar gammel sendtes han derpaa til Viborg Skole og kom i Huset hos Skolemesteren (Rektoren) Hr. Oluf Nielsen, i hvis Hus den Gang mange Adelsbørn bleve optugtede. Efter derpaa at have tilbragt nogle Aar hos sin Morbroder, Erik Lykke til Skovgaard, kom han i Tjeneste hos Pfalzgreve Johan Casimir, der efter 4 Aars Forløb gjorde ham „væragtig“, deltog derpaa i 4 Aar i den nederlandske Krig og senere i Kampe i Ungarn mod Tyrkerne, tjente en Tidlang Frederik II's Svoger, Kurfyrst August af Sachsen, hos hvem han var i Aaret 1567, hvorpaa han begav sig hjem og deltog i Syvaarskrigen i Tjeneste hos Kansler Johan Fris til Hesselager. Efter Krigens Ende tjente han paa 6te Aar i Frederik II's Gaard, indtil han 1576 giftede sig med *Birgitte Rosenkrantz*. Hvorledes han i Begyndelsen havde Glimminge og senere fik Assertorp i Besiddelse, er tidligere omtalt. Mogens Juel til *Pallesbjerg* forekommer oftere ved officielle Lejligheder. 1580 deltog han saaledes i Lenshyldingerne i Odense; 1583 var han tilsagt til at ledsage Frederik II udenlands, hvilket dog atter opgaves; 1587 ledsagede han Kongen til Hamborg med 4 Heste; desuden havde han efter Faderens Død Holstebro Kongsgaard i Pant indtil 1598. I Aaret 1588 overværede han Frederik II's Begravelse i Roskilde Domkirke; til de forskjellige større Bryllupsfester ved Hove indbødes

han i disse Aar sammen med sin Frue; ligeledes var Mogens: Juel „til *Strandet*“ tilstede ved Kristian IV's Kroning 1596¹⁾. I Aaret 1597 beskikkedes han derpaa til *Landsdommer i Nørrejylland* og aflagde Eden til Kongen d. 9. Maj. Han forekommer dels som Landsdommer, dels som Godsejer hyppig i Tidens Retsakter. Foruden Pallesbjerg (Staby S., Ulvborg H.) og *Strandet* i Jylland og *Assertorp* i Skaane kom han ogsaa i Besiddelse af *Ryomgaard* i Marie Magdalene-Sogn (Sønder Hald Herred, Kalø Amt), i hvis Kirke hans og Hustrus Navne og Vaaben med Aarstallet 1593 findes paa Alteret, til Minde om, at han lod denne gamle Kirke reparere og forskjønne²⁾. Hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, vides ikke; dog kaldes den i en Dom af 1608 Fru *Birgitte Rosenkrantz*'s „eget Arvegods“, saa han synes at have faaet den med hende. Omtrent Aar 1603 kom han desuden i Besiddelse af *Sogaard* (Nors S., Hillerslev Herred), hvor han lod sig indføre som Kautionist for den daværende Ejer, Niels Stygge, for et stort Laan. Gaarden tildømtes ham 1604 ved det kgl. Retterting³⁾. — Som Landsdommer i Nørrejylland var han forlenet med *Asmild Kloster* ved Viborg, hvor han i disse Aar sædvanlig opholdt sig. Helligtrekongers Aften 1605 var han saa uheldig at vælte, hvorved han „slog sit Ben sønder“, og siden da vandt han ikke sin Førlighed igjen. Den 30. April s. A. havde han sin Svoger Børge Rosenkrantz og dennes Hustru, hans egen Søster Margrete Juel, til Gjæst paa *Asmild Kloster* tillige med flere Slægtninge og Venner. Under Maaltidet, som „var krydret med mange smukke Ord og Tale“, paakom ham en Besvimelse, og samme Eftermiddag Kl. 4 døde han, 57 Aar gl. Den 14. Maj fandt Bisættelsen Sted i Viborg Domkirke, hvor Superintendenten, Niels Lavridsen, Arctander, holdt Ligprædikenen. Han havde med Fru Birgitte:

1) Tegn. og Reg. *passim*.

2) Hofmans Fund. III, 164. Dansk Atlas IV, 287.

3) Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 570.

Rosenkrantz tre Sønner, hvoraf den ene (Palle) døde ung, medens to, *Børge* og *Palle*, overlevede ham. — Ligger formodentlig i Ståby Kirke ved Pallesbjerg, hvor hans Navn med Aarstal 1597 findes paa Altertavlen¹⁾.

Mogens Juels Formuesomstændigheder vare ved hans Død ikke de bedste. *Ryomgaard*, som Fru *Birgitte Rosenkrantz* havde tilskjødet sin Broder *Børge* og denne derpaa solgt til Axel Galt, var allerede i Mogens Juels Tid pantsat for en stor Sum, hvorfor Salgets Lovlighed senere omstredes, men dog tilsidst ved en Rettertingsdom af 1608 godkjendtes. Fru *Birgitte* stævnedes uafbrudt af Mandens Kreditorer eller Kautionister; en Del Gods gik saaledes efterhaanden tabt, i Aaret 1610 endogsaa *Pallesbjerg* selv (der vurderedes til 4000 Daler), da det ved en kgl. Rettertingsdom tilkjendtes *Hans Lykke* til Krabbesholm med flere som Kreditorer, uagtet Fru *Birgitte* ynkelig bad for sig og sine Børn og androg paa, at Dommen ikke maatte fældes, før Sønnen *Børge*, som nu var sin egen Værge, ogsaa blev stævnet. Da hun ikke forekommer i Dombøgerne i de nærmest følgende Aar, er hun vel død omtrent paa denne Tid, — eller der har ikke været mere at faa!²⁾

D.

Folmer Axelsen Rosenkrantz til Stensballe (1523—86)
og hans Børn.

Folmer Rosenkrantz til *Stensballe*, den yngste og mest ansete af *Axel Nielsen Rosenkrantzes* og Fru *Berete Knobs* efterlevende Sønner, var født den 29. Marts 1523, altsaa et Par Dage efter, at Frederik I var bleven hyldet af Jyderne paa Viborg Ting, og medens Kristiern II endnu var i Landet. Han forekommer allerede i en Alder af 21 Aar, da han 16. Maj 1544 paa Langtind medbeseglede et Brev, hvorved hans Fader, Axel Rosenkrantz til Langtind, overlod sin Morbrodersøn, Knud Pedersen

¹⁾ Hofman, Fund. IV, 627; Dansk Atlas V, 834.

²⁾ Sechers Rettertingsdomme passim.

Gyldenstjerne til Tim, noget Gods i Vendsyssel og ved Aalborg til arvelig Eje¹⁾. I Aaret 1545 optræder han blandt Arvingerne efter Fru Johanne af Vindum med Fordring paa en Del Gods, som i sin Tid havde tilhørt Hr. Henning Podebusk²⁾. I Aaret 1546 kaldes han allerede „til *Langtind*“ og optræder i de følgende Aar dels selvstændigt, dels paa Faderens Vegne i Sager angaaende denne Gaard. Saaledes stævnedes han 1546 af Landsdommer Jens Thommesen (Sehested), Domprovst Iver Juel i Ribe og Niels Lange til Kjærgaard, fordi han selv krævede Sandemænd op mellem Langtind og Aale Marker og gjorde dem stor „Møde“ imod deres gamle Lavhævd, ligesom han ogsaa paa denne Tid selv af Kongen beskikkedes til at granske over noget Bøndergods i Salling³⁾. I Aares 1547 indvarslede „velbyrdig Svend Folmer Rosenkrands“ paa Ginding Herredsting paa sin Faders Vegne *Rydhave* Hovedgaard med sin Jord og Ejendom som sin Faders rette Ejendom⁴⁾.

Efter Faderens Død d. 4. Febr. 1551 overtog *Folmer Rosenkrantz* som sin Del af Arven *Stensballegaard* og holdt derpaa 17. Juli 1552 Bryllup paa Stensballegaard med sit Næstsøskendebarn *Margrete Gyldenstjerne*, Datter af den tidligere nævnte, i Aaret 1551 afdøde Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim og Fru Sidsel Ulfstand til Lyngbygaard i Skaane, Søster til Erik Axelsen Rosenkrantz's tidligere omtalte Svigerfader, Børge Ulfstand til Glimminge. I Aaret 1555 holdtes et foreløbigt Tokkeskifte mellem Knud Gyldenstjernes Børn, Sønnerne *Peder*, *Hildebrand* og *Axel* og Døtrene *Regitze* (g. 1553 med Mikkel Sehested, Lensmand paa Gavnø), *Margrete* (g. med Folmer Rosenkrantz), *Karen* (g. med Hans Lavridsen Baden, Lensmand paa Ramløse) og den endnu ugifte Jfr. *Lisbeth*, hvorved Hovedgaarden Tim tilfaldt Brødrene, medens Svogrene tilfredsstilledes med andet Jordegods eller med Penge. Ved et Brev, dateret

¹⁾ Rigsark., Hornum H., Nr. 20, Perg.

²⁾ Dansk Mag., 4. R. I, 93. Om Sagen jævnfør Jydske Saml. VI, 237 ff.

³⁾ Dansk Mag., 4. R. I, 158; 161; 166; 202. En lignende Sag 1549, smstds. IV, 87.

⁴⁾ Rigsark., Rydhave, Nr. 2, Perg.

„*Stalø*“ d. 23. Nov. s. A., gav Folmer Rosenkrantz derpaa paa egne og Medarvingers Vegne Fogeden paa Tim Kvittering for rigtig Afregning over Indtægterne af Tim fra Mikkels Dag 1554 til samme Dag 1555¹⁾. Ved „*Stalø*“ maa forstaas *Stadilø*, en Ø i Stadil Fjord, Hind Herred, der i en Fortegnelse over „Slotte, Klostre og Herregaarde i Ribe Stift og hvem dem nu denne Dag haver“, affattet 2. April 1583, opføres som Folmer Rosenkrantzes. Mulig har han faaet Godset med sin Hustru og selv opført en Hovedgaard paa Øen, hvortil hans Arvinger endnu opføres paa en Mønstringsliste fra 1587²⁾. Den 11. Nov. 1555 havde han overværet Delingen af Rydhave og Langtind Skove mellem hans Brødre Niels og Erik. Dette er imidlertid tidligere omtalt, ligeledes, hvorledes Folmer Rosenkrantz senere maatte stævne sin egen Broder Niels, fordi denne ikke havde fuldgjort Skiftet efter Faderen.

Imidlertid havde Frederik II d. 1. Januar 1559 besteget Tronen. Den livsglade Konge, der elskede Vin og Jagt, synes at have sat megen Pris paa Folmer Rosenkrantz. Kongen samlede Gods i de skovrige Egne mellem Skanderborg, Horsens, Silkeborg og det gamle Øm eller Em Kloster, som han omdannede til en Kongsgaard ved Navn Emborg, og ved saadanne Lejligheder benyttede han oftere Folmer Rosenkrantz tillige med andre Adelsmænd til at besigtige Magelæg og til lignende Hverv. Glade Jagtfester holdtes ogsaa paa Emborg, hvortil den Kreds af adelige Mænd og Fruer, som Kongen satte Pris paa, indbødes, oftere til længere Ophold, og hertil hørte ogsaa Folmer Rosenkrantz og hans Frue³⁾. Under et saadant Ophold paa Em Kloster i April 1560 blev der indgaaet et Mageskifte mellem Kongen og Folmer Rosenkrantz, ifølge hvilket denne og hans Arvinger „mue og skulle have, nyde, bruge og beholde for evig Ejendom til Magelæg al vor og Kronens Rente (∴ Indkomst) og Rettighed udi en af vor og Kronens *jordegne Bøndergaard* udi

¹⁾ Adelsbr., Fasc. 25, Gyldenstjerne.

²⁾ Adelsbr., Fasc. 53, Rosenkrantz. — Rigsark., Danske Saml., Nr. 395.

³⁾ f. Ex. ved Mortensdags Tide 1560, Kancelliets Brevbøger ved Bricka S. 457.

Vor Herred i *Vær* liggende, som Mads Klemendsen ibor, som er aarlig Landgilde $\frac{1}{2}$ Td. Smør (o. s. v.)“¹⁾. I *Vær* Sogn og By ligger Stensballegaard og ligeledes *Værholm*, der 1485 var en almindelig Bondegaard, som tidligere havde tilhørt Kronen, men da ved Magelæg var kommen til Stensballegaard, og hvoraf der senere oprettedes en Hovedgaard for Folmer Rosenkrantz's Datter Birgitte og hendes Mand, Klavs Glambek til Rask. Det har altsaa været af Vigtighed for Folmer Rosenkrantz at samle Gods i *Vær* Sogn; men hvem der ikke vilde finde sig i at miste deres frie Ejendomsret, det var Bonden Mads Klemendsen og hans Hustru, der drabelig kæmpede for deres Ret. Mads Klemendsen og Hustru erklærede, at de vilde give og gjøre Folmer Rosenkrantz den tilbørlige og sædvanlige Afgift og Gjering, som de og før dem hendes Forældre (∴ Forfædre) havde ydet og gjort til Aakjær Slot, og vilde tilsige ham deres Tro og hørsomme Tjeneste, som det burde sig efter Kongebrevets Lydelse, dog paa saadant Vilkaar, at de maatte nyde deres Frelse ubeskaaren, som deres Forældre tilforn havde haft; men derimod vilde Mads Klemendsen *ikke paa Vor Ting række Folmer Rosenkrantz sin Haand* og saaledes tilsige ham sin tro Tjeneste. Folmer Rosenkrantz stævnedes da Bonden for det kongelige Retterting, hvor der 6. December 1560 afsagdes den Dom, „at Mads Klemendsen bør tilsige Folmer Rosenkrantz sin tro Tjeneste og være ham en tro, hørsom og lydlig Tjener efter vort Mageskiftebrevs Lydelse og give ham slig Landgilde, Ægt, Arbejde og anden Tyngde, som han til vort og Kronens Slot Aakjær gjorde og gav, før end han blev Folmer Rosenkrantz tilskiftet“. Dette synes jo egentlig ikke at være andet, end hvad Bonden havde tilbudt; men det er aabenbart om Fortolkningen af „den tro Tjenestes“ Omfang, at Striden drejer sig, da Bonden har været bange for at miste sin fri Eje- og Arveret til Gaarden, og dette Spørgsmaal afgjorde Dommen egentlig ikke, men tillod Folmer

¹⁾ Rigsark., Mageskifter Nr. 130; jævnfør Kancelliets Brevbøger ved Bricka, 1560, S. 387. Kolderup-Rosenvinge, Gl. Domme, I, 283. Danske Herregaarde, III, Stensballegaard.

Rosenkrantz fremdeles Sagens videre „Forfølgning med vore Breve over fornævnte Mads Klemendsen efter vor og Rigens Ret“, ∴ at han skulde have Ret til at tvinge Bonden til at aflægge Tjenestetilsagnet. Sagens videre Gang kjendes ikke; dog synes Kronen i Aaret 1595 atter at have indløst Gaarden af Folmer Rosenkrantz's Datter, Fru Birgitte til Værholm, Klavs Glambeks Enke, hvilket senere vil blive omtalt; men denne Sag er et af de mange Exempler, som Rosenkrantzernes Familiehistorie indeholder paa, hvor farligt det kunde blive for den jordegne Bonde, naar Mageskiftebrevene overdrog Kronens Herlighedsret til en adelig Jorddrot.

I Aaret 1563, da *Syvaarskrigen* nærmede sig, var Folmer Rosenkrantz blandt de Mænd, der beskikkedes til *Proviantmestre* for Aarhus Stift. Samme Aar fik han 18 „Kirkegaarde“ (∴ Bøndergaarde, der laa til Kirkerne) i Pant for 500 Daler (∴ 2000 Kroner), en for de Tider anselig Sum, som han formodentlig har forstrakt Kongen med, og 22. Januar 1564 fik han derpaa *Aarhusgaard* med Dronningborg (Randers) og Aakjær Len paa Regnskab og med Genant (∴ med en vis Sum til sit og sine Mænds Underhold) og blev derved tillige *Stiftslensmand i Aarhus Stift*, en Stilling, som han beholdt til 1572¹⁾. Hvorvidt han i denne Stilling har deltaget i Felttoget 1564, er uvist; men 7. Januar 1565 fik han tillige med flere Lensmænd (deriblandt Jørgen Rosenkrantz) Meddelelse om, at de ikke skulde med paa det forestaaende Tog til Sverig. Der var ogsaa nok at gjøre under Krigen for en Stiftslensmand og Proviantmester med Hensyn til Hærens Forsyning med Proviant, Udskrivning af Baadsmænd og lignende Hverv. Det var netop i dette Aar, at Krigsførelsen i Begyndelsen var saa overordentlig uheldig, og Proviantmestrene havde stadig Nød med at forsyne Hæren med Levnedsmidler. Dertil kom, at alle Lensmændene i Jylland vare borte, undtagen netop Folmer Rosenkrantz; det siger i al Fald

¹⁾ Erslev, Lensmænd, S. 129; 44. For øvrigt Reg. og Tegn. *passim*. — 1565 fik han for sig og Arvinger en Stykke Jord i *Aarhus* (Hüberts, Aktstykker til Aarhus Hist. I, 181). En „*Folmers Gyde*“, hvor adskilligt løst Pak boede, omtales senere (II, 32).

Holger Rosenkrantz i et Brev af 8. Juli¹⁾. For øvrigt var Folmer Rosenkrantz ligesom sin Broder Niels en af de 20 Adelsmænd, der maatte gaa i Kavtion for Kongen til Ritmester Josva v. Qvalen og dennes Ryttere for 45,000 Daler og derfor fik Underpant i Malmøhus²⁾. I det følgende Aar maatte Folmer Rosenkrantz møde i Odense (5. Juli 1566) for at ledsage Kongen ind i Hertugdømmerne med de fleste Svende og Heste, han kunde overkomme; men ogsaa i dette og de følgende Aar udstedtes en Mængde Breve om Fetalje, om Udskrivning af Skibsfolk, der tilmed udebleve i rette Tid og derfor skulde straffes, om Pengehjælp af Adelen; Folmer Rosenkrantz maatte saaledes selv i Aaret 1568 ud med 1000 Daler (∴ 1000 Td. Rugs Værdi) og fik ovenikjøbet en Del Jordegods i Pant for 2253 Daler³⁾. Til sidst fik Folmer Rosenkrantz i Krigens sidste Aar (24. Maj 1570) et skarpt Brev, fordi han endnu ikke havde sendt Brød og Korn til Elfsborg, — det var Lønnen for Anstrengelserne.

Fra 1. Maj 1572 forlenedes Aarhus Len til en anden. Folmer Rosenkrantz havde fra nu af ingen større Forleninger og forekommer derfor i den følgende Tid sjældnere ved offentlige Forhandlinger. Dog indbødes han oftere tillige med sin Frue til Bryllupper og lignende Festligheder, som Kongen gjorde. En saadan Bryllupsfærd kunde for øvrigt være kostbar nok. Da Folmer Rosenkrantz saaledes indbødes til Grev Gynter af Barbys, Kristoffer Paxes og Anders Bings Bryllupper i Kjøbenhavn d. 22. Juli 1572, skulde hver af de indbudne, hvoriblandt en Mængde af Rosenkrantzernes Familiekreds, allerede møde d. 6. Juli i Kjøbenhavn og medbringe en sort Fløjls „Paltzrok“ at ride i, naar de fulgte Kongen for at modtage hans Farbrødre og Broder, endvidere sex smukke Rideheste, til Dels udstyrede med Fløjlstøj, en Smaadreng og fire Karle, der skulde være iførte sorte Kjoler

¹⁾ Rigsarkivet, Danske Kong. Hist. Fasc. 53. Jævnf. Rørdam, Hist. Kildeskrifter, 2. R. I, 722.

²⁾ Tegn. 1565, p. 321; 374. Jævnf. Levnedsbeskrivelserne af Peder Bille og Peder Oxe i Hist. Tidsskrift, 5. R. V, hvor disse for Kongen saa uheldige Forhold ere nærmere omtalte.

³⁾ Erslev, Lensmænd, S. 123.

med Folder, „som nu Vis er“, og hvide og fiolbrune Hoser¹⁾. Fire Karle udgjorde netop ogsaa den Rostjeneste, Folmer Rosenkrantz nu, da han ingen Forleninger havde, stillede af sit Arvegods²⁾. 23. Januar 1575 var Folmer Rosenkrantz med sin Frue ogsaa blandt de Indbudne, som overværede Dronningens Kirkegang og „den unge Frøkens“ Daab paa Skanderborg Slot, den senere som Jakob I's Hustru bekendte Anna. 2. Oktober s. A. fejrede Kongen ligeledes Folmer Rosenkrantzes egen Datter *Birgittes* Bryllup paa Frederiksborg med Klavs Glambek. — Vigtigst var dog det Hverv, der 30. Januar 1577 overdroges Fru *Margrete Folmer Rosenkrantzes* tillige med Fru Hilleborg Bille Ejler Krafses og Fru Anne Holck Verner Parsbergs, nemlig at give Møde paa Frederiksborg Slot Søndag næst før Midfaste og være hos Dronning Sofie under hendes forventede Nedkomst. Den 12. April fødtes derpaa den længselsfuldt ventede Kongesøn, Kristian IV. At Folmer Rosenkrantz og Fru Margrete under disse Forhold ogsaa deltog i de store Daabshøjtideligheder i Kjøbenhavn d. 2. Juni, er en Selvfølge³⁾. De nævnte tre Fruer maa for øvrigt have udført deres Hverv til Kongens og Dronningens Tilfredshed; thi i Aaret 1580 stævnedes de i samme Anledning til Koldinghus; 8. April fødtes derpaa Frøken Augusta, senere gift med Hertug Johan Adolf af Holsten-Gøttorp⁴⁾. Det blev sidste Gang, at Fru Margrete Gyldenstjerne kom til at udføre dette Hverv; thi vel fik Dronningen atter d. 5. August 1581 en ny „ung Frøken“; men Fru *Margrete Gyldenstjerne* var død kort før, nemlig 11. Juli 1581, og blev begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard, hvor *Folmer Rosenkrantz* derpaa endnu i levende Live lod opsætte et kostbart, endnu bevaret Mindesmærke med Billeder baade af sig selv og hende⁵⁾.

Folmer Rosenkrantz overlevede kun sin Hustru i henved

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1572, p. 23.

²⁾ Mønstringsseddel 1574, Rigsarkivet, Danske-Saml. 395, 4.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1577, p. 243; 266 ff.; jævnf. Erasmus Lætus, Rørdams Hist. Kildeskrift. II, 620.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1580, p. 323.

⁵⁾ Marmora Dan. II, 181, Dansk Atlas IV, 203. Abildgaards Tegn., Oldn. Musæums Arkiv.

5 Aar; han synes i sin Alderdom at have holdt sig i Ro paa Stensballegaard, mest beskjæftiget med Byggeforetagender, idet han ifølge en Indskrift, som endnu findes paa Stensballegaards nuværende, ellers langt senere opførte Bygning, i Aaret 1582 lod „det sidste Hus bygge paa denne Gaard“¹⁾, eller med Mageskifter med Kongen²⁾. — I Aaret 1582 havde han den Sorg, at hans ældste Søn, **Axel Rosenkrantz Folmersøn**, d. 8. August døde i Frankfurt. Til Gjengjæld havde han den Glæde at se sin Datter *Lisbeth* den 21. Februar 1585 blive gift med *Anders Thott* paa Kjøbenhavns Slot, hvor Kongen gjorde deres Bryllup. — Selv døde han i *April 1586* og blev saaledes 63 Aar gammel. Søndag den 24. *April* blev han begravet i Vær Kirke ved Siden af sin Hustru og to smaa, tidligere døde Sønner, der ifølge Gravskriften begge havde Navnet **Knud**³⁾. Han hørte til de Adelsmænd, der stode Anders Sørensen Vedel nær; denne omtaler selv „de mange Velgjerninger“, han havde bevist ham. — Følgende fem Børn overlevede ham, der her opføres i den Orden, hvori de almindelig anføres:

- 1) **Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter** til *Værholm*, født paa Stensballegaard d. 5. April 1554 og 2. Oktober 1575 gift med **Klavs Glambek** til *Starup*, senere til *Rask*, *Værholm* og *Bjerre*. Klavs Glambek var Søn af *Niels Glambek*: til *Starup* (Brusk Herred ved Kolding) og Fru *Maren* af Familien *Gjødesen*. Han fødtes i Aaret 1537 paa *Svensholm*, tidligere en Bispegaard i Staby Sogn, Ulfborg Herred, som Faderen da havde i Forlening. I sit syvende Aar blev han sat i Skole, men Bogen var ikke hans Lyst, hvorfor han sendtes til Kristian Munk til *Tobberup* for at lære

¹⁾ Hofmans Fundationer II, 317.

²⁾ Jydske Reg. 1580, p. 170; 194; 196; Tegn. p. 189. — Bruuns Danske Saml. III, 331.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 354. Marmora Dan. II, 181. — Disse to Sønner af Navnet Knud, der paa Stamtavlerne opføres mellem *Axel* († 1582) og *Birgitte*, maa være døde før 15. Decbr. 1571; thi da testamenterede Sidsel Bryske, Eskild Gøjes Efterleverske, sin Morbroderdatter *Margrete Folmer Rosenkrantz*es og deres 6 Børn (3: Axel og de 5 efterlevende?) hver en Rosenobel (Dansk Mag. 4. R. IV, 293 ff.).

„Hoftjeneste“. Med denne deltog han, 11 Aar gammel, i Aaret 1548 i det store Brudetog, hvormed Kristian III's Datter Anna ledsagedes til Bryllup i Torgau med Hertug, senere Kurfyrst August af Sachsen. Den højt ansete *Holger Rosenkrantz* til Boller havde imidlertid fattet Godhed for Drengen og tog ham kort efter i sin Tjeneste. Da Ditmarskertoget forestod 1559, gjorde Hr. Holger ham „vær-agtig“ og tog ham med paa Toget. Den 22aarige unge Mand udmærkede sig i høj Grad i Kampene ved sit Mod, saa at endog to Heste bleve skudte under ham. Han kom derved ogsaa i Kong Frederik II's Gunst; men Hr. Holger vilde ikke slippe ham, og i henvend 23 Aar stod han i hans Tjeneste. „Denne vise og forstandige Herre“, siger Anders Sørensen Vedel i sin Ligprædiken over Klavs Glambek¹⁾, „lod hannem gjerne være i Raad med sig udi vigtige Sager, det som han ikke lod hver Mand vide af.“ I Aaret 1573 maatte Holger Rosenkrantz opgive sin Forlening *Skanderborg*, hvor Hoffet paa denne Tid havde opslaaet sin Bolig, og *Klavs Glambek* blev da hans Eftermand d. 27. Marts 1573 med 100 Daler i Løn og en Tiendedel af Lenets uvisse Indtægter. Han beholdt det lige til 1589, og det var i Mellemtiden blevet betydelig udvidet; 1579 lagdes saaledes *Aakjær* og *Huds* Herred hertil, 1580 ligeledes *Vor* Herred, 1581 *Nim* Birk. Fra 1576—80 var han ligeledes forlenet med *Bygholm* ved Horsens²⁾. Som Lensmand indtog han en betydelig Stilling og forekommer hyppig i mange forskjellige Hverv. Som saadan deltog han ogsaa 1580 i Lenshyldingerne i Odense. I Aaret 1582 maatte han indrette et Glasbrænderi i Ry Skov ved Himmelbjerget, hvorfra der ydedes meget betydelige Leveringer af Glas til Hoffets Brug³⁾. Ofte opholdt jo ogsaa Kongefamilien sig paa Slottet; 20. Nov. 1586 fik Klavs Glambek saaledes Ordre

¹⁾ Bricka og Gjellerup, Den danske Adel, S. 278 ff.

²⁾ Bidrag til Fam. Rosenkrantzes Historie, Hist. Tidsskrift, 5. R. VI, 55.

³⁾ Jydske Saml. VIII, 149 ff.; jfr. Hist. Tidsskrift, 5. R. I, 433 ff. — Reg. og Tegn. *passim*.

til at indrette bekvemme Kamre paa Skanderborg Slot til Kongens unge Sønner, *Kristian* og *Ulrik*¹⁾; Kristian IV var den Gang 9 Aar gammel. 1588 deltog han i Frederik II's Begravelse i Roskilde. I Aaret 1589 var han blandt de Adelsmænd, der vare bestemte til at følge Kristian IV's Søster, Prinsesse Elisabet, paa hendes Bryllupsrejse til Brunsvig; Rejsen blev dog flere Gange opsat, saa Klavs Glambek maaske næppe er kommen med²⁾. Thi i Maj 1589 havde han opgivet Skanderborg, hvorpaa han trak sig tilbage i Ro. Af alle sine Forleninger havde han kun *Nim Birk* tilbage³⁾. Vedel giver ham det Vidnesbyrd, at han forestod sin Forlening i mange Aar med stor Lov og Pris, som han fik baade af Kongelig Majestæt og menige Almue, som han havde at handle med. Nogle Ulemper med Hensyn til Regnskaber og Restancer af Lenet havde han dog endnu i Aarene 1590 og 1591, altsaa lige til sin Død, men skjød Skylden paa sin Skrivers Uefterrettelighed⁴⁾.

Med *Klavs Glambeks* private Forhold var der inidlertid foregaaet flere Forandringer. Efter Faderen arvede han *Starup*, en lille Gaard i Brusk Herred i Starup Sogn og By. Faderen skrives hertil endnu 1541, Klavs Glambek allerede 1562; Moderen, Fru Maren Gjødese, levede endnu ved Sønnens Død 1591⁵⁾. Familiens Vaaben var et sort Ørneaar i et blaåt Felt; dette havde Klavs Glambek, uvist af hvad Grund, ladet indsætte i Raadmand Kristoffer Bangs Vindue i Odense. Herved følte Adelsmanden Henning Venstermand sig fornærmet; paa mødrene Side hørte han nemlig til Urnernes Familie, der ligeledes førte et Ørneaar i Vaabnet. Han slog da Vinduet ud; men det var en stor Fornærmelse mod Klavs Glambek, der i Aaret 1573 stævnedes ham for Kongen og Rigsraadet i Kolding og hævdede, at de

¹⁾ Ny dansk Mag. IV, 166.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1589, p. 202; 1590, p. 256.

³⁾ Erslev, Lensmænd, S. 39 ff.

⁴⁾ Jydske Tegn. 1590, p. 209; 1591, p. 215.

⁵⁾ Jydske Saml. VI, 3; Dsk. Mag. II, 24; Vedels Ligprædiken.

Glambekker i fire Led havde ført dette Vaaben. Henning Venstermand maatte da med 12 Riddermændsmænd i Kongens og Raadets Nærværelse med Knæfald bede Klavs Glambek om Forladelse, hvorpaa Sagen forligtes¹⁾. — 2. Oktober 1575 gjorde Kongen hans Bryllup paa Frederiksborg med *Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter*, samtidig med to andre adelige Bryllupper²⁾. Ved Kristian IV's Fødsel var han ogsaa en af Fadderne og omtales hyppigere ved lignende Lejligheder. — I Aaret 1578 afhændede han ved Mageskifte *Starup Gaard* til Kongen tillige med endnu en Gaard, et Bol, 6 Gadehuse og en lille Mølle i Starup By og et Par andre Bøndergaarde; til Gjengjæld fik han foruden andet Gods 3 Gaarde i Hvirring Sogn i Nim Herred. Her laa nemlig *Rask Hovedgaard*, hvortil han benævnes i disse Mageskiftebreve³⁾ og som han netop i Aaret 1577 eller 1578 var kommen i Besiddelse af. Det siges sædvanlig, at han dannede Hovedgaarden. Dette er inidertid ikke fuldt rigtigt; thi 16. Oktober 1577 har Anders Bing til Smidstrup paa Rask udstedt Livsbrev til sin Hustru, Anne Pedersdatter (Galt), og i Brevet nævnes blandt hans Arvinger Jørgen Splid til Møltrup og Fru *Barbara Splidsdatter til Rask*⁴⁾. Om Klavs Glambek er kommen i Besiddelse af Rask ved Arv eller Kjøb, vides næppe. Desuden ejede han *Bjerre Gaard* i Aale Sogn, Vrads Herred, og ved sit Ægteskab med Birgitte Folmersdatter var han kommen i Besiddelse af *Værholm*. Han roses ogsaa af Vedel som en god Husholder. At han ansaas for en holden Mand, fremgaar ogsaa deraf, at han baade i Aaret 1577 og i 1578 ved de Laan, Kongen optog hos Adelen, sættes til en Sum af 500 Daler⁵⁾.

¹⁾ Rosenvinge, Gl. danske Domme, III, 220.

²⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 325; Sjæll. Tegn. 1575, p. 75. Vedels Ligprædiken.

³⁾ Rigsarkivet, Jerlev Herred Nr. 13; Nim Herred, Nr. 5. Jydske Saml. VI, 5 (her Beskrivelse af Starup Gaards Indretning og Bygning 1578).

⁴⁾ Rosenvinge, Gl. Domme, IV, 209.

⁵⁾ Sjæll. Reg. 1577 og 1578, p. 266 ff.; 398 (jævnf. Jakohsen, Skattevæsen, S. 219 ff.).

Klavs Glambek kom ikke til at leve ret længe i Ro paa Rask efter at have trukket sig tilbage fra sine offentlige Bestillinger. Da han d. 8. December 1590 vilde begive sig fra Rask til Værholm, løb Hestene løbsk, hvorved han fik et Stød i venstre Side, der efter et længere Sygeleje voldte hans Død d. 14. Januar 1591¹⁾ paa Rask; han blev kun 54 Aar gammel. 7. Marts blev han begravet i Hvirring Kirke, hvis Hvælving han selv skal have bygget af Stenene fra en i Borring By nedbrudt Kirke, hvorfor Sagnet lader hans højre Haand henvisne fra den Stund, han flyttede Sten fra Borring Kirke²⁾. Efter Fru Birgittes Opfordring holdt Vedel, der maaske allerede 1575 som Hofpræst havde viet dem, Ligprædiken over ham, hvori han giver en tiltalende Skildring af hans jævne, bramfri Personlighed. Karakteristisk nok for Tiden bad han paa sit Yderste Gud om Tilgivelse „for alle sine Synder og de mange unyttige Drik, som jeg haver været forårsaget til at drikke tilforn, da jeg lidet havde dem Behov“. En Gravsten med begges Billeder findes i Kirken; her staar ligeledes Billeder af to Børn, nemlig deres to yngste, før Faderen døde Døtre, *Margrete* og *Kirstine*, begge kun 5 Aar gl. De to ældste vare *Sofie Glambek*, født paa Skanderborg d. 21. Maj 1578, senere gift med Mogens Pax, og *Cecilie (Sidsel) Glambek*, f. 3. Juli 1579. Sønner efterlod han sig ikke.

Fru *Birgitte Rosenkrantz* overlevede sin Mand i mange Aar. Allerede 22. Februar 1591 fik hun Tienden af Hvirring og Kvorning Sogne i Fæste efter sin Mand, medens en Del andre Kirketiender, han havde haft, bortfæstedes til andre. Kvorning Sognetiende maatte hun dog 1593 atter afstaa. Et mærkeligt Brev fik hun fra Regeringsraadet d. 21. Juli 1595, at hun skulde indsende sin Erklæring om, med hvad

¹⁾ Saaledes paa Ligstenen (Abbildgaards Tegn.). Ejl. Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 386, 387, har d. 24. Januar, andre d. 25. Vedel lader ham være syg „paa ganske 6 Ugers Tid“ efter den 8. December.

²⁾ Hofmans Fundationer II, 264; Dansk Atlas IV, 138; 157. Tidsskrift. Orion, I, 263.

Ret hun tilholdt sig en Gaard i Vor By, Sogn og Herred, som tidligere laa til Aakjær, og ved hvilken Lejlighed hendes Fader Folmer Rosenkrants fik denne Gaard. Opfordringen gjentoges atter d. 16. Oktbr., og samme Dag udstedtes Brev til Manderup Parsberg som Lensmand, at han til Indløsning af denne Gaard i Vor skulde optage 2000 Daler af Lenets Pengeskab¹⁾. Det synes jo nemlig at være samme Gaard, hvis Ejer i sin Tid saa drabelig kæmpede for sin frie Ejendomsret med Folmer Rosenkrantz og som Kronen nu synes at have indløst. — Fru Birgitte havde 1616 en Retssag med sin Broder Gert Rosenkrantzes Enke, Anna Fris, som senere vil blive omtalt, og levede endnu 1625²⁾, altsaa da 71 Aar gammel. Hun blev begravet i Hvirring Kirke, men Gravstenens Dødsaar er aldrig blevet udfyldt. Hendes Ejendomme, Værholm og Rask, tilfaldt hendes Datter Sofies Børn, navnlig Kristoffer Pax, der ogsaa gennem hende kom i Besiddelse af Stensballegaard; thi Fru Birgitte havde overlevet alle sine Søkende og var den sidstlevende af hele Stensballe-Linien.

- 2) **Regitze Rosenkrantz Folmersdatter** blev gift med **Gjord Pedersen Galt** til Tyrrestrup, Søn af Rigsraad Peder Ebbesen Galt og Fru Ingeborg Drefeld. Han var født i Aaret 1534³⁾ Peder Ebbesen døde i Aaret 1548 og Moderen 1551, hvorpaa Gjord Pedersen skrives til Palsgaard, som Peder Ebbesen havde Del i; som Ejer heraf mageskiftede han 1574 til Kongen en Gaard i Ousted Sogn⁴⁾. Efter sin ældre Broder Mogens Pedersen Galts Død 1575 arvede han derpaa Peder Ebbesens Fædrenegaard Tyrrestrup i Søvind Sogn. Allerede i Aaret 1572 nævnes han blandt de Adelsmænd, der af Kongen indbødes til Grev Gynter af Barbys, Kristoffer Paxes og Anders Biings Bryllupper i Kjøbenhavn d. 22. Juli⁵⁾, og i

¹⁾ Jydske Tegn. 1595, p. 519; 526.

²⁾ Danske Herregaaarde, XVII, Aakjær.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 305.

⁴⁾ Rigsark., Magesk. 280, Vor H., 29.

⁵⁾ Sjæll. Tegn. 1572, p. 23.

Aaret 1574 var han tillige *med sin Fru* blandt de indbudne til Dronningens Kirkegang og den „unge Frøkens“ Daab paa Skanderborg d. 23. Januar 1575¹⁾. Paa denne Tid har han altsaa allerede været gift, skjønt Ejler Brokkenhus i sine Kalenderoptegnelser først lader hans Bryllup med *Regitze Rosenkrantz* staa i Aarhus d. 18. November 1576²⁾. I April 1576 blev han tilsagt til at møde i Roskilde d. 12. Maj for at ledsage Kongen udenlands³⁾. Ved Kristian IV's Daab 1577 var han blandt de Adelsmænd, „der skulde tage Vare paa Tjenesten“; ligeledes mødte han 1580 til Lenshydingen i Odense, 1588 til Frederik II's Begravelse, ligesom han oftere tillige med sin Fru indbødes til kongelige Fester. — I Aaret 1580 fik han ved Mageskifte med Kongen en Del Gods i Søvind og Omegn⁴⁾. Han døde i Aaret 1591, altsaa samme Aar som hans Svoger Klavs Glambek og hans Hustrus Farbroder, Erik Rosenkrantz til Langtind. I September blev han begravet ved Søvind Kirke, hvor han havde ladet indrette en ny Begravelse, da den gamle Familiebegravelse, hvor hans Forældre og Brødre laa, ikke havde Plads til flere. En senere Ejer af Tyrrestrup, Hans Kristensen Juul († 1769), lod Begravelsen nedrive, hvorved det skal være gaaet slemt ud over Ligene⁵⁾.

Med *Regitze Rosenkrantz* havde Gjord Pedersen Galt 4 Sønner og 4 Døtre. En af Sønnerne fik af Kristian IV i Aaret 1598 paa hendes Begjæring Plads i Sorø Skole⁷⁾. Hun levede i en længere Aarrække paa Tyrrestrup, som hun formodentlig har haft Livsejebrev paa. I Aaret 1607 fik hun saaledes ved Mageskifte med Kongen noget Gods i Søvind By og Omegn. Dog skrives hendes ældste Søn,

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1574, p. 362.

²⁾ Fynske Saml. VI, 327.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1576, p. 134.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1577, p. 267.

⁵⁾ Rigsarkivet, Mageskifter, 459.

⁶⁾ Jydske Saml. II, 334—35; IV, 53; 67; 84. Ejler Brokkenhus, Fynske Saml., S. 391.

⁷⁾ Sjæll. Tegn. 1598, p. 140.

Peder Galt, allerede 1604 til Tyrrestrup i en Arvesag, ligesom ogsaa den tidligere flere Gange omtalte *Axel Galt* til Ryoinggaard var hendes Søn¹⁾. Fru *Regitze* nævnes som død i en Arvesag, som hendes Broder Gert Rosenkrantzes Enke, Anna Fris, d. 7. Juni 1616 havde med sin afdøde Mands Søsken. Af hendes Børn var den Gang i Live: *Peder Galt* til Tyrrestrup, *Axel* og *Knud Galt* til Palsgaard, Fru *Margrete Galt* og Jfr. *Ingeborg Galt*²⁾.

- 3) **Inger Rosenkrantz Folmersdatter**, gift med **Ditlev Holck** til Rønhave og Højgaard. Det er formodentlig hende, til hvem Fru Mette Rosenkrantz, Peder Oxes Hustru, i et Brev af 17. Juli 1568 til sin Moder, Fru Ide Munk, Enke efter Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, sender en Hilsen, saa hun formodentlig er bleven opdragen hos Fru Ide Munk³⁾. Senere kom hun i Dronning Sofies Jomfrubur, hvorpaa Kongen og Dronningen i Aaret 1585 paa Frederiksborg gjorde hendes Fæstensøl med *Ditlev Holck*, der den Gang var Kammerjunker. Han var født paa Rønhave paa Als d. 21. Januar 1556 og Søn af Henrik Holck til Rønhave og Fru Malene Reventlov til Søbo i Fyn, der levede endnu 1602. Efter en kort Tid at have været i Enkedronning Dorotheas Tjeneste, kom han til Hertug Hans paa Sønderborg. I Aaret 1575 kom han ved Frederik II's Anbefaling i Tjeneste hos Markgreve Georg Frederik af Brandenburg, hos hvem han tjente sig op til Mundskjænk og i hvis Tjeneste han gjorde flere Rejser, blandt andet til Polen, hvor han 1576 var tilstede ved Kong Stefans Kroning. Nogle Aar senere vendte han tilbage og traadte i Frederik II's Tjeneste, blev Hofjunker 1580, Kammerjunker 1585 og var tillige Jagtjunker 1587—89. I Aaret 1586 blev han Hofmester hos Dronning Sofie. Han var ogsaa fra 1585—97 forlenet med Utstein Kloster ved

¹⁾ Rigsark., Mageskifter, Vor H., Nr. 41. Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, p. 537.

²⁾ Herredagsdombogen 1616.

³⁾ Adelsbreve Fasc. 53, Rigsarkivet.

Bergen. Efter Frederik II's Død blev han efter Enkedronning Sofies Indstilling af Rigsraadet beskikket til Lensmand paa Kjøbenhavns Slot. I Aaret 1590 havde han solgt Rønhave til Hertug Hans d. yngre og skrives nu i nogle Aar til Højgaard alene.

Saadanne vare *Ditlev Holcks* Forhold, da den unge Kong Kristian IV d. 1. August 1591 gjorde hans Bryllup paa Kronborg Slot samtidig med, at Lensmanden paa Vordingborg, Morten Venstermand, ægtede Jfr. Anne Galt, Datter af Anders Pedersen Galt til Birkelse, Broder til Regitse Rosenkrantz's ovenfor omtalte Mand, Gjord Pedersen Galt til Tyrrestrup. Familien havde jo forøvrigt Sorg paa denne Tid; i Januar s. A. havde Jfr. Inger Rosenkrantz staaet ved sin Svoger Klavs Glambeks Sygeseng og plejet ham paa hans Dødsleje¹⁾. Dette synes dog ikke at have gjort Skaar i Glæden. Under Forberedelserne til Festen tjente ved Madlavningen to Overkokke, fem Kokke og ti Kokkedrenge. Det var ogsaa en anselig Mængde Gjæster, der skulde beværtet. Af Rosenkrantzernes Familiekreds var der alene indbudt 41 Personer, af Holckernes 42, og hertil kommer saa lignende Antal for Venstermændenes og Galternes Vedkommende²⁾. Kongen gav 50 Rosenobler i Brudegave, og Dagen efter lod han holde Fægteskole paa Kronborg til Ære for de nygifte Par.

Sorg og Dødsfald vedblev dog at følge Stensballe-Linien. Faa Uger efter Brylluppet døde Gjord Pedersen Galt, og Ditlev Holck mistede selv sin Hustru *Inger Rosenkrantz* et Aar efter Brylluppet, efter at hun havde ligget til Sengs i tre Fjerdingsaar. Hun døde i Kjøbenhavn d. 29. September 1592 og blev d. 7. November s. A. begravet i Nikolai Kirke. Ditlev Holck lod senere hendes Lig føre til Sneslev Kirke ved Eskildstrup, som han havde faaet ved sit andet Ægteskab d. 10. Juli 1595 med Jfr. Margrete

¹⁾ Vedels Ligprædiken over Klavs Glambek.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1591, p. 61—62.

Krabbe, Datter af Niels Krabbe til Vegholm i Skaane og Fru Birgitte Skave til Eskildstrup. Han vedblev i den følgende Tid at indtage en betydelig Stilling som Lensmand, først paa Kjøbenhavns Slot (1588—95), derpaa paa Kronborg (1595—1600), Tryggevælde (1601—14) og tilsidst paa Gulland (1614—19), hvorpaa han trak sig tilbage til Privatlivet. Ogsaa til andre Hverv blev han temlig hyppig benyttet af Kristian IV, navnlig til Repræsentationsrejser til fremmede Hoffer og lignende Sager. Skjønt han ingen boglig Dannelse havde faaet i sin Ungdom, nærede han dog senere stor Interesse for sligt og omtales hyppigere i den Anledning; men en nærmere Skildring af hans Liv efter *Inger Rosenkrantz*'s tidlige Død hører ikke herhen. Ægteskabet var barnløst. Han døde 22. September 1633 i sit 78de Aar¹⁾.

- 4) **Lisbeth Rosenkrantz Folmersdatter** blev Fastelavns Søndag d. 21. Februar 1585 gift med **Anders Thott** til Sirekjøbing (Rønneberg H., Blekingen). Brylluppet stod paa Kjøbenhavns Slot, hvor Frederik II paa een Dag gjorde deres og Kaptajn Lenormans Bryllup med Jfr. Maren Lykke²⁾, *Anders Thott* var en Søn af Rigsraad Tage Thott til Næs (nu Trolleås, Næs Sogn, Onsjø Herred, Malmøhus Len), Eriksholm (nu Trolleholm, Torsløse Sogn, Onsjø H., Malmøhus Len) og Sirekjøbing, og Fru Else Ulfstand, Datter af Rigsraad Holger Gregersen Ulfstand til Skabersø. Faderen var allerede død 1562. Anders Thott forekommer først 1583, da han tillige med en Mængde andre Adelsmænd fik Ordre til at møde i Haderslev Paaske Aften for at ledsage Kongen udenlands, en Rejse, som dog senere blev opgivet³⁾. Omtrønt i Aaret 1584 fik han *Rørum* (Onsjø H.) i Pant som

¹⁾ Om Ditlev Holcks Liv henvises for øvrigt til *Gjellerups* Skildring heraf i Hist. Tidsskrift 5. R. IV, 631 ff., hvilken ogsaa er Hovedkilden for ovenstaaende Bemærkninger.

²⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 347—48. Danske Saml. v. Bruun n. fl., 2. R. V, 62. — Breve herom til Folmer Rosenkrantz af 12. Dec. 1584 og 8. Januar 1585 i Jydske Tegn. 1584, p. 537; 1585, p. 3.

³⁾ Skaanske Herregaarde II, Trolleås og Trolleholm: VI, Till. Nr. 63. — Sjæll. Tegn. 1583, p. 161; 167.

Arving efter sin Broder Otto Thott, der var gift med Tyge Brahes bekendte Søster Sofie og som 41 Aar gammel døde 1584. Ligeledes skrives han paa denne Tid selv til *Næs*. I Aaret 1586 forlenedes han med *Laholm* Slot, som han beholdt til sin Død 1595. — I de 10 Aar, Anders Thott levede efter sit Bryllup, forekommer han med sin Hustru hyppig ved Hoffester og lignende Begivenheder. I Aaret 1586 blev han saaledes indbudt til de Turneringer, Frederik II lod holde i Helsingør i Anledning af sin Svigerfader Hertug Ulrik af Meklenborgs Besøg. Samme Aar var han tillige med sin Hustru bleven indbudt til at tilbringe Paaske Helligdage hos Kongen paa Kronborg. 1587 var han blandt de Adelsmænd, der fik Befaling til at ledsage Kongen paa en paatænkt Rejse til Hamborg, og skulde møde med 5 Heste; 1588 overværede han Kongens Begravelse i Roskilde og maatte i den Anledning give Møde med 4 Heste. I Aaret 1590 var Anders Thott blandt de Adelsmænd, der ledsagede Kong Jakob VI af Skotland og hans Brud, Kristian IV's Søster Anna, til Skotland, medens hans Hustru, Fru Lisbeth Rosenkrantz, var tilsagt til Kongens Søster Elisabeths Bryllup med Hertug Hans Julius af Brunsvig, der holdtes paa Kronborg Paaske Søndag¹⁾. — *Anders Thott* døde allerede i Aaret 1595; den 8. Maj udstedtes Befaling til Bønderne i Laholm Len, at da Fru Lisbeth Rosenkrantz agter at føre sin Husbonds, deres Lensmand Anders Thotts Lig ned til Skaane og flytte did med sit Gods og sit „Behov“, skulde de være hende behjælpelige med Kjørslen heraf²⁾. Den 22. i samme Maaned fik derpaa Niels Bild Følgebrev til Bønderne i Laholm Len. Der var en Del Restancer („Agterstade“) paa Lensregnskabet. Da Kristian IV selv havde overtaget Regeringen og man begyndte at vise Lensvæsenet stor Opmærksomhed, udstedtes der 15. Oktober 1596 Brev til Kristoffer Valkendorf,

¹⁾ Sjæll. Tegn. passim.

²⁾ Skaanske Tegn 1595, p. 343.

at Kongen havde eftergivet Fru Lisbeth Rosenkrantz Restancen af Laholm Regnskab og af den gejstlige Jurisdiktion af samme Len, saa nær som 1000 Daler, for hvilke han skulde tage nøjagtigt Bevis¹⁾).

Fru *Lisbeth Rosenkrantz* opførte 1600 Kapellet og Gravkoret i *Næs* Kirke, hvor hendes og hans Initialer findes. Hun levede endnu i Marts 1610²⁾, men var død inden 7. Juni 1616, da hendes Broder Gerts Enke, Fru Anne Fris, stævnedes sin afdøde Husbonds Søskende og deres Arvinger for et Jordstykke ved Halmstad, som Fruerne *Birgitte, Regitze* og *Lisbeth Rosenkrantz* i Aaret 1604 havde givet til Anders Nielsen, Foged paa *Næs*, for hans tro Tjenestes Skyld. Som Fru Lisbeths Arvinger stævnedes da *Tage Thott Andersen* til Egget, Lensmand paa Laholm, Fru *Else Thott* (Hans Lindenovs til Tvis Kloster), Jfr. *Margrete Thott* og Jfr. *Sidsel Thott*. Disse fire Børn overlevedes saaledes Fru Lisbeth; hendes ældste Søn, *Folmer Thott*, skal være død som Barn. Det oplyses tillige af Dommen, at Tage Thott ved Moderens Død paa egne og sine to ugifte Søstres Vegne „*havde forsvoret Arv og Gjæld*“ og aldrig havde faaet noget i Arv efter hende³⁾. Hendes Formuesomstændigheder synes saaledes at have været daarlige; men heri stod hun jo ikke ene; det samme have vi set var Tilfældet med adskillige af Stensballe-Liniernes Efterladte, og det samme vil fremgaa af det følgende. Adelens pekuniære Ruin begyndte at vise sig; Livsnydelsens forøgede Krav, kostbar Hoftjeneste og slet Husholdning ødede dens materielle Kraft.

- 5) **Gert Rosenkrantz Folmersøn** til *Stensballegaard*, Folmer Rosenkrantz og Margrete Gyldenstjernes eneste efterlevende Søn, tilbragte sin Ungdom ved forskellige tyske Fyrsters Hoffer. 12. Juli 1583 anbefalede Kong Frederik II ham i en Skrivelse til Markgreve Georg Friederich, Hertug af Preussen, og til Biskoppen af Halberstadt, hos hvem han

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1596, p. 26.

²⁾ Secher, Rettertingsdomme, ²³/₃ 1610.

³⁾ Rettertingsdom af ⁷/₆ 1616.

ønskede at træde i Tjeneste, som en ung Mand, der allerede havde set sig temlig om blandt fremmede Nationer og ved fyrstelige Hoffer¹⁾. Det er maaske ved denne Lejlighed, at han kom til Lifland, hvor han laa syg og laante 65 Daler af Dr. Adam Lejdlerns fra Lybeck, men som denne endnu ikke havde faaet igjen i Aaret 1591²⁾. Han kan dog denne Gang ikke have opholdt sig mange Aar i Udlandet; thi efter Faderens Død i Aaret 1586 overtog han straks Styrelsen af *Stensballegaard* og opføres som bosiddende her allerede paa Mønstringslisterne fra 1586 og 1587, skjønt det endelige Skifte med Søstrene først fandt Sted paa Stensballegaard d. 20. September 1587. I samme Aar havde han d. 24. Marts faaet Ordre til med 4 Heste at ledsage Kongen til Hamborg. Denne Rejse blev dog stadig opsat. Atter d. 18. Marts 1588 blev der fra Andvorskov udstedt Kongebrev til den jydsk Adel, og deriblandt til Gert Rosenkrantz, at Kongen „af vigtige Aarsager“ havde indstillet „Rejsen ind udi vore Fyrstendømmer til vor Stad Hamborg“, men dog beder den om at holde Folk, Heste og Rustning rede, om noget paakom³⁾. Der var ganske vist „vigtige Aarsager“ til at opsætte Rejsen; thi Kongen laa allerede da paa det Sygeleje, hvøraf han ikke skulde rejse sig mere, efter at han ved Hertug Hanses Bryllup paa Sønderborg „var bleven noget svag af Drik“, som Kansler Niels Kaas udtrykker sig i et Brev af 9. Marts. I Aaret 1591 nævnes Gert Rosenkrantz baade ved Svogeren Klavs Glambeks Dødsleje, der anbefalede ham at drage Omsorg for sine umyndige Døtre, og ved Søsteren Ingeborgs Bryllup med Ditlev Holck. Ligeledes var han indbudt til den store Bryllupsfest paa Koldinghus d. 15. Februar 1596, hvor „Prinsen“ (∴ Kristian IV) gjorde Tage Krabbes, Korfits Ulfelds og Enevold Kruses

¹⁾ Efter en Kopi i Kammerherre Barners Samlinger, formodentlig fra Klevenfeldt.

²⁾ Jydske Tegn. 1591, p. 255.

³⁾ Udkast i Samlingen: Danske Kongers Hist. Fasc. 58, Rigsarkivet; jfr. Sjæll. Tegn. 1587 og 88, p. 154 ff., 168, 171, 177, 218, 272, 296 og 336.

Bryllupper med Jomfruerne Sofie Fris, Elsebet Brokkenhus og Else Marsvin¹⁾. Samme Aar fik han derpaa Ordre til at møde i Kjøbenhavn d. 19. August med Heste og Folk for „at vare paa Tjenesten“ ved Kroningen. Ved Kroningsgildet havde han det Hverv, i Forening med Otto Kristoffer Rosenkrantz til Boller, sin Fætter Børge Rosenkrantz Eriksen til Ørup og 21 andre Adelsmænd at bære Maden til Bordet. Et godt Maaltid har Gert Rosenkrantz vistnok forstaaet at vurdere; ved Kristian IV's Bryllup det følgende Aar var Gert Rosenkrantzes Kok Knud blandt de Kokke, der forskreves til Kjøbenhavn for at lave Maden²⁾.

Den 14. November 1596 havde imidlertid *Gert Rosenkrantz* selv holdt Bryllup med Jfr. **Anne Fris**, Datter af Rigsraad *Albert Fris* til Haraldskjær ved Vejle, Lensmand paa Riberhus, og Fru *Ingeborg Gyldenstjerne Kristoffersdatter* fra Iversnæs (nu Vedelsborg). Brylluppet stod paa Stjernholm ved Horsens hos Fru *Karen Gyldenstjerne*, Enke efter den mægtige og rige Statholder i Nørrejylland, Holger Rosenkrantz til Boller. Hun var Brudens Moster, og hos denne højt ansete og kraftige Kvinde, der samlede saa mange om sig paa det af hende selv opførte Stjernholm, har Brudensaaledes formodentlig faaet sin Opdragelse; thi hendes egen Moder var allerede død d. 6. September 1594. Hun var tilsyneladende et godt Parti; thi da Albert Fris døde paa Riberhus d. 24. April 1601, efterlod han hver af sine 6 Døtre 7000 Daler i rede Penge og Jordegods til en Værdi af 20,000 Daler, for de Tider betydelige Summer. Ægteskabet varede dog kun lidt over 3 Aar; thi *Gert Rosenkrantz* døde allerede d. 15. Januar 1600, efter hvad der siges, paa en Jagt, og blev d. 26. Februar begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard³⁾. Da Ægteskabet var barnløst, *uddøde saaledes*

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1595 ff., p. 472 ff.; jævnf. Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 415.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1596, p. 536; 562 ff.; 1597, c. 19. November, p. 56.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 420; 437. — Danmarks Adels Aarvog 1886, 132. — Jydske Saml. V, 216 (Knud Brahe, der vistnok selv var

Rosenkrantzernes Mandslinie paa Stensballegaard, efter at denne Ejendom havde været i deres Eje omtrent siden 1440, idet den først ejedes af Hr. *Timme Nielsen (Rosenkrantz)*, Danmarks Riges Raad († o. 1457), derpaa af Hr. *Niels Timmesen (Rosenkrantz)*, † o. 1485, hans Søn *Axel Nielsen Rosenkrantz* († 1551), dennes Søn *Folmer Axelsen Rosenkrantz* († 1586) og saa endelig dennes Søn *Gert Rosenkrantz* († 1600).

Ved et Livsejebrev, udstedt i Horsens d. 15. November 1596, altsaa Dagen efter Brylluppet, havde *Gert Rosenkrantz* med sine dalevende Søstres Samtykke bestemt, at Fru *Anne Fris* skulde i sin Livstid nyde, bruge og beholde hans Hovedgaard *Stensballe* med al dens Herlighed og Ejendom tilligemed alt hans Jordegods og Kjøbstadsgods, hvis hun overlevede ham og Ægteskabet blev barnløst. Dette traadte nu ogsaa i Kraft, om hun end strax synes at have haft en Del Retsstrætter; i al Fald har Knud Brahe i sin Skrivekalender for Aaret 1600 noteret, at han d. 6. April skulde til Møde paa Stensballe og d. 19. Juli til Landsting med *Anne Fris* og Regitse *Rosenkrantz*. Efter Faderens Død i Aaret 1601 arvede hun betydeligt Jordegods og havde endnu i Aaret 1604 Andel i *Haraldskjær* med sine Søstre *Karen* og *Lisbeth*; men dog viser det sig, at hendes Formuesomstændigheder senere vare meget slette, om end Vanskelighederne for en Del stammede fra hendes Søstre og Svoger. Af disse havde *Karen Fris* senere faaet sig udlagt *Haraldskjær*; hun var gift med *Truid Bryske* til Langesø, men dennes Omstændigheder lader til at have været meget slette, og han bortødslede alle sine mange Ejendomme. *Haraldskjær*, eller maaske blot sin Andel, solgte han til Fru *Anne Fris*, der maatte gaa i Kavtion for ham og derved tilsidst blev nødt til i Aaret 1622 at sælge *Haraldskjær* til sin ugifte Søster, *Lisbeth Fris*, der saaledes blev Eneejer af Gaarden. Disse Forhold medførte adskillige Retstrætter. I Aaret 1616 havde hun den

tilstede, sætter her Begravelsesdagen til 25. Febr., Ejler Brokkenhus til 26.).
— Danske Herregaarde III (Stensballegaard).

tidligere nævnte Proces med sin Mands Søstre eller deres Arvinger om et ubetydeligt Jordstykke ved Halmstad, som hun mente hørte ind under hendes Livsejebrevs Omraade, men hun tabte Sagen og dømtes til at udrede Modparterne 200 Daler i Kost og Tæring. I Aaret 1628 sagsøgtes hun af Johan Brokkenhus til Lerbæk (ved Vejle) for 3000 Daler, som dennes Fader var gaaet i Borgen for i Aaret 1612 og blev dømt „nederfældig“ for af Rigens Kansler. Ogsaa her viser saaledes det begyndende Forfald sig stærkt. Hendes Dødsaar er ukjendt. *Stensballegaard* tilfaldt efter hendes Død hendes Svigerske Fru *Birgitte Rosenkrantz* og *Klavs Glambeks* Arvinger og gik over til *Kristoffer Pax* til Eriks-holm, Torup og Rask, Søn af Mogens Pax og Sofie Glambek¹⁾.

Fortællinger om Præsterne i Volden efter Reformationen.

Meddelte af Toldkasserer, fhv. Statsraad **L. Daae**.

Disse Fortællinger, der støtte sig til mundtlige Traditioner paa Stedet, ere sammenskrevet af **Elias Olsen Følsvig**, f. 6. Sept. 1802, † 22. Juni 1879, en meget vel begavet Mand med historisk Interesse, som i Aarene 1819—31 var Skoleholder i Volden.

-
1. Den første lutherske Præst til Voldens Sognekald hedte **Jens Jakobsen**. Om hvilken Herkomst eller hvilken Due-lighed denne Mand besad, tier Traditionerne, saa at her er ikke andet at anføre om ham end blot Navnet, og at han døde 1600²⁾.

¹⁾ Danske Herregaarde III (Stensballegaard). Danmarks Adels Aarvog 1886 (Fris). Secher, Rettertingsdomme, ¹⁴/₅ 1604. — Rettertingsdom af ⁷/₆ 1616.

²⁾ Norske Rigsregistrarer III, 376, beretter, at Jens Jacobsen 1595 var en meget gammel og skrøbelig Mand, der behøvede en Medhjælper. Derfor paalægges det Ludvig Munk og Superintendenten i Throndhjem i

2. Den anden Præst i Volden efter Reformationen var Hr. **Peder Rasmussen**, en Bondesøn ifra ytre Fure, søndenfor Stat. Der fortælles, at hans Moder ved sin Nedkomst med Barnet var kommen ganske alene paa Fjeldet med sine Kreaturer, og da hun i denne sin Nød gjorde det Løfte, at dersom Gud vilde hjælpe hende til sit og Fosterets Liv, og hun fødte et Drengbarn, skulde hun opofre, omi det var alt, hun eiede, for at faa ham til Præst, og, da han kom saa langt, at han kunde lære noget, ansporedes gode Evner hos ham, og saa tidlig som mulig blev han afsendt for at studere Theologi.

Samtidig med ham var ogsaa en Bondesøn fra indre Fure, der hedte Ole Josefsen, hvis Forældre vare i en endnu bedre Formuesforfatning end den forrige. Disse ønskede ogsaa, at deres Søn skulde holde Selskab paa Studenterbanen, hvorved disse 2de Ynglinge, der med Kjærlighed havde omfattet hverandre, fuldendte sine Studier og med lige Karakter bleve demitterede fra Academiet. Medens disse 2de Kandidater ventede paa Befordring, blev det aabenbaret, at Kandidaten af Indre-Fure, nemlig Ole Josefsen, havde besvangret en Pige og blev straks suspenderet fra det paatænkte Lærereembede. Imidlertid fik Peder R. Ansættelse som Sognepræst til Voldens Kald, hvilket den Tid bestod af 6 Kirkesogne, nemlig Volden, Ørsten, Hjørendfjord, Van-elven, Søvde og Røvde, hvilket Kald han med Duelighed og Flid, efter den Tidsalder, betjente og virkede som Religionslærer i 40 Aar. Han døde 1640.

Da nævnte Peder Rasmussen fik Voldens Kald, ansøgte han hos Regjeringen, om han kunde erholde den afskedigede

Brev af ¹⁸/₄ 1595 at forhjælpe Daniel Pedersen til saadan Medhjælper (Capellan) Stilling. Jeg kan forresten ikke finde, at Daniel Pedersen er kommen til Volden. En Daniel Pedersen (Norbagge) forekommer s. A. som Capellan i Høiland (N. R. R. III 379), som ekspererende og virkelig Kannik ved Thronhjems Domkirke 1596—97 (ib. 419, 440, 516) og som Sognepræst til Verdalen 1601 (ib. 625). Maaske dette er samme Person.

En anden lokal Optegnelse angiver den første lutherske Præst at have været Hr. Arne og forbigaar ganske Jens Jacobsen.

Ole Josefsen til Klokker, hvilket blev ham bevilget, og saaledes fik disse 2de fortrolige Ungdomsvenner følges ad gennem hele Livet.

Det bemærkes, at fra denne Klokker har Klokkestjeneren holdt sig i Familien, nemlig Søn efter Fader, paa en Svigersøn nær, lige til 1826, nemlig i 2^{1/4} Aarhundrede.

3. Den tredie lutherske Præst i Volden hedte Hr. **Mads Klaussen Skaaning**, en Kipersøn, der ved sin Faders Verksted og som Barn fik et saa dødeligt Hug i Hovedet af Dikselen, at man forestillede sig Barnets visse Død, men i denne Angest gjorde Forældrene det Løfte, at hvis Barnet kom til Liv og Helbred, vilde de opofre alt, hvad de eiede til Guds Ære og Dannelse paa sin Søn, hvilket Løfte de troligen efterkom, og nævnte Søn blev en virksom, duelig og nidkjær Religionslærer i Volden i 33 Aar. I hans Tid blev der foranstaltet noget ordentligt med Skolevæsenet, da til den Tid største Delen af Almuen ikke kunde læse i Bog.

I hans Tid og paa hans Foranstaltning blev den nordre Kors af Voldens Kirke bygget. Selv havde han lært Snedkerprofitonen tilgavns, da han med egen Haand skal have arbejdet Prædikestolen, og Kristoffer Eriksen Kile arbejdede paa samme Tid Altertavlen.

I hans Tid gik en Pest eller dræbende Landfarsot over Landet; men der fortælles, at ved Præstens Virksomhed og Aarvaagenhed blev Volden paa nogle faa Offere nær skaanet for denne farlige Landeplage. Der fortælles, at han uafbrudt reiste omkring og foranstaltede alle optænkelige Forebyggelsesmidler, snart var han i Ousdal, snart paa Bjerknæs, snart paa Bjerkdal, snart i Stensvig og snart i Velsvig og saa ofte som mulig, ja endog ved Nattetider, i Kirken med Bøn og Paakaldelse, om Gud vilde befri hans Menighed fra denne farlige Landeplage¹⁾. Imidlertid foranstaltede han viet Jord til Begravelsessted eller Udvidelse af Kirkegaarden den Mark, der er østen for Kirkegaarden og til den saakaldte Veite.

¹⁾ Cfr. Strøm, Søndmøres Beskrivelse, II, 348.

Til alles Glæde og Forundring kom Pesten ikke længere end til Ousdal og Stensvig, hvor nogle Mennesker døde. Disse maatte efter Præsten Foranstaltning øieblikkelig afsondres fra alt Levende og blev ikke begravede, før de vare gjennemfrosne som forstenede. I de Dage forestillede Folket sig Pesten som en Person i menneskelig Skikkelse, der gik omkring og endog skulde tale med Folket; han skulde have sagt, at „han tør ikke komme her, thi Svartemylingen i Volden er saa mægtig i Ord og Kraft, at han orker ikke at gaa ham imøde“.

Ved nævnte Præsts Tiltrædelse til Kaldet blev Voldens Kald indskrænket blodt til Volden og Ørsten, hvorved de andre Sognekald bleve lagte derhen, hvor de til denne Tid ere.

Denne Præst lod paa en kostbar Tavle portrættere sig med Familie, hvilken Tavle blev ophængt i Kirkens Kor, hvor den endnu er at se¹⁾. Han havde den Lykke og nød den Glæde at faa sin Søn til Eftermand i Kaldet. Han døde 1673 og virkede her som den gode og duelige Religionslærer i 33 Aar.

4. Hr. **Hans Madssen Glad**, Søn og Eftermand af den næst foranførte, en mild og sagtmodig Mand med mindre Evner og Virksomhen end hans Fader. Dog virkede han her med en stille og hyggelig Omgjængelse og som en kjær og duelig Religionslærer i 17 Aar og døde 1690.
5. Hr. **Otte Pedersen Finde**, født paa Flore i Søndfjord²⁾. Der fortælles, at han i sin Barndom maatte være lidet tilbøielig til Bogen, og at han selv skulde have sagt, at han havde udslidt 7 Abcbøger, førend han kunde bekvemme sig til Læsning og Tænkning. Der maatte ikke mangle ham Evner, men han var saa vilter, at hans Fader som Præst havde stor Bekymring for ikke at faa ham dannet til, hvad

¹⁾ Den opsattes 1664; Præstens Hustru hed Ingeborg Hansdatter Glad.

²⁾ O. P. Finde var Søn af Peder Jørgensen Finde, død 1690 som Sognepræst til Finde. — Om Familien Finde cfr. Lampe, Stamtavle over Familien Daae, S. 3, 22.

han ønskede, nemlig at studere Theologi. Der fortælles, at han engang reiste med Faderens Jægt til Bergen, og der solgte han Jægt og Ladning, Faderen uafvidende, og med den indvundne Sum begav han sig til Kjøbenhavn for at studere, hvorfra han ikke vendte tilbage, før han havde fuldendt sine Studier, og kom han hjem som fremmed og pjaltet til Faderhuset, hvor han angav sig at være deres Søn, og havde i sin mange Aars Fraværelse anvendt de for Jægt og Ladning indvundne Kapitaler vel og forlangte af sin Fader paa næste Søndag at holde Prædiken i hans Sted. Med Tvivl og Frygt tillod Faderen ham at holde Tale, hvilken han dog udførte til alles Tilfredshed og erstattede derved Faderens Bekymring og Harne over hans forhen førte ungdomsviltre Vandel. Han kom her til Volden 1690 og blev gift med en Datter af afdøde Hans Madsen Glad, der hedte Ingeborg.

Om denne Præsts Virksomhed her i Volden var vel meget at sige, da her i Folkemunde lyde saa mange Fortællinger af allehaande Slags, men som efter min Plan bliver for vidtløftig. Imidlertid tillader jeg mig dog at anføre forskellige smaa Skitser af hans Liv.

Hvad hans Virken som Religionslærer angaar, var her ikke meget at sige, da efter den Aand, der udtaler sig af Forfædrene, ikke havde noget synderligt ved sig; dog siges der ogsaa, at han var en dygtig Prædikant. I sit private Liv var han venneseel, letlivet, fuld af Spas og Løier, gjerrig, udplyndrede sine Sognefolk ved Julegjestebud og Fordring paa Foræringer ovenpaa strikte præstlige Rettigheder. Julegjestebudene bestod deri, at en Mand i hvert Bygdelag maatte modtage Præsten i Julen, hvor nævnte Mand skulde foranstalte det Fornødne, nemlig 1 eller 2 Tønder Øl samt dertil hørende forskjellige Madvarer. Præsten bestemte Mødet til Tid og Sted og varede 1 à 2 ja endog 3 Dage, hvor Præsten med Familie tog Forsæde i Forsamlingen, og Bygdens Beboere formerede Laget. Her blev fortæret, hvad de fattige Bønder i Bygden havde skudt sammen med rund

Deltagelse i det Hele. Der findes endnu Ølbøller i Bygder, hvor der siges at: „Dette Mærke skar Hr. Otte, hvorpaa han i ét Træk stak ud“. Oftest i et saadant Gilde maattede der haves en Spillemand ved Haanden for at forhøje Glæden, og den, der havde den Ære at danse med Provstinden, kunde ikke understaa sig at forære hende ringere end et Ortestykke, velstaaende Folk endog en Krondaler. Præstedøtrene maatte heller ikke glemmes: en 8-Skilling, en Tolv- eller 16-Skilling maatte man være betænkt paa at have ved Haanden til det smukke Kjøen. Ved samme Leilighed modtog Præsten sin Tiende og andre præstlige Rettigheder, hvor han tillige ytrede, at man ansaa det nu vel for en Skyldighed til en saa venuesæl Præst at forære ham lidt ovenpaa. Der fortælles, at han sad i et Julegjæstebud paa Hornbersæt hos en meget fattig Vært, og da Foræringen til Præsten ved Afreisen skulde udleveres, sagde Manden: „Jeg har Intet til aa forære Provsten no, men naar Høsten kjeme, daa give è De ein Smale“, hvortil Præsten slog Hovedet i Veiret med det curiose Svar: „Ja, jeg tænker han blir altfor smale!“ Hvor end alting var, saa erhvervede denne Provst sig megen Rigdom. Den fattige Almuesmand trængte ham til, og han var ikke sparsom at udlevere, indtil han blev Eier af Gaard og Indbo, og saaledes underlagde han sig en stor Del Voldens Jordegods. Voldens Kirke kjøbte han for 600 Kroner (nemlig 1724, da Kongen solgte de norske Kirker). Præstegaarden fik han ved kloge Ideer forvandlet til sin egen private Eiendom. Der fortælles, at han, for at faa Præstegaarden til sin Eiendom gjorde Foranstaltning til Oparbejdelsen af store Veiter, hvilke kan sees den Dag i Dag, for at samle saa meget Vand sammen, og han satte dette an paa Fæhusene, hvor han fik 12 Mænd til at bevidne, at hans Kreaturer vare nærved at drukne ved Oversvømmelse eller saakaldet Vasfond og at Gaarden derved baade var usikker og uduelig til Præstegaard.

Da Halkjeldsvig som sagt var bleven hans egen Ejendomsjord, gjorde han store Foranstaltninger til Gaardens

Forbedring, hvoriblandt han udtømmede Skovene paa de Gaarde, der stod ham som Beneficiarius til Raadighed, og byggede saa meget og stort, at Gaarden saa ud som en liden By. Efter sigende skulde der være 6 à 8 Vaaningsbygninger og mange andre, af hvad Navn nævnes kunde. Alle de Bekvemmeligheder, der kunde udtænkes, gjorde han Forsøg paa at erhverve sig. En Bjørn „opalede“ han som han mente skulde blive ham til en Slags Tjeneste, men som stedse blev raa og uskikket til noget godt, maatte derfor bestandig holdes i Lænker, og havde saaledes Overbærelse med Bjørnens Grovheder mange Aar, indtil den endelig engang kom løs, hvor dens Indtog traf Kjøkkenet, hvor den „Grobein“ gjorde ryddigt Bord, beskadigede alt, hvad Kjøkkenet af Møbler og Bohave indeholdt, for hvilken Gjerning Hr. Provsten selv afsagde Dødsdommen.

En Odder afrettede han til Fiskere, hvilken blev til en Tid til stor Tjeneste, men den blev af en Skytter skudt ved Stranden.

Til Løier og Plaser havde han gaaende i Gaarden en halvtaaasset Person, som man kaldte Synger-Anders, der ved given Leilighed sang i hvilket som helst Fag. Til Bevis for nævnte Skalds Digterevne anføres her et Vers, som han en Morgen, for at udtrykke sin Klage over, at han i en Tid ikke havde faaet Frokost, sang, saa det „rungede“ over hele Gaarden:

„Jeg raaber fastende, o Herre, mens jeg staar og hugger Ved, længe æ de, siden jeg fik Frokost, aa længer være dæ te. Naar Majen tæ paa svængest, daa fær è ingen Fred. Naar Halsen tæ paa længjast, daa dette e daude ned.“

Synger-Anders fik snart Erstatning for det Manglende, og Frokost manglede hverken han eller de andre Efterdags. En Dag var Drengene fremme i Kværneveiten og arbeidede, og da Præsten kom for at bese deres Arbeide, lod Synger-Anders Huen staa og ikke viste den Ærbødighed, Provsten ventede. Knips — smed Provsten Synger-Anders's Hue paa Elven. Til Gjengjæld for et saadant Puds gav han e

træffende Vers, men Hue kom ikke paa hans Hoved i meget lang Tid. Til Tort for Provsten gik han barhoved iblandt Kirkeforsamlinger, og bestandig var han ude saa tidlig som mulig med hver Forbifarende uden nogen Tid at have Hue paa. En Søndagsmorgen spadserede den barhovede Anders ude i Gaarden, som sædvanlig ventende paa Kirkealmuen. Da Provsten i sin billige Harmе smidede en ny vakker Hue oven af et Vindue ned paa Veien, tog Synger-Anders denne op og satte den paa sit Hoved og sparede sig endog den Uleilighed at takke, thi Giverne var i Skjul.

Til Bevis for den raa Tidsalder — eller kanske rettere for den Agtelse og Ærbødighed Almuen den Tid havde for sin Præst, kan her anføres følgende:

En Mand fra Bjørnsæt, Bak-Ola kaldet, der maatte være en Ven og Velynder af Provsten og en saakaldet lærd Mand, der disputerede ofte ved Sammenkomster og Samtaler med Provsten, stod en Dag ved Kirkegaardspørtē, støttende sig paa sin Stav med Ryggen vendt til Veien. Naar Provsten gik ham forbi, sagde han: „Ja, dæ æ Tid te kome no, è trur Du æ fuld søvte no herete“, hvortil Provsten skulde have svaret smilende: „Ja, kom nu Ola! jeg tror vi skal faa nok i Dag begge to og flere til.“

For nogen Tid efter at Kirken var af Provsten kjøbt, fandt Almuen sig saa ilde tilfreds med, at den saae saa ilde ud, da den ikke endnu under hans Eie havde faaet et skikkeligt Braad, og de kom derfor sammen for at overlægge, hvorledes de skulde ytre sin Anke for Provsten. Dertil maatte Bak-Ola vælges som Almuens Talsmand. Han stod atter ved Kirkegaardspørtē, og efter Sædvane støttende sig paa Staven, stirrende lige paa Kirken. Da Provsten kom hilsede ham: „Goddag Ole! hvad godt i Dag?“ svarede Ola: „Inkje godt — mēd have no lita Like aa ei slet Ære uta alt dæ mēd betale te Kirkjun. vaare. — Du so seer no kor ho stænde, so de vore ei Kokstie“.

Bak-Olas Udtryk og Talemaade bragte aldrig Provsten:

nogen Tid i Affect, men der maatte altid være en god Forstaaelse imellem dem.

Kirken blev straks brædet og i hans Tid og paa hans Bekostning blev Sacristiet bygget med Grav under Huset, hvori han selv blev lagt. Han døde 1741 i en Alder af 83 Aar, og var han Præst til Voldens Kald i 52 Aar. Hans Ligkiste skal til nærværende Tid have været at se med en Gravskrift paa en Messingplade, forfattet og indstukket af Hans Stöksund.

Han var to Gange gift, først med en Datter af den fornævnte Præst Hans Madssen Glad, der hedte Ingeborg. Med hende fik han en Datter, der siden blev gift med Nicolai Astrup, Foged i Søndmøre. Anden Gang var han gift med en, der hedte Drude, Enke efter Præsten Peder Harboe i Hjørendfjord. Med hende fik han 3 Døtre, en hedte Ingeborg Drude, gift med hans Kapellan og Eftermand i Kaldet, nemlig Iver Ludvig Munthe. Den anden Datter af sidste Ægteskab hedte Mari, gift med en Præst til Osøndenfor Bergen, men hvis Navn jeg er uvidende om. Den tredje Datter hedte Drude, gift med Stevling Reus. Præst i Hærøe.

(6. Hr. **Iver Ludvig Munthe**¹⁾), en Svigersøn og Eftermand af

¹⁾ *Iver Ludvigsen Munthe* var en Søn af Ludvig Christoffersen Munthe (igjen en Søn af Christoffer Geertsen Morgenstjerne, Foged i Sogn) Sognepræst til Vig og Karen Iversdatter Leganger, Præstedatter fra Leganger. Hans Enke hensad i uskiftet Bo til sin Død 21. April 1778. Ved Skiftet efter hende udgjorde Formuen ifølge Søndmøres geistl. Skifteprotokol i Alt 27,886 Rdl. 4 Ort 3 Sk. Den største Lod faldt som i Texten anført paa Præsten Stevelin Reutz's Enke, Elsebe Johanne Finde med 5,577 Rdl. 2 Ort ³/₅ Sk. Da Halkjeldsvigs Gaard havde været hendes Faders Eiendom, er det ogsaa rimeligt, at hun og hendes Sønner havde første Ret til samme. Som Arvinger anmeldtes:

A. Paa Iver Munthes Side:

1. Broder Christoffer M., †, hans Børn: a. Jens M., Sognepræst til Hjelmeland. b. Ludvig M., Proprietair. c. Geert M., Capitain. d. Karen M., g. m. Rumohr, død, efterlader en Datter, g. m. Proprietær Adam Reutz. e. Margrete, g. m. Hans Leganger Provst og Sognepræst til Eidsvold. Deres Børn: 1. Christ. M. L., Sognepræst til Eidsvold. 2. Erik L., Sognepræst til Hurdalen. 3. Theodor L., Studiosus. 4. Kristine Ørbek L. 5. Karen Lund L.

den næst foranførte Otte Finde. Han var Kapellan til ovennævnte i 15 Aar, og den samme Nat Otte Finde døde,

-
- II. Fuldsøster Berthe M., g. m. Provst Anders Daae. (Anders Jonæson D., f. $^{20}/_{12}$ 1680; $^{3}/_{8}$ 1708 Sognepræst til Vig, † $^{18}/_{5}$ 1763, g. m. Birgitte Munthe $^{17}/_{7}$ 1709, Formændens Datter). Deres Børn: a. Jonas D., Provst og Sognepræst til Vig, †, efterladt en Datter (Birgitte Elisabet Katrine), g. ($^{17}/_{9}$ 1776) m. Jacob Post Michelet, Sognepræst til Leirdal og Provst i Sogn, † som Sognepræst til Manger $^{12}/_{7}$ 1803; Enken levede til $^{1}/_{10}$ 1821. b. Ludvig D., Mag. art. Sognepræst til Lindaas, † $^{18}/_{2}$ 1786. (Stamfader for saa godt som alle nu levende Personer, der føre Familienavnet Daae. Cfr. Lampes Stamtavle). c. Geert D., Sognepræst til Lyster. d. Karen Cathrine D., † 1796, som Enke efter Major J. F. Tuchsén. e. Kristine D., † 1782, g. m. H. J. Grøn, Præst. † 1745. f. Marie D., † $^{15}/_{11}$ 1799, g. m. Lektor Jonas H. Leyrdal. g. Anne Dorthea D., † 1771, g. m. Henrik Finde, Proprietair. Hendes Børn: 1. Peder F., Løitnant, † 1789 paa Kongsberg. 2. Dorothea M. F., † $^{12}/_{6}$ 1786, g. m. Dankert D. Heiberg, Sognepræst til Grytten. 3. Birgithe Munthe F., † 1789, g. m. Capitain Jacob G. Meydell. 4. Elisabet Chatanen F., † 1791, g. m. Johan Leganger, Proprietair.
- III. Fuldsøster Helene M., Enke efter Krigsraad Modevitt.
- IV. Fuldsøster Karen M., g. m. Capitain Schrøder, †. Børn: a. Kristine Marie S. b. Dorthe Margrete S., g. m. Samuel Baar.
- V. Fuldsøster Maren M., g. m. Anders Heiberg, Sognepræst til Grytten, †. Børn: a. Rektor Ludvig H., †. Børn: 1. Peder Andreas H. 2. Ludvig H. b. Geert H., Sognepræst til Skjold. c. Karen H.
- VI. Fuldsøster Barbara Magrete M., g. m. Oberstløjtnant Tønder, †, Børn: a. Anna Margrete T., g. m. Galschiøtt i Bergen, †. En Datter af samme Navn. b. Anna Helene T., g. m. Magnus Reutz. c. Berte Marie T. d. Karen Dorthea T., g. m. Sivert Budde. e. Barbara Margrete T.
- B. Paa Madame Munthes Side:**
- I. Fuldsøster Marie Tuxen Finde, g. m. Provst Nils Leganger. Deres Børn: a. Johan L. b. Gjertrud Gaarman L., g. m. Hans Astrup. Deres Børn: 1. Marie Tuxen A., g. m. Krigsraad Fleischer. 2. Anna Elisabeth A. 3. Drude Friman A.
- II. Fuldsøster Elsebe Johanne F., Enke efter Hr. Stevelin Reutz, Sognepræst til Herø, havde 2 Sønner: a. Magnus R. b. Otto R. (Hun var senere troløvet med Anders Hanssen Schytte, res. Capellan til Haram, der døde efter Troløvelsen og kun 19 Dage før den til Vielsen bestemte Dag, $^{27}/_{11}$ 1754. Bruden mente sig arveberettiget efter Schytte, hvad dog ikke blev godkendt).
- III. Halvsøster Anna Elisabet F., g. m. Foged Astrup, †. Børn: a. Nils A., Sognepræst til Ørskog. b. Hans A., res. Capellan til Ous, †, Børn, (cfr. B. I. b.) c. Hans Chr. A., Proprietær. d. Peder Finde A. e. Johan Friman A. f. Carl Frederik A. g. Catharina A., †, g. m. Sørenskriver Leganger, Datter Gjertrud L., g. m. Johan Frederik Krøpelin. Efterladt en Datter Else Frederike K., $4^{1}/_{2}$ Aar gl.

reiste han til Kjøbenhavn for at ansøge om Voldens Kald, som mange den Tid kappedes om at erholde, men da Ansøgningerne bleve gjennemgaaede og de Grunde, enhver havde for sine Fordringer, paa Cancelliet overveiede, kom Majesteten selv med de Ord i Munds: „Den Iver Ludvigsen ham skjenker jeg Voldens Kald!“ Denne Præst var en alvorlig og sagtmodig Mand, nidkjær i sin Herres Tjeneste, meget hyggelig i sine Omgjængelser. Ifra ham have vi en Indgangsbøn, som han oftest brugte ved den offentlige Gudstjeneste, hvilken Bøn lægger for Dagen hans ydmyge Aand og det religiøse Sindelag, der besjælede hans hele Vandel. Til Voldens Kalds daværende 5 Skoledistrikter, nemlig 3 i Volden og 2 i Ørsten, skjenkede han hvert Skolehold 1 Eksemplar af August Herman Frankes Huspostiller.

Som Religionslærer virkede han her blandt Voldens Præstegjelds Indbyggere i 30 Aar, nemlig 15 Aar som Kapellan og 15 Aar som Kaldspræst. Han døde 1756, og hans Sognefolk sørgede tungt over hans Bortgang og velsignede hans Minde.

Som før bemærket, var han en Svigersøn af Otte Finde og gift med Ingeborg Drude, men han fik ingen Børn, hvorfor de af hans Svigerfader samlede store Eiendomme ikke beholdtes længe i Ætten. Efter Hr. Munthes Død styrede Enken Halkjeldsvig som sin arvede Eiendom til sin Død — der gik vel maaske hen omtrent en 20 Aar. Hun skjenkede til Voldens Kirke den store Messinglysekroner, der blev hængt i Kirkens Kor samt et Legat til Fattige, hvilke hun ønskede skulde være et Minde af hende efter hendes Bortgang.

En Søstersøn af hende, der var Søn af Præsten Stævling Reus i Herø, var tillige opkaldt efter Provsten, nemlig Otte, var største Arving og Odelsprætendent til den hele Halkjeldsvig. Han flyttede herind og fik Gaarden med alle dens Herligheder, begyndte som Storkar med Handel og forskjellige Indviklinger, hvorved han paa nogle faa Aar bortsølede den havde Eiendom. Ja, han blev saa fattig og forarmet, at han tilsidst eiede ingen Ting. Han begav sig

da til Bergen, og hans Stilling blev saa yderlig, at hans Levevei var at traske om paa Gaden og tigge den Forbi-gaaende om et Par Skilling. Der fortælles, at naar han kom i Tale med sine bekjendte Voldensere, græd han som et Barn over, at han netop skulde være det Redskab, der var bestemt til at forøde det uretfærdige Gods.

Vi vende os igjen til Præsterne. Da den gode Iver Ludvig Munthe døde, blev her udnævnt til Voldens Kald:

7. **Jacob Stoltenberg**, som ikke kom her, men byttede Kaldet med en, som hedte
8. **Johan Falk**, der afgik ved Døden samme Aar, nemlig 1757, førend han tiltraadte sit Kald, og kom altsaa heller ikke her.
9. Hr. **Morten Meier** kom her som Kaldspræst 1758, en ganske ung Mand af sygelig Helbred, som med Møie og mangen Anstrængelse udførte sine vidt omfattende Kaldsforretninger. Hans Herkomst er Nedskriveren ubekjendt. Han maatte være en hyggelig og god Lærer, der dog ikke var længere Præst her i Volden end 5 Aar. Han døde 1763 i en ung Alder og efterlod sig her Kone og en Søn, der hedte Kristian; denne Kristian blev siden Officer. Præsteenken efter Meier hedte Helene Dorte Grave, en Datter af den berømte Professor Christian Grave, Præst paa Eger.
10. Hr. **Hans Strøm**. Han kom her 1764 og indgik Ægteskab med Enken efter Meier. Han var Søn af den lærde Peder Strøm i Borgund og var født 1726 d. 25. Januar. Efter hans lange Studier blev han først Kapellan i sin Fødeegn, nemlig Borgund. Han gjorde sig allerede da berømt ved sit udmærkede Værk: Søndmøres Beskrivelse. Naar dette Værk kom til den verdensberømte Naturforsker, Svenskeren Linné, tilskrev han Strøm saaledes: „Slig Kapellan som eder findes ikke uti hele Sverrig. Eder og eders retteligen store Biskop Gunerus bær udødelig Pris, som I have været de

¹⁾ Morten Meier, † 27. Octob. 1763. Formuen var 1739 Rdl. 4 Ort 8 Sk. Sønnen, Christian Borchard Meier, blev 1785 Sekondlieut. ved 2. Søndenfjeldske Drag. Reg. og stod 1814 som Ritmester i Søndenfjeldske nat. Art. Batl.

første, som udtændte et stort Ljus blandt det Folk, som i Mørket vandrat.“

Han blev kjendt og beundret snart over hele Europa. Saasnart Voldens Kald var ledigt sendte han sin Ansøgning til det danske Cancelli og en Hjelmstjerne bilægger den med Søndmøres Beskrivelse og iler til Kongen, taler hans Sag, og han fik straks Voldens Kald.

Her i Volden skrev han det lærde Værk: „Tilskueren paa Landet“ i 2 Bind, hvoraf han skjenkede til hvert af Præstegjeldets daværende 6 Skoledistrikter 1 Eksemplar. Her i Volden udgav han 16 Afhandlinger i Naturhistorie for det danske Videnskabers Selskab og 17 for det norske. Her opdagede han den første Sundhedskilde i Norge og beskrev den. Her fandt han de Gamles Purpursnegel, møissommelig anatomerede den, og opdagede Maaden dermed at farve. Her anstillede han overordentlige skjønne Forsøg med henved 500 Insekters Forvandlinger, Aftegninger og Beskrivelser. Her udgav han et Skrift: Underretning om de i Bergens Stift mest gjængse Sygdomme og Helbredelsesmidler. Her udgav han en Afhandling: Om de i Bergens Stift mest nyttige og for Apothekere brugbare Urter.

Det danske Cancelli blev opmærksom paa denne Mands fortrinlige Arbejder. Til Belønning for hans Flid skjenkede Monarken ham den 25. November 1779 det største Kald i Norge, nemlig Eeger. Han flyttede her fra Volden i Sommeren 1779; hvor han samme Aar blev Professor i Theologien og 1790 blev han Doktor i Theologien.

Skjønt han ikke længere virkede her i Volden, følge vi ham dog med Tankerne til Eeger. Der udarbejdede han den berømte Eegers Beskrivelse; der udgav han sine Prædikener i en ordentlig indrettet Huspostille, hvor han lægger for Dagen sin theologiske Dygtighed og sit religiøse Sindelag. Hans Skrifter læstes i flere Lande, og han blev valgt som Medlem af de lærde Societeter, og han gjengjældede denne Ære med lærde Afhandlinger. Maanedskriftet Minerva, Samleren og flere prunke med hans lærde Fostere i

adskillige Materier. I de lærde Journaler fremstiller han sig som den ædle, godmodige, beskedne og lærde Aristarch. Han var den første Mand, der ytrede sit Ønske til Kronprinsen om et eget Universitet i Norge. Til Floras Tjeneste indviede han sin sidste Flid i Naturhistorien og overleverede Verden en Samling af henved 300 forhen ukjendte Planter med Beskrivelse af deres Dannelse, Skjellemærker og øvrige Structur, hvis Samling blev efter ham kaldet med det Navn: Strømia.

For at gavne Efterslægten i kommende Secler skjenkede han det Deichmanske Institut i Kristiania alle sine Bøger, lærde Arbejder og Naturalier i alle Naturens Riger — endog fra fjernere Landskaber.

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab karakteriserede ham for Selskabets største Mand.

Han efterlod sig ingen Børn, men han stiftede et Opdragelses-Institut for umyndige Faderløse, der vil blive et Mindesmærke om hans Faderkjærlighed i de Uskyldiges Barm, som vedvarer gennem kommende Aarhundreder. Han endte sit lange Dagværk den 1. Februar 1797 paa Eegers Præstegaard efter at have været Jordens Borger i 71 Aar — Kapellan i Bergund i 13, Sognepræst til Volden i 15 og til Eeger i 19 Aar.

Hans Sørgetale blev holdt i det Kongelige Videnskabers Selskab i Throndhjem af H. J. Wille og Sørgesangen af C. Frimann.

Med Høiagtelse og Kjærlighed omfattede Voldens Indvaanere denne sjeldne Lærer. Skjønt Naturen havde nægtet ham de udvortes Talenter, der blænder den mindre oplyste Hob, erstattede han dem fuldelig ved sit engleblide Væsen og sin vennehulde Omgang. Med smærtelige Følelser og bittre Taarer toge Voldens Indvaanere Afsked med denne hulde, blide Sjælesørger, der ved sin Afsked paamindede dem om at holde fast ved det de haver, at ingen skal tage deres Krone.

Han reiste her fra Volden 1779.

11. Hr. **Tellef Stub**. Han kom her til Volden 1779. Han var en dygtig og udmærket Taler, letlivet og munter i det daglige Liv, med sjeldne Aands- og Legemsfærdigheder udførte han sine præstelige Forretninger i en Aand og med en Salvelse, der i disse Egne til den Tid var uhørt. Det kan ikke nægtes af, hvad vi kan opfatte af de mundlige Fortællinger, at hans Foredrag glimrede af en Slags Mode, men som dog i alle Fald vare saa hjertegribende, at de trængte ind til Marv og Ben. Der fortælles, at hans Indtrædelsestale, der indeholdt Peders Fiskedræt, havde en saa forbausende Indflydelse paa Kirkeforsamlingen, at Kirkegulvet var vædet af Tilhørernes Taarer. Der fortælles, at et Aar i hans Tid her varede Vinteren saa langt ud paa Vaaren, og Jammerklager løde fra alle Kanter for Formangel til sine Creature, da man tilsidst ikke havde andet at ernære den med end den simple Beholdning af Folkeføde. Sne og Frost var det herskende Veir lige til almindelige Bededag, da Almuen med bekymringsfulde Hjerter mødte i Kirken, hvor Præsten med ualmindelig Deltagelse i Nøden anraabte den forbarmende Fader om Redning ud af denne ulykkelige Stilling, opfordrede Forsamlingen med de Ord: „Kommer mig til Hjælp! kommer mig til Hjælp! og understøtter mine Hænder med eders Bønner!“ Der forsikres, at inden Aftenen forandrede Gud Veiret og gav underbar Redning inden ganske faa Dage, til Bevis for, at Herren er nær hos alle dem, som kalde paa ham alvorlig.

Denne Præst befandt sig særdeles vel blandt Voldens Præstegjelds Almue, men hans Kone plagedes saa haardt af Hjemvee, og hvilken Længsel bestandig mindede hende om Østlandet, hvor de der, som hun udtrykte sig: „lever i Flor og Herlighed“. Endelig formaaede hun sin Mand at ansøge om et Kald der øst, men som ikke skede paa anden Maade end ved at bytte Kald med en Provst Bødtker i Skien. Did forflyttede han sig 1784, da han havde været Sognepræst til Volden i 5 Aar. Han reiste herfra ledsaget med Strømme af Velsignelser, Lykønskninger og Tak-

Taksigelser for den korte Tid, han som fortrinlig Religionslærer havde virket for Voldens Præstegjælds Indvaanere.

12. Hr. **Frederik Adrian Bødtker** kom her ifra Skiens By 1784. Han var en nidkjær Religionslærer, fast og urokkelig i sin Karakter og i sine Bestemmelser; han anvendte en utrættelig Flid med Ungdommens Undervisning, idet hans Konfirmantere maatte indprente sig Kristendommen i et saa klart Lys og i en saa tydelig Form, at ingen før hans Tid har kunnet efter Pontopidans Forklaring tolke sig saa corect som de, der bleve underviste af denne Præst.

Almindeligst brugte han den Maade at have Konfirmanterne hos sig 2 Dage i Tur, hvor de i Fritimen opskrev hans kateketiske Foredrag, for at indprente dem desto fastere i Hukommelsen. Forløsningen, Troen og Naademidlerne vare de Emner, hvorpaa han saa trofast grundede sin Lærebygning. Som Prædikant var han nidkjær for Guds Ord, med en Karakterfasthed af de Sjeldne. Hans Indgangsbønner, nemlig en paa de almindelige Søndage og en paa Juledag, lægger for Dagen hans hjertegribende Følelser og Udtryk. Disse ere senere trykte og uddelte blandt Voldens Præstegjælds Almue. Han havde let for at forfatte Vers, og hans Digte bære Præg af hans poetiske Evner. Inskriptionerne i Voldens Kirke ere for største Delen hans Frembringelser, navnlig de over og under de kloge og daarlige Jomfruer, de under Apostlerne og de over Kordøren.

Paa Bjerkedalsvandet forfattede han et Farvel til Biskopen, medens de sad i Baaden, af følgende Indhold:

- „Himlen give Bispen blive
- „Længe kjek i Sundheds Stand.
- „Hvor han farer, Gud bevarer
- „Denne rette Hædersmand.
- „Hædersmanden af Forstanden
- „Og af Dyd han kaldes maa.
- „Bisp omskiftet heri Stiftet
- „Gid vi derfor silde faa.

„Men saa brave vi nu have
 „Leve hos os Aar for Aar.
 „Ingen bedre vi kan hædre,
 „Mere værdig ei attraar.“

I hans Alderdom forbitredes hans Dage ved en mellem ham og Almuen opkommen Tvist. For at opfylde sine vigtige Kaldspligter fik han sig en Kapellan, nemlig Fredrik Mikael Arentz, der ved sine præstelige Forretninger gjorde sig saa yndet for Almuen, at man begyndte at vrage den gamle ærværdige Lærer. Denne Arentz med sit indtagende Væsen fik en saadan Magt over Hjerterne, at han blev Almuens Et og Alt, hvorved Provsten blev tilsidesat, ja endog fornærmet ved Pøbelens Nysgjerrighed. For at forebygge videre Ubehageligheder, eller hvad der foregik mellem Præst og Kapellan, er Nedskriveren ubekjendt.

Nævnte Arentz maatte rømme fra Præstegaarden og indlogere sig paa Rødset. (Afskedigede han fra sin Tjeneste nævnte Arentz og fik i hans Sted en Lars Augustinus Rodtvitt, en Søn af Major Rodtvitt paa Egseth, hvilken Søn var en meget daarlig Lærer). Ved dette Bytte opbragtes Almuen til Had og bitre Forfølgelser af Præsten — og vel mulig at Arentz stemplede Almuen, da han saa sig fornærmet ved sin Afskedigelse; thi han blev udvist af Præstegaarden og maatte indlogere sig paa Rødseth.

En Jørgen Folkestad ophidsede mer og mer Almuen og paatog sig som deres Talsmand at føre offentlig Klage over den Færd og de Ubehageligheder, Provsten havde foraarsaget Voldens Præstegjelds Almue. Ja, denne Jørgen bragte det saa vidt, at største Delen af Almuen maatte lystre hans Befalinger og bragte dem ind paa saa gale Afveje: at dersom Arentz holdt Gudstjeneste skulde alle være andægtige Tilhørere, men dersom Rodtvitt prædikede maatte hver levende Sjæl hastigst mulig rømme af Kirken, ja endog Konfirmanterne skulde straks reise hjem, dersom Rodtvitt skulde læse for dem. Ja det foregik virkelig en Prædike-

søndag dette sørgelige Veesyn, at Almuen paa nogle faa Individder nær rømte af Kirken ved Rodtvitts Optræden. Ja endog Mænd, man skulde tro havde sund Fornuft, droge sine Koner og Underhavende med Magt ud af Kirken, saa galt gik det.

Endelig blev der foranstaltet en Provsteret, og Baade i Borgund, dengang Provst over Søndmøre, kom her for om muligt at faa stille til Ro et saa nær til Oprør hengivet Almuesfolk. Til dette Møde skulde Almuen samles og bevisliggjøre sine Klager; dette Møde var saa betænkeligt, at der til samme blev foranstaltet Militærvagt af Frygt for Voldsomheder under Forhandlingernes Gang.

Provst Bødtker blev tilspurgt, hvad han havde at klage paa Almuen. Han svarede, at han havde intet at klage undtagen, at de nu i hans gamle Dage behandlede ham altfor ubetænksomt og haardt. Endelig skulde Almuen fremlægge sine Klager. Der fremtraadte da forskjellige, der taledede for og imod. De af Forsamlingen, der ikke ganske lidenskabeligen vare henfaldne til Had, taledede hans Sag og søgte om muligt at faa standse disse Ubehageligheder.

En Lars Drabløs traadte frem for Retten og tolkede sig omtrent saaledes:

„Vi har en god, en hyggelig og en duelig Præst, aa Skam aa Spot aa Skjendsel komme over alle de, som haver her noget til aa klage.“

En Ole J. Maarstøl kom frem for Retten og klagede, at han 3 Gange har været hos Provsten for at faa ham hjem og skrifte sin gamle sengeliggende Fader, men som er hver Gang bleven nægtet.

Efter saaledes at have afhørt en stor Del af Almuen holdt Provsten Baade et advarende og rørende Foredrag og skildrede Følgerne af en videre Fortsættelse af disse sørgelige Optrin. Derefter tilspurgte han igjen Almuen, om de ikke vilde stille sig tilfreds, saa alt igjen kunde komme i Rolighed, hvortil de fleste vare ganske tilbøielige.

Derefter taledede Baade til Bødtker: „Nu er det bedst,

dersom vi kan komme til at stille disse sørgelige Optrin. Dersom Du nogen Tid kan have været noget stiv mod en Del af Almuen, da bed dem nu om Tilgivelse, saa bliver det hele godt“, hvortil Bødtker svarede: „Nei, det gjør jeg slet ikke“. Af dette Svar blev en Del igjen ligesom fornærmet, og hans Modstandere fik en ny Anledning til at forsætte sine Klager. Retten blev da hævet, og da reiste den gamle ærværdige Bødtker sig fra Bordet, saa ud over Forsamlingen, udstødte et dybt Suk, udtrykt i disse faa og fyndige 2 Strofer:

„Nu er jeg krank. Men De skal engang se mig blank!“

Nævnte Jørgen Folkestad tilskrev Biskoppen, at han maatte drage Omsorg for at skaffe Voldens Præstegjæld en Præst, der kunde betjene dem med Sakramente, da han yttrede, at det ikke kunde gaa an at modtage dette dyebare Naademiddel af sin Uven. Paa hvilken Skrivelse han tillige med Voldens hele Almue fik et meget alvorligt Svar, der ikke heller bidrog til nogen synderlig Vækkelse hos den forstokkede Almue.

Endelig kom Johan Nordal Brun, den Tid Stiftsprovst, hid til Volden i Biskoppens Sted for at forrette Bispevisitats; paa Veien til Kirken kom en Mand ifra Ørsten og stak et Brev (formentlig et Klagemaal) ind i Biskoppens Haand uden nogen Underskrift, hvilket Brev i Forbindelse med de øvrige Skrivelser og Klager gav Biskop Brun Anledning til med sit Magtsprog og Tordenstemme at tolke Almuens store Vildfarelse samt med rørende Advarsler for deres ufornuftige Fremfærd viste dem det fabelagtige i deres Foretagende, lignede dem med de forstokkede Jøder, der ikke kjendte sin Besøgelsestid, mindede Profetens Ord: Se jeg vil sende Hunger i Landet, ikke Hunger efter Brød, men Hunger efter at høre Herrens Ord.

Af disse vækkende og rørende Advarsler forstummedes nogenlunde Pøbelens Larm, og største Delen af Almuen indsaa, at de havde ladet sig vildlede af de ophidsede Forførere, droge sig tunge om Hjertet tilbage, ønskede i

'Guds Navn Ende paa disse Ubehageligheder, der satte enhver Fornuftigtænkende i en saadan Stilling, at det lammede baaede paa deres timelige og aandelige Velvære.

Under disse Sinds og Hjertets Krænkelser afkræftedes ogsaa den gamle, ærværdige Provst, og han ønskede med Plautus at opløses og være med Kristo, hvilket Ønske snart blev opfyldt; han døde den 23. Februar 1801 efter at have været Sognepræst heri Volden i 17 Aar. Hans Sørgetale blev holdt af hans Kapellan, Svigersønnen Lars Augustinus Rodtvitt, hvilken Tale senere blev trykt og uddelt blandt Voldens Præstegjælds Almue. En Gravskrift af samme Forfatter, der tolkede hans Værd, blev opsat i Kirkens Sakristi, hvorunder den trætte Olding Fredrik Adrian Bødtker hviler.

13. **Jørgen Peter Meldahl**¹⁾ kom her til Volden fra Herø i 1802. Han var en blid og sagtmodig Religionslærer, en kjær og forligelig Mand mod sin Almue, nedladende sig i Fortrolighed endog til det mindste Barn. Hans offentlige Taler vare grundige og hjertegribende: selv var han under sine Prædikener som oftest rørt til Taarer. Skjønt Naturen havde nægtet ham de udvortes Talenter eller de saakaldte Talegaver — var ikke meget fremragende — erstattedes disse dog rigelig ved Grundighed og et ømtførende Hjerte. Han var begavet med en Sangstemme, der var næsten uforlignelig, ja hans Melodier kunde smelte det haardeste Stenhjerte, og den barnlige Uskyld syntes hensegnet i evig Fryd under hans fortryllende Toner. Nedskriveren erindrer, hvorledes han omgikkes det barnlige Sindelag og lagde de første Grunde til Religionsundervisning, der udførtes med et blidt Aasyn og sjælefuldt Foredrag, der altid lyste af hans vennehulde Omgang, hvorved han tiltrak sig alle Godes Yndest og Kjærlighed. Til Voldens Præstegjælds daværende 6 Skoledistrikter skjenkede han til hvert 1 Eksemplar i 2 Bind af „Lauritz Haffes, Almuens Lærer“. Over et Decennium efter hans Bortgang ved en given Leilighed erindres Ud-

¹⁾ Cfr. Broderen Augustinus Meldals Selvbibliografi, Personahist. Tidsskr., 1. R. I, S. 161 ff.

trykkene af de Minder, der besjælede en af hans Elever, der tolkede sine Følelser i Sang, hvoraf hidsættes et Vers:

„Tak salig Jørgen for hvert Ord,
 Du i mit Hjerte lagde;
 Din Englerøst fra høie Kor
 Som Honning sød mig smagte.
 Fra Talestol dit Foredrag,
 Ei tordned med Jupiters Slag,
 Kun Evangeli søde Smag,
 Paa Sjelene Du lagde.“

Han døde den 1ste Juni 1815 i en Alder af 64 Aar, og var han Sognepræst til Volden i 13 Aar. L. A. Rodtvitt, den Gang Præst i Vanelven satte ham følgende Gravminde:

„Vor Ven sover! Ja sødt slumrende under disse Fjæle,
 „En ædel retskaffen Mand, En kærlig og omhyggelig
 „Ægtefælle, En øm og trofast Fader, En blid og taalmodig
 „Kristen, En oprigtig, sagtmodig og redelig Religionslærer.

Jørgen Peter Meldahl,

Sognepræst for Voldens Præstegjæld i Bergens Stift.

„Han indtraadte paa Verdens Skueplads i Aaret 1751
 „paa Indvigens Præstegaard i Nordfjord. Allerede fra
 „Ungdommens blomstrende Dag opofrede han sin Kraft
 „til Religionens Tjeneste og begyndte som Kapellan pro
 „persona til Voss Præstegjæld i Bergens Stift. Den 19.
 „Juni 1785 kaldtes han til residerende Kapellan. Den 19.
 „Juni 1787 blev han udnævnt til Sognepræst til Herø
 „Præstegjæld og i 1802 blev han Sognepræst til Volden.

„Efter 64 Aars Vandring paa Jorden gik han fra
 „Kjærligheds og Venskabs yndigste Samfund i Graven
 „den 1. Juni 1815, ledsaget af en kærlig og elskværdig
 „Mage Else Christine Meldahl, af 7 elskende Børn, af
 „Svogers, Søskenes og Venners Taarer, af sin Menigheds
 „sande Agtelse.

„Sandelig han var en Israelit, i hvilken der var ikke Svig.
 Velsignet være hans Minde. L. A. Rotvitt.“

14. Hr. **Andreas Qvale** kom her til Voldens Kald i 1816 efterforhen at have været Sognepræst til Vegøens Præstegjeld i Nordlandene. Han var meget afgjort for sine Prædikener, som han nok ogsaa var istand til at præstere gode; men ikke sjelden skulde det dog røbe sig, at hans Løverdagsstuderinger havde været tarvelige; hans Forhold til præsteligt Liv bør kaldes godt, men hans Førelse af Kaldsforretninger udenfor Kirketjenesten var ikke med de nøiagtigste; han havde nok et hidsigt Temperament og en streng Aarvaagenhed med at dempe Opbruselserne. Mest kostede dette ham i en Tvist med nogle Almuesmænd om Tiendens Løsning — der disse saa meget eggedes til — paa den Tid, da Præstationen af Offerskjeppen forandredes fra 24 Skilling til en Skjeppe Byg in natura.

Af hvad vi ved om hans Herkomst og øvrige Virken samt hans Familie, anføres her følgende: Han var 4de og sidste Søn af en Præst Qvale til Nedre Kvinnesdal; han blev 5 Aar gammel fader- og moderløs. Ikke destomindre kom han til ved sin ældste Broder, Præst Edvard Qvale — tilsidst Præst i Lyster — hans Understøttelser at holdes til Studeringer; han demitteredes fra Thronhjems Latinskole og med gode Venners og Velynderes Hjælp, hvoriblandt Opholdsassistants fra en Stiftelse — Regentsen; endte sin Studenterbane ved det Kjøbenhavnske Universitet i 1803 med Karakteret Haud; han fik straks en Lærerpost ved Thronhjems Latinskole, blev derpaa efter nogen Tids Forløb Sognepræst i Vegøens Kald, hvorfra han, gift med en Frederike Heltzen, flyttede til Voldens Kald i 1816. Efter 4 Aars Ophold her afgik hans Kone ved Døden. Ikke fuldt et Aar derefter, nemlig i 1820, fulgte han hende og efterlod en uforsørget Flok af 7 Børn, hvoraf det ældste var kun 13 Aar. At denne Flok af Smaa ikke kunde, saavidt de havde noget Skjøn, andet øine end mørke Udsigter, maatte følge af sig selv. Hvorledes Guds Forsyn dog ofte paa saa aldeles middelbar Vei rækker Haanden straks i Nøden viste sig ogsaa her, idet at det ældste af Børnene,

Kaja Ernestine, skjønt kun 13 Aar gammel, var istand til at overtage Husets Styrelse og ordne det med Søskende og Tjenere fra om Sommeren 1820 til Vaaren 1821, til hvilken Tid hun til Boets Skifteret aflagde en meget tilfredsstillende Rede for Husstellet.

I Løbet af Vinteren tilsaa Provst Edvard Qvale fra Lyster sine Broderbørn og holdt en Konfirmation i Kaldet. Mørke var som sagt Udsigterne for alle disse Smaa, men Guds Forsyn forlod dem ikke. Deres Fremtidsbane blev saavidt nu vides: at ældste Søn Kristian blev Præst i Qvæfjord, anden Søn Andreas, Præst i Dverberg i Nordland, den tredie Søn Gustav døde straks efter en Indflytning til Slægtninger i Throndhjem. Ældste Datter Kaja blev gift med en Kjøbmand Skanke i Skien, anden Datter Edvardine, først gift med en Distriktslæge Irgens i Farsund fra Sogn, men efter 2 Aars Enkestand med en Foged Paus i Skien, 3die Datter Betzy blev gift med en rig dansk Kammerjunker og boede i Kjøbenhavn, 4de Datter Anna Kristine blev gift med en Præst i Nærheden af Alstadhaug, Fritzner, senere Sognepræst i Vandrø og derefter i Fjøllevig.

15. Hr. **Frans Henrik Blichfeldt** kom her til Voldens Kald 1821. Han var født i Qvinherreds Præstegjæld i Bergens Stift, hvor hans Fader var Bergraad; han blev Student ved Kjøbenhavns Universitet 1784, tog Eksamen i Philosophie 1785. I Aaret 1787 var han Informator for Provst Rørdams Børn i Kingservig, tog theologisk Embedseksamen den 10. Oktober 1787, i Aaret 1788 informerede han Stiftsprovst Fleischers Børn. Den 4. Oktober samme Aar blev han af Hs. Majestæt Kongen konfirmeret at være Kapellan pro persona ved Domkirken i Bergen hos Doktor i Theologi, Stiftsprovst Hans Mossin, og da han var kun 22 Aar gammel, benaadede Kongen ham med Tilladelse i en mindre end dertil lovbestemt Alder at kunne vies til Præst og udføre alle præstlige Embedsforretninger; den 10. December 1788 blev han af Biskop Irgens indviet til det hellige Læreembede; 1790 indgik han i Ægteskab med sin første Kone Anna

Rebekka Mossin, som døde 1795; 1796 indgik han i Ægteskab med sin 2den Hustru Ingeborg Marie Coucheron; den 10. Marts 1798 blev han udnævnt til Sognepræst i Hosangers Kald i Bergens Stift og Nordhordlens Provsti; den 31. Oktober 1809 blev han beskikket til Sognepræst i Eids Kald i Nordfjords Provsti; den 1. Februar 1821 beskikkedes han til Sognepræst her til Voldens Kald. Denne trætte Hyrde nedlagde sin Vandrings- og Hyrdestav og indslumrede efter flere Ugers Sygeleie i en sagte og rolig Død den 13. Februar 1839 efter at have været her Sognepræst til Volden i 18 Aar.

Som Taler karakteriseredes han for den 2den Brun¹⁾ til at forkynde Guds Ord rent og uforfalsket og som Hyrde for sin Menighed af første Rang²⁾.

Forhandlinger i konsistorium i anledning af, at Carl August Thielo søgte om at blive professor.

Ved Provst **L. Koch**

C. A. Thielo er bleven bekendt som den første teaterdirektør, da den danske skueplads genoprettedes 1747. Han var født 1702 i Saksen og kom 1726 til København, hvor han ernærede sig ved at give musikinformationer. Han blev organist ved Kastellets kirke; men her havde han kun 46 rd. årlig at leve af, og kunde altså med rette sige: „Nu gøre enhver sin regning, om jeg som organist med kone og børn kan leve“. Så måtte han blive ved at informere; men dette, siger han, „er en meget urigtig ting og allermest da, når folk mærke, at hunger og kummer ligesom kiger en ud af øjnene“³⁾. — Det er vel derfor rimeligt nok, at

¹⁾ Johan Nordahl Brun var berømt ikke blot som Digter, men ogsaa som Prædikant (cfr. D. biogr. Lex. III, 14 ff.).

²⁾ Herefter gjengives nogle af de ved Blichfeldts Jordefærd afsungne „velmente-Sange“ m. m., hvornæst Følsvigs Optegnelser slutte med en Beskrivelse af Voldens gamle, i 1858 nedrevne Kirke.

³⁾ Musikforeningens festskrift 1886. I. 93.

han har håbet ved at overtage ledelsen af de danske komedier at forbedre sin stilling; men uden tvivl har han dog tillige haft interesse for kunsten; hans datter, Caroline Amalie, blev siden teatrets første skuespillerinde, og der er næppe tvivl om, at Holberg har stået bagved ham; i ethvert tilfælde antog han sig med iver hans sag, da det viste sig, at han vilde få bevilling. Ansøgning om denne blev indgivet i December 1746, altsaa få måneder efter at tronskiftet havde fundet sted. Den kom til kancelliet med en påtegning af overkammerjunkeren v. d. Lühe om, at kongen vilde have sagen forestillet, og bevillingen blev meddelt ham¹⁾. Han fik imidlertid ikke megen glæde af denne; en teaterdirektørs stilling har altid været tornefuld, og allerede i Juni 1747 gjorde skuespillerne oprør og indførte en republikansk regeringsform, der blev bekræftet ved de privilegier for de danske acteurs, der udstedtes 29. Decbr. 1747. I disse udtales, at da Thielo, hvem privilegiet er givet, ikke har magt til at indrette skuespilhuset, oprettes et consortium af skuespillerne. Hermed endte altsaa Thielos direktørvirksomhed, som dog må have forbedret hans stilling; ti han nød til sin død 3. December 1763 en pension af 6 rd. ugentlig af teaterkassen²⁾.

Thielo vendte nu tilbage til musikken; han havde 1746 udgivet det første skrift om denne, der er udkommet paa det

¹⁾ I det danske kancellis suplikprotokol 1746 nr. 1192 findes følgende: „C. A. Thielo her af staden forestiller, hvorledes der det kgl. hus i særdeleshed og publico i almindelighed til nytte og fornøjelse kunde anrettes danske skuespil efter den plan, som af assessor L. Holberg er anlagt i hans danske komedier, som her tilforn have været brugte. og i fremmed sprog spilles på andre steder cum applausu, et spejl, hvori lyders hæslighed og dyders dejlighed ses, og folk instrueres ridendo. Dersom det derfor, efterat hofsorgen er aflagt, måtte behage Hs. maj. at give supplikanten tilladelse til sådanne komediers anrettelse, forsikres, at han med de skikkelige studerende personer, som han allerede dertil har udsøgt, skal præstere alt, hvis af en direktør for sådanne komediers holdelse kan erfordres, det høje herskab og publico til nytte og fornøjelse. Oberkammerjunkeren v. d. Lühe har påskrevet suplikanten, at Hs. maj. vil have den ved lejlighed forestillet. — Canc. collegium 12. Decbr: Indstilles til Hs. maj. — Conseillet 15. December: Refereret Hs. maj.“

Det er altsaa ikke rigtigt, når det i Overskous teaterhistorie II. 30 angives, at privilegiet er udstedt 30 Oktober.

²⁾ Overskou II. 34, 320. Sæll. register 1747, nr. 523.

danske sprog: „Tanker og regler om musikken“, og dette blev siden efterfulgt af flere. I året 1754 bekendtgjorde han, at han solgte operaarier „med alle stemmer dertil“, samt symfonier for klaver for 12 β stykket¹). Det var i sin egenskab af musiker, han den 26. Januar 1757 indgav en ansøgning om, at måtte benådes med tittel af professor. Musikken, siger han, er lige så ædel en kunst som billedhugger- eller malerkunsten; han har i sin ungdom studeret den i Dresden og i 30 år drevet studiet praktisk og theoretisk i København og besørget musikken ved den danske skueplads. Ansøgningen blev sendt til universitetsprofessorernes erklæring, og når disse så bestemt frarådede at bevilge den, behøver der ikke at have været anden grund, end at de ikke kunde finde sig i, at en fattig musikhæder skulde føre samme tittel som de selv.

Rector, Prof. historiarum et geographiæ Bernhard Møllmann ytrer i den anledning:

Efter mine Tanker hører den første af disse Ansøgninger neppe til Consistorii Paakiendelse.

Prof. theol. Rosenstand Goiske: At en Musicus blev Professor Musices ved Kiøbenhavns Universitet, tænker ieg at ville blive meget uanstændigt. En god Musicanter kunde faae i sinde at gjøre lige saadan ansøgning; ieg meener, der burde erklæres mod Thilos ansøgning, ey aleene som en unyttig, men som en uanstændig og uværdig ting, dersom ieg af Suppliquen kunde see, at hand søgte bestalning som Professor ved Kiøbenhavns universitet, da det rimeligst er ved Maler og Kunstners-academiet, hand vil være Professor, i den fald Consistorium ey har med hands ansøgning noget at gjøre.

Prof. theol. Joh. Otto Bang: At Thielos Ansøgning viises hen til Maler Academiet, vil ieg ikke raade til, af Aarsag, for saa faaer hand uden Tvivl Character som Professor at løbe med, den hand dog for visse Aarsagers Skyld ikke bør have,

¹) Musikforeningens festskrift 1886. I. 36, 95. Hans skrifter ere anførte i Worms forfatterlexikon, hvor det tillige ses, at han 1756 har udgivet „Frøken Charlotte v. Weisensee“, roman i 3 dele, som også er udgivet på Tysk.

hvorfor ieg skulde meene, det var best simpliciter at raade hands Maiestæt fra at give ham denne character. Jeg vilde ansee det ey aleene som aldeles unødvendigt, især paa denne Tiid. da Musiquen dets uden her i Kiøbenhavn er i saa stor Floer, men endog som haanligt tillige for Universitetet, om en formeentlig aldeles ustuderet Mand der skulde blive Prof. musices, hvorfor ieg meener, vi saa meget meere utroqve nomine skulde expresse afbede det, som deraf i sin Tiid maae skee kunde gives Anledning til nye Prætentioner af saadan en Professor og følgelig til Uorden og Uroe i Vort Collegio. Men er hands Tanke at have slig Titul ved Kunsternes Academie, da er vel hands Ansøgning os uvedkommende; dog ønskede ieg alligevel, at endog den titulus Professoris maatte være saa hæderlig, at dend ey gaves til andre end særdeles værdige og i deres Slags umistelige Folk, iblant hvilke ieg ikke siunes, Msr. Thielo kand prætere at regnes. Dette tiltrådtes af J. C. Kall, P. Horrebow og E. G. Ziegenbalch.

Konsistoriets erklæring afgaves 18. Juni 1757 således:

Saa vidt vi allerunderdanigst skønne, gaaer Suplicanten Thielos allerunderdanigste Ansøgning der ud paa at ville allerunderdanigst gratificeres med titel af prof. musices ved Maler- og Billedhugger Academiet, og ikke her ved Universitetet. Ved denne leilighed bede vi allerunderdanigst, at titulus professoris maatte være saa hæderlig, at den ey gives til andre end særdeles værdige og i deres slags umistelige Folk, blandt hvilke vi ikke vide, om Suplicanten kand prætere at regnes.

Brevveksling mellem J. O. Schack Rathlou og H. Treschow om dennes levnedbeskrivelse af grev F. Dannekiold Samsøe.

Ved Provst **L. Koch.**

Før professor, sognepræst ved Garnisons kirke, H. Treschow udgav sin bekendte ovenfor nævnte bog, tilskrev han den 17. April 1795 Schack Rathlou og bad ham gennemlæse manuskriptet, da „materien på mange steder er delikat, fordi jeg både

skal skrive sandhed og tillige skrive den med en vis forsigtighed.“ Suhm har samtykt i, at skildringen af hans faders forhold optoges „da sandheden krævede det, og det var menneskeligt at fejle“.

Af Schack Rathlous svar¹⁾:

. . . Saare vanskeligt er det i mine Tanker altid, rett at bedømme en Mand, som har forenet store Egenskaber med mange i det mindste til Syne ladende Ufuldkommenheder, og som altid var enten en indtil Enthusiasmus varm Ven eller og en indtil den største Yderlighed heftig Uven af alle de, som hand stod i forbindelse med, saa at der i henseende til dem aldrig var en Middelvej imellem hands kiærligste og heel uindskrænkede fortroelighed og hands aabenbare og meget virksomme Had, hvilket og naturlig viis i samme Grad bestemte deres Tænkemaade og Opførsel om og imod ham. Og især synes det mig betænkeligt at meddele Publico sin Bedømmelse om en saadan Mand, naar een stor Deel af den Generation, som levede med ham, endnu er til, og at følgelig mange af dem, som erindrer sig ham og hans Gjerninger enten med personlig Taknemmelighed eller med ganske modsatte Meninger, uden al Tvivl ville tage Partie for eller imod ham og Forfatteren af hands Lovtale.

Jeg tilstaaer altsaa oprigtig og med det Venskab, jeg bærer for D. H., at jeg, om jeg var i Deres Stæd, ikke udgav dette Skrift om G. D. førend noget længere hen i Tiden, uagtet De med Stiltienhed har overgaaet alt, hvad der i sin Tid foregik mellem ham og Bengstrup og imellem ham og Lütken og andre fleere, skjøndt De ligeledes med megen Varsomhed har berørt alle de Stæder, som kunde have stødt visse Personer og adskillige heele Familier, og skjøndt De, som De melder mig, kand legitimere sig med Cammerherre Suhms uefterlignelige Sanddruehed ved at samtykke, at eet Factum bliver anført, som er virkelig vanærende for hans Fader, efterdi dennes falske Angivelse mod G. D. var meget meere end en menneskelig Feyl; thi hvor forsigtigt D. H. end er gaaet til Verks i alt dette, saa

¹⁾ Brevvekslingen findes i Samlingen af Schack Rathlous papirer på Ravnholt.

kunde De dog lett udsettes for en ubehagelig Penne-Krig, som altid er godt at undgaae¹⁾.

Ere der imidlertid Aarsager, hvorfor D. H. ikke gierne vil udsette Skriftets Udgave, saa var det dog i mine Tanker godt, om de 2 sidste linier pag. 47 og de 9 første linier pag. 48 bleve udeladte, og ligeledes holder jeg for, at alt det, der er anført pag. 52 om Sal. Grev Bernstorff burde meget forandres, eller og, som vel var endnu bedre, at denne Minister aldeles ikke blev nævnet i det heele Skrift, eftersom det er almindelig bekiendt og derved paa nye vilde blive bragt i Erindring, at G. D. i Begyndelsen af Kongens Regiering angreb G. B. med hemmelige og meget hårde Beskyldninger, og at denne derimod fuldkommen retferdiggjorde sig i hands d. 22de 7ber og d. 13. 8ber 1766 indgivne tvende Forsvars-Skrivelser, hvilke, om jeg ikke tager Fejl, ere trykte i eet af Büschings Verker. Endnu eet troer jeg her at burde tilføje, nemlig, at skøndt jeg er overbeviist om, at D. H. i denne Lovtale over G. D. har taget alle de anførte Anecdoter af de beste og tilforladeligste Kilder, saa bærer jeg dog nogen Tvivl om det, som findes p. 35 om Admiral Rosenpalm²⁾. Jeg erindrer selv som Cammer-Junker meget ofte at have hørt Høysal. Kong Friderich den 5te tale med megen Godhed om bemeldte Admiral, og med megen Agtelse og Venskab om ham efter hands Død; jeg veed, at Kongen i Aaret 1748 eller 1749 lod ophænge hands Portrait i eet af de daglige Kongelige Gemakker paa det gamle Jægersborger Slot. Jeg veed ligeledes med fuld Vished, at Hds. Mayst. tilbød ham Elephant-Ordenen nogle Aar førend hands Død, samt at han frabad sig denne Naade for hands Penge-Omstændigheders Skyld. Og vi alle, som levede i den Tiid, hand døde, og som leve endnu, erindre os, at Kongen lod ham begrave med stor Prunk paa Sin Bekostning, og at der blev befaleet, at Liig-Processionen skulde tage Veyen over Slots-Pladsen fra Høybroe til Holmensbroe, hvilket ellers ikke var tilladt, og at Hds. Mayst. stod selv

¹⁾ Se Treschow, Danneskiold Samsøe 33.

²⁾ Se Treschow, Danneskiold Samsøe 35, hvor dog de af Schack Rathlou påankede udtalelser ere udeladte.

i Vinduet, og hvad mere er, saa tror jeg, at Kongen ogsaa paatog Sig at betale et parr 1000 Rd. i Gield, som hand efterloed sig, hvilket ikke synes at svare til den omtalte Anecdote . . .

Fra Treschow, 1. Juli 1795. . . . Holde mit Arbeide tilbage, da saa mange ønskede, saa mange ventede paa dets Udgivelse, kunde jeg ikke; men jeg har ei allene forandret og udelukt de Steder, som D. E. raadede mig til at forandre og udelukke, men gaaet mit Haandskrift paa ny igiennem og berørt Tildragelsen med Admiral Suhm, uagtet hans Søns givne Tilladelse, endnu med større Skaansel. Beslutningen deraf tillader min Velynder mig herved at meddele. Jeg er forsikret om at finde en ligesaa retsindig og velgrundet Dom over disse faae Blade, som over det Øvrige, og det er mig især meget angelegent at erfare den ihenseende til de 3de anførte Anekdoter pag. 65, 66 og 72. Den mellemste karakteriserer vistnok den ubenævnte Mand fra en meget ufordelagtig Side, men den tiener tillige til at sette Grev Danneskiolds Karakter i et fordelagtigere Lys end man har villet forestille Ham, og naar man med den Skaansel vilde gaae frem, ikke at anføre det ringeste, som kunde være fornærmeligt for Andre, vilde snart ingen ædelmodig Handling blive nævnt. Den 3die Anekdote om Biskop Hersleb er moersom. Den indeholder vel en liden Overilelse af Biskoppen. Men om denne er saa betydelig, at den derfor bør udelukkes, da der virkelig i Grev D. Opførsel ved denne Leilighed laae noget stort, overlades aldeles til D. E.'s Dom, som vejer Sagen bedre end jeg. Jeg troer, at man med Grund maatte bebreide mig min Taushed i Henseende til Benstrup og Lütken, da ieg ved nøiere at undersøge Sagen derfor fant, at der med Grund kunde siges noget i den første Sag til Grevens Fordeel, og at han paa en vis Maade handlede strængere mod Capitain Lütken, krævede efter mine Tanker Upartiskhed, at ieg havde anført hvad ieg i Begge Tilfælde vidste. Thi ellers vilde mit Bidrag ei allene

1) Treschow, Danneskiold Samsøe 56, 57, 61. Da Hersleb indviede kapellet på Søllerødgård, sagde han i anledning af Matth. 17, 4 med hensyn til Danneskiolds forstyrrede pengeforhold: „Stakkels Peder! du vil bygge! men hvad har du vel at bygge for?“

blevet, som min Velynder behager at kalde det, en Lovtale, men en partisk Lovtale. Nu vil jeg da rolig vente mine 3 Anecdoters Bedømmelse. Saafremt D. E. finder, at de ikke bør anføres, skal de ogsaa blive udeladt, endog paa Bekostning af mit Skrifts Interesse; thi jeg ønsker ikke denne, naar den skal gaae paa andres Regning.

Jeg kunde skrive meget om vor Stads ulykkelige Forfatning, hvis Følger allerede spores og ville endnu spores mere. Gud være lovet, som naadig afvergede, at Ulykken, hvorudi Forfømmelse havde saa megen Skyld, ikke udbredede sig endnu videre. Synet er bedrøveligt, og uagtet mine Embedsforretninger føre mig daglig igiennem de afbrændte Gader, kan Øiet ikke vænne sig dertil. Imidlertid er det en Fornøielse at see, hvor megen Virksomhed der hersker for at sikre sig mod Vinteren. Paa Slotspladsen staae allerede over 50 Huse forsynede med Skorstene og opførte som Caserner for Haandværkere og andre, som ikke kunne forsynes paa andre Stæder med fornøden Bopæl. Den nye Plan, hvorefter skal bygges paa de afbrændte Steder, siges at være færdig. Præsterne ved Nicolai Kirke og Grev Osten ere meget misfornøiede dermed, da det heder, at Nicolai Kirke ikke mere skal bygges paa samme Sted, men at det overblevne af Slotskirkens Bygning skal indrettes til Slotskirke og tillige være for Nicolai Menighed. Borgerne derimod ere vel tilfredse med denne Forandring, da den Plads, hvor Kirken stod, kan blive tilstrækkelig til at bygge en heel Gade. Præsternes Arbeide har ved denne Leilighed mærkelig tiltaget, da den Om-sorg for de Fattige med Brøds og andre Almissers Uddelelse og Syges Pleie er for den største Deel bleven os paalagt. Men hvor belønnende er ikke dette Arbeide, som sigter til at lindre Nød og komme sine ulykkelige Medmennesker til Hielp.

Forskjellige Slægtbogsoptegnelser.

Meddelte af Archivfuldmægtig **E. A. Thomle.**

III.

Mag. Jochum Angell's Optegnelser.

Disse Optegnelser findes paa nogle Octavblade blandt en Del forskjellige Sager i en Pakke paa Christiania Universitetsbibliothek, Manusc. 4to No 479. De meddeles her, da de indeholde flere hidtil ukjendte Data. Om Jochum Angell se forøvrigt: Erlandsen, Biografiske Efterretninger om Geistligheden i Thronhjems Stift, S. 180.

In Nomine Jesu

Ao 1674 d 7 Juny, Natten til Søn Dagen Klocken 12, Er jeg fød til verden: Jesus være min Hielp [i] verden og av verden:

Ao 1670 den 10 Aug: er min Kiereste Elen Pedersdatter Friis fød udj Svendborg i Fyen, døde paa Røraas Kaaberverck 1701 d 4 Iuny, begravet d 14 dito, og af Hr. Iohan Lobes holdt Liig prædieken over hende

1681 d 3 Marty Er min Hierte allerkiereste Hustru Maren Iensdatter Collin fød; Herren plante hendes Hierte til mit ♥^{te} ioe meere og meere, at vi begge toe maatte blive et udj Herren, og leve tilsammen udj bestandig Kierlighed til vor Høje alderdom. Amen. Mag: Oluf Tønder, Hendes Sl. Mor-Fader, var hendes Døbefader; Holt over Daaben af hendes K: Mormoder Maren Schielderups, dertil var Vidner min Sl. Moder Abel Iespersdatter, Maria Sl. Ebbe Nielsens, Hr Amtmand Tønder, Casper Wilt-hagen.

1674 d 7 Iuny natten til Søn Dagen er ieg fød til verden og døbt av Mag. Ole Tønder. 1681 strax effter at Thrundh: var afbrent, blev ieg af mine K. Forældre, opsendt til Opdal til Sl Hr Hans Bernhoft, da Sogne-Præst dersammesteds, Hvor Mag: Hans Brix først læste for mig, siden Mag. Peder Bernhoft. 1682 d 1 Ianu: døde min Sl. Moder. 1683 Kallede min Sl Fader mig Hiem igjen, og samme Aar fuldte ieg med min Broder Mag. Hans Angel til Bragnæs. 1685 da min Fader var til den Brag-

næske Commission fulgte jeg med ham hjem igien til Thrundh: og blev strax sat under Mag. Peder Lunds information, indtil 1687 da ieg kom udj Thrundh: Catedral Skole, den anden nederst in tertie Classe under Hans Abels in-Formation.

1692 d. 7 Maj blev ieg dimitteret til Academiet cum testimonio Scholastico Clarissimo Rectoris Mag: Simonis Hoffii. D 9 Iuny Kom ieg til Kiøbenhafn, og strax udj Logement hos min Kiere Morbroder Doct: Peter Iespersen, da hans Kongl. [Majts.] Confessionarius. D 7 Iuly var ieg til examen Styli. D 11 til Examen artium. D 1 Aug: til Honores. Rector Magnificus var Doct. Masius og Decanus Doct: Casp: Bartholin. 1693 d 1 Maj var ieg til Examen Philosophicum. D 22 Maj blev ieg uværdig creeret Philosoph: Baccalaur af Decano Paulo Vindengio — Same Aar d 1 Iuny Rejste ieg til Bragnæs til min K: Broder Mag: Hans Angel. — D 9 kom ieg til Bragnæs. — D 24 Aug: rejste ieg igien fra Bragnæs til Kiøbenhavn — D 6 Sept: kom ieg igjen til Kiøbenhavn. 1694 d 12 April var ieg til Examen theologicum under Doct: Masio og Doct: Bartholin og fick til Character non contemnendum. D 27 April: Prædickede for dimiss under Doct Masio Censur. D 14 Maj Rejste ieg fra Kiøbenhavn til Bergen. — D 24 kom ieg til Bergen. D 12 Iuny rejste ieg fra Bergen til Thrundh: og ankom der d. 19 dito, hvor ieg forefandt mine K: Forældre og venner ved god Helszen og Helbred.

1695 blev ieg tillat af min K: Fader at rejsze udenlands, som ieg og i Herrens navn fortsatte med Skipper Iacob Hansøn og Kom d 17 April til Hamborg effter at ieg hafde beseed paa vejen de tvende Byer Glychstad og Stade. — D 4 Maj rejste ieg fra Hamborg over Land igiennem Bremen og Oldenburg, og saa vider til Amsterdam. Hvor ieg d 10 ankom, og besaa der det berømmelige Stadthuis med videre. D 1 Iuny rejste ieg til Leiden og den 29 til Utrecht — D 23 Sept: til Rotterdam, og fortsatte saa Rejszen videre til London. — D 8 Octobr: ankom ieg til London i Engeland. — 1696 d 13 Ianuar: til Ox-Furt, d 20 Marty fra Engeland til Amsterdam, hvor ieg ankom d 28 dito, den 4de Maj derfra over Land igiennem Mynster og Lyne-

luny af Hr Iohan Lobes. Fadderne vare Hans Kiere Mormoder Karen Tønder, Magnild Hr Iohan Lobesis, Hans Kiere Moster Karen Collin. Hans Morfader Assessor Jens Hansen, Hendrich Pettersen, og Anders Aalum — Døde 1705 d 15 Ian:

1704 d. 24 April Torszdags Afften Klocken hen ved Sex, Er min Kiere Datter Elen Cathrina fød til verden, og i Daaben igienfødt Christi Himmelfartz Dag d. 1 Maj, Jeg self døbte hende, Holt over Daaben af Jngebor Sl. Hr Iens Tausans, vidnerne der til vare Anne Margreth Johannes Bruns, Ane Maria Lund, Søren Ibsen og Dirich Hiort.

1705 d. 6 April:¹⁾ Mandags Morgen mellem 7 og 8 er min anden Søn Iens fød, døbt af Hr Iohan Lobes — holt over Daaben af Abel Margrethe Bergmand, dertil vare vidner Ane Søren Ibsens, Hr Johan Lobes, Iohannes Irgens, Berent Mølmand —

1707 d. 9 Iuly Löverdags Morgen Klocken omtrent 5 blev min Kiereste forløst med vores Kiere Datter Bolethe, døbt d. 13 Iuly af Hr Fridrich Mejer, Holdt over Daaben af min Kierestes Moster Olava Maria Tønder, dertil vare vidner Metthe Berent Bruns — Maren Dirick Hiortes, Stiffamtmanden Iver von Ahnen, Hendes Kiere Morfader Jens Hanszen og Morbroder Morten Wium.

1708 d. 30 Octbr Tiszdag effter middag, Klocken omtrent 4r er min Kiere Datter Karen fød, døbt af Hr Iohan Lobes d. 3 Trinit d. 11 Novembr, Holt over Daaben af Ane Margrethe Veszling, dertil vare vidner, Jnger Maria Frost, Zidselle Lobes, Directeur Bergmand, Pitter Grube.

1710 d. 21 February er min Kiere Datter Magrethe Maria fød, døbt af Biscoppen Docter Peder Krog, holt over Daaben af min Søster Margrethe Sl: Christian Frostes, dertil vare vidner Abel Margrethe Bergmands, Anne Kirstina Schielderup, Docter Peder Krog, Assessor Byg, Iohannes Brun.

¹⁾ Hans Fødselsdag angives i det ovf. Udeladte til 21. April.

Genealogiske Smaastykker.

I.

En Hypothese om Familien Aall's Oprindelse.

Af et Brev fra afdøde Geheimelegationsraad **A. Skriko**.

I Indledningen til den af Bureauchef W. Lassen (i Forening med Otto Gr. Lundh) udarbejdede Stamtavle over Familien Aall¹⁾ hedder det: Slægten skal i 2den Halvdel af det 17de Aarh. være flyttet fra Jylland til England. Dette erindrede Statsraad Nils Aall til Ulefos med Bestemthed at have hørt af sin Farfader. Overfor denne bestemte Erindring (Statsraad N. Aal havde jo ved Farfaderens Død fyldt sit 14de Aar) maa, saa synes mig, de øvrige Familie-Traditioner forstumme. Hvor uholdbare og urimelige, disse var, har Lassen desuden fyldestgørende paavist, og det er paa Grundlag af denne Statsraad Aalls Ungdomserindring, der vistnok bør fastholdes som et Alpha-Omega for enhver Undersøgelse ang. Slægtens Oprindelse, at jeg fra Tid til anden allevegne, hvor Navnet Aal forekommer i Jylland som Personnavn eller Navn paa Sogne, Landsbyer etc. standsede derved, for at ransage de paa respektive Steder forekommende Familier (navnlig Præsternes). Jeg skal nu begrunde min Formening om: At de norske Aaller med ikke ganske liden Sandsynlighed kunne antages at skrive sig fra Aal Sogn i Vester Horne Herred (Ribe Amt og Stift), vel erindrende mig min Børnelærdom: „a posse ad esse non valet consequentia“.

I mange Kilder og særlig i Dr. O. Nielsens „Historiske Efterretninger om Vester Horne Herred“ findes de tre første Præster til Aal Kirke (efter Reformationen) at have været Herr *Toste Philipsen*, fulgt af Sønnen Herr *Philip Tostesen* og dennes Søn Herr *Niels Philipsen*, hvilken Sidste var Præst til Aal Kirke fra 25. April 1593 til sin Død 1633. Herr Niels Philipsen's Hustru Cathrine døde ganske kort efter Manden, og af det den 2den August 1633 afholdte Skifte sees det at Arvin-

¹⁾ W. Lassen, Norske Stamtavler I, Christiania 1868, 4to.

gerne vare: Datteren *Maren*, gift med Niels Madsen i Skjødstrup (Aal Sogn), Datteren *Marie* med sin Mand Herr Peder Clausen, Sognepræst til Aal efter Svigerfaderen, — og Sønnen *Jacob Nielsen Aal*, der (som det udtrykkelig hedder) tog Arv efter Forældrene, men *ikke var tilstede ved Skiftet*.

Af de interessante Efterretninger, der haves om Ribe Cathedralskole og dens Disciple fra ældre Tider, sees det, at bemeldte Jacob Nielsen Aal i Aaret 1617 blev dimiteret fra nævnte Skole. I Universitetsmatriklen er han indført som Jacobus Nicolai Oell (efter Datidens sædvanlige Skrivemaade). — 1620 blev han Rector ved Ringkjøbing Skole, men efter omtrent 1½ Aars Forløb *resignerede* han uden at efterlade noget Spor af, at han *atter* skulde være indtraadt i Lærerstanden eller være optaget i den geistlige Stand. (I de herhen hørende rige Hjælpkilder er jeg temmelig vel bevandret). Han maa vistnok være slaaet ind paa en hel anden Livsbane, rimeligvis Handelsvirksomhed. Nogen anden lader sig efter hans antecedentia ikke vel tænke, og at han har søgt til Udlandet og slaaet sig ned der (det være sig fra første Færd i England eller andetsteds), forekommer mig saa meget mere antageligt, som han — hvis han efter den frivillige Opgivelse af Rectorpladsen i Ringkjøbing var forbleven i Danmark — neppe vilde have undladt personlig at møde ved det elleve Aar senere afholdte Dødsskifte. Hans fulde Navn i Forbindelse med disse faa bevarede Livsforhold (gid mere om ham maatte kunne findes) har bragt mig paa den Tanke, at man *muligen* i den her nævnte Jacob Nielsen Aall kunde se Farfaderen til den Jacob Aall, hvis Søn Niels Jacobsøn Aall (c. 1714), 12 Aar gammel blev sendt fra England (London?) til Brevig og der voxede op til at blive Stamfader til en talrig og med Føie anseet Slægt.

Det historiske Bevis for min Gisnings Rigtighed (eller Urigtighed) vil vanskelig kunne tænkes at skulle komme tilstede, med mindre et heldigt Tilfælde skulde kunne udfylde Summen af de 70 Aar, saa at man kom til Kundskab om min jydsk Jacob Aal's Descendenter i andet Led eller om hans yngre engelske Navnefætters Farfader.

II.

Hans Schrøder, adlet Løwenhielm's Herkomst.

Meddelt af Jægermester **C. E. A. Schøller.**

„Den høyædle og velbaarne og nu salig i Herren *Hans von Löwenhielm* til Weirup og Seheberg, Ridder af Dannebroge, Kongl. Mayest. General Lieutenant til Hest, fød d. 28de January 1627 paa *Leiudte* i Angelland, døde den 2^{den} Martij 1699 paa Weirup, til Alders 72 Aar 4 Uger 5 Dage.

Hans Beene skiules her
 I Overlyus, Skin og Ære,
 Hans Siæl forlystes der
 Den Himmelkrantz at bære.
 Med Løve Mod og Miæd
 Paa Lykken gjorde Vold
 Af egen Dyd og Sved
 Han afled Hielm og Skiold.
 Wivat, Wivat.“

Denne Indskrift stod ifølge et i den Brockenhuus-Løwenhielmske Familie bevaret Haandskrift, forfattet 1822 af Præsten Bendz i Rønninge, paa Hans Løwenhielms Kiste, som den Gang endnu henstod i Familiebegravelsen i Marslev Kirke; i samme Haandskrift siges, at Faderen var Kirchspielvogt og boede paa en Gaard ved Navn Laudtegaard.

I Løit Kirke, 2 Mil Nordost for Slesvig By, hænger, eller hang i alt Fald 1880 efter Meddelelse fra Sognepræsten, et smukt udskaaet Epitaphium med Portræter af et knælende Ægtepar og følgende Indskrift:

„Anno 1649 den 30 Juny ist der ehrenfeste und wolgeachte *Hans Schrøder* selich im Herren ent schlaffen, seines Alters 69 Jahr, und ist alhi Hargesfogett 46 Jahr gewesen, und hat ihm seine libe Hausfrau Machtalene Schrøders dises Gedechnisse zu Ehren nachsetzen lassen, welche 24 Kinder mit ihm gezeuget, dahr vohn auch 12 leben und 12 bei dem Herrn selich endt schlafen sindt, der Selen Gott genedig si“.

Sognepræsten tilføier, at Herredsfogeden boede paa Løithof, en større Bondegaard, der 1652 ved Sammenlægning med andre oprettedes til Herregaard, samt at Kirkebogen, der først begynder 1666 og i Begyndelsen er meget mangelfuldt ført, ingen Oplysninger giver om Slægten¹⁾. De to Indskrifter godtgjøre dog formentlig tilstrækkelig, at Pontoppidan²⁾ har Ret i sin, fra den sædvanlige afvigende, Angivelse om Løwenhielms Fødested.

Elisabeth Schrøder, gift med *Christoffer von Roepstorff* (f. 1615, † 1665), dansk Krigs-, Zahl- og Proviantkommissær og Stamfader til den i den danske Adel optagne Gren af Slægten de R., skal have været Søster til Løwenhielm³⁾. Naar det derfor anføres, at en v. Roepstorff 1655 eiede Løitmark (i Schwansen)⁴⁾, ser det ud, som om det kunde være en Forvexling med Løithof.

Spørgsmaal.

5.

Mulige Oplysninger vedrørende den engelsk-norske Familie Aall's formodede Nedstamning fra Rektor i Ringkjøbing *Jacob Nielsen Aal* (se ovf. S. 185 f.), bedes godhedsfuldt tilstillede Undertegnede. Ifølge E. F. Wolff, Saml. t. Hist. af d. Danske og Norske evang.-luth. Kirke i London (Kjhb. 1802), ere flere Medlemmer af Familien jordede paa nævnte Menigheds Kirkegaard, saaledes baade 1717 og 1739 en Jacob Aall, den sidste „et Barn paa 2 Aar og nogle Maaneder, som var Hr. Niels Aalls Søn i Norge“, den første antagelig N. A.'s Fader.

Cato Aall,
stud. juris, Ulefos.

¹⁾ Løit er siden 1670 Annex til Sønder-Brarup; Løit Kirkes Arkiv skal 1712 være borttaget af de Svenske og være kommet til Hamborg. J. v. Schröder, Topographie des Herzogthums Schleswig. 324 og 325.

²⁾ Danske Atlas VI, 569. — I Hofmans Portraits historiques og endnu i 2. Udgave af Traps Danmark siges, at han var født i Meklenborg.

³⁾ F. Krogh, Dansk Adelskalender, Stamtavle de Roepstorff.

⁴⁾ Schröder, anf. St., 325.

Indhold.

	Side
Bidrag til Familien Rosenkrantz's Historie i det 16 ^{de} Aarh., af Overlærer, Dr. phil. <i>A. Heise</i> (sluttes)	97
Fortællinger om Præsterne i Volden efter Reformationen, meddelte af Toldkasserer, fhv. Statsraad <i>L. Daae</i>	151
Forhandlinger i Konsistorium i Anledning af, at Carl Aug. Thielo søgte om at blive Professor, ved Provst <i>L. Koch</i>	173
Brevveksling mellem J. O. Schack Rathlou og H. Treschow om dennes Levnedsbeskrivelse af Grev F. Danneskiold Samsøe, ved <i>Samme</i>	176
Forskjellige Slægtetogsoptegnelser, meddelte af Arkivfuldm. <i>E. A. Thomle</i> . III. Mag. Jochum Angell's Optegnelser	181
Genealogiske Smaastykker:	
I. En Hypothese om Familien Aall's Oprindelse. Af et Brev fra afd. Geheimelegationsraad <i>A. Skriike</i>	185
II. Hans Schrøder, adlet Løvenhielm's Herkomst. Meddelt af Jægermester <i>C. E. A. Schøller</i>	187
Spørgsmaal:	
5. Om Familien Aall, af stud. juris <i>C. Aall</i>	188

Skriftlige Henvendelser bedes sendte til Samfundets Sekretærer:
for Norge Bureauchef Alf Collett, Christiania — for Danmark
Kapitain H. W. Harbou, Tidsskriftets Redaktør, Carit Etlarsvei 2
(Hj. af Frederiksberg Allé) Kjøbenhavn V.

Enkelte Hefter sælges ikke særskilt. Til Kjøbs kunne faas
de efterhaanden udkommende fuldstændige Bind for 1½ Gange
Medlemsbidraget. Dog kunne **Samfundets Medlemmer** erholde
Aargangene 1881—89 (1880 er udsolgt) til en Pris af 3 Kr. for
enkelte Aargange, 25 Kr. for alle 9 Aargange samlede.